

CENTRUL CULTURAL
JUDEȚEAN ARAD

Lia Alb
George Bădărau
Romulus Bucur
Leo Butnaru
Constantin Butunoi
Călin Chendea
Aurel Chiriac
Radu Ciobanu
Șerban Ciovana-Falcao
Onisim Colta
Lucia Cuciureanu
Constantin Dehelean
Petre Don
Camelia Sanda Dragomir
Frostrobert
Iulia Gajea
Petru M. Haș
Alexander Hausvater
Klosshermann
Marco Lucchesi
Gheorghe Maci
Gheorghe Mocuța
Carmen Neamțu
Iulian Negrilă
Alexandra Negru
Felix Nicolau
Szabina Perle Regéczy
Mircea M. Pop
Monica Rohan
Giovanni Rotiroti
Lucian-Vasile Szabo
Cornel Ungureanu
Ciprian Vâlcău
Dumitru Vlăduț
Johannes Waldmann

ARCA

nr. 10-11-12 (307-308-309), 2015

revistă lunară de literatură, eseu, arte vizuale, muzică,
fondată în februarie 1990 la Arad

Redactor-șef fondator: **Vasile Dan**

Șef-birou revista „Arca”: **Ioan Matiuț**

Editor: **CENTRUL CULTURAL JUDEȚEAN ARAD**

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul XXVI, nr. 10-11-12 (307-308-309), 2015

REDACTIA:

Romulus Bucur (redactor-șef adjunct), **Gheorghe Mocuța**,
Carmen Neamțu, **Onisim Colta** (prezentare artistică),
Călin Chendea (DTP, design, web-design)
Horia Ungureanu (corectură)

REDACTORI ASOCIAȚI:

Lucia Cuciureanu, **Lavinia I. Olariu**, **Lajos Notaros**,
Gheorghe Schwartz, **Ciprian Vălcan**

ADRESA:

Bulevardul Revoluției, 103, 310122 Arad, România
tel./fax. 40-357-405427

www.uniuneascriitorilorarad.ro

e-mail: revista_arca_arad@yahoo.com

I.S.S.N. 1221-5104

Tipărit la TRINOM SRL Arad

Pe coperta I:

Cosmin Moldovan, Mă uit departe în sufletul tău (detaliu)

Revista „Arca” este membră a APLER

EVENIMENT

Gheorghe Schwartz septuagenarul 7

CRONICA LITERARĂ

Lucia Cuciureanu

„Ciulinii sunt copti, buni de sărutat”

(despre Grigore Chiper) 13

Petru M. Haș

Lentila realului. Omul și opera

(despre Liviu Ioan Stoiciu) 17

O capcană: *Literatura*

(despre Andrei Mocuța) 22

Romulus Bucur

„Poate că lucrurile pe care nu le-am văzut”

(despre Dmitri Miticov) 27

Gheorghe Mocuța

Cartea copilăriei și a devenirii

(despre Minerva Chira) 31

DIALOG

**„Să studiezi română la Napoli înseamnă
mai ales să faci o alegere transgresivă”**

interviu realizat de Ciprian Vâlcă cu Giovanni Rotiroti 35

ESEU

Cornel Ungureanu

Herta Müller – un context timișorean 41

ARTE VIZUALE

„Fericirea mea e să produc fericire în celălalt”

interviu realizat de Carmen Neamțu
cu regizorul Alexander Hausvater 51

Carmen Neamțu

Vitrina cu spectacole 60

Aurel Chiriac

O anti-retorică a realității 69

Onisim Colta

Cosmin Moldovan – „Fragments of our identity” 72

PRO MUSICA

Johannes Waldmann

**Goethe, *Elegia de la Marienbad* și
măiastra melopee a lui Sebastian Tegzeșiu 93**

Călin Chendea

Blackmore's Night și toate zilele noastre de ieri 98

POEZIE

Leo Butnaru 105

Monica Rohan 114

Alexandra Negru 117

Gheorghe Maci 123

PROZĂ

Lia Alb

Pași pierduți (fragmente) 125

RESTITUIRI

Lucian-Vasile Szabo

Sever Bocu – provocări istorice (XI) 142

Iulian Negrilă

Mihail Kogălniceanu (1817 – 1891) 148

LECTURI PARALELE

Radu Ciobanu

Terapie epistolară 151

Petru M. Haș

Traian Ștef – canonicul îmblânzit 157

Iulia Gajea

Cartea-situație. Exactități și închipuire 161

Dumitru Vlăduț

Un critic în orizontul sintezei 164

Romulus Bucur

Centrul și marginea marginalității 176

Felix Nicolau

Artă și corporație: combinație fatală 181

Lucia Cuciureanu

**Vara tinereții noastre Kompactor
– Mi-am devenit vitreg 184**

Gheorghe Mocuța

Tanin: un debut ciudat 187

Petre Don

Constantin Butunoi și șantierul său enigmatic 190

Szabina Perle Regéczy

Puskel Péter gândește cu glas tare 193

George Bădăraș

Andrei Patraș – Iubiri pustii 196

Constantin Butunoi

O carte și doi autori 200

Printre multe cărări se vede greu drumul 203

Mircea M. Pop

Secvențe literare germane 207

PRE-TEXTE

Constantin Dehelean

Iarăși despre libertate 211

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS

Marco Lucchesi 217

Robert Frost (1874-1963) 226

Hermann Kloss (1880-1948) 227

CONTACT 228

Gheorghe Schwartz septuagenarul

Jucăria preferată a Autorului

„Mă uit în jur: biroul meu este format dintr-o masă și-o masă anexă. Masa propriu-zisă este biroul meu de pe când eram elev și provine din biroul folosit probabil și de bunica, pe când era ea elevă. Pe această masă se află computerul și tastatura + mouse-ul), difuzorul pentru ca să pot asculta muzică în timp ce lucrez, camera pentru skype, ceașca de cafea, o mică vază cu pixuri și creioane (multe pixuri nu mai scriu, mă enervează, dar le pun la loc) și, desigur, un mic stativ cu trei pipe (+ scrumiera).

Mai mult nu încap... Pe măsută se află alte 4-5 pipe (cu rândul + scrumiera + chibrituri + o brichetă mare), 2-3 tutunuri, un coșuleț cu tot felul de bilețele + cuțitul de tăiat corespondența + compostorul), precum și un teanc când mai mare, când mai mic de „hârtii în lucru”. Spre noroc, mai mult nu încap. Dar personajul principal care mă privește când mă aflu la birou este un cățeluș negru din pluș. El se află acolo de foarte multă vreme: l-am primit cadou de ziua mea de la fiul meu, când acesta avea vreo cinci ani. Cățelușul are și cheie și îmi dau seama că n-am mai sucit-o de cine știe când. (Nici el, nici eu nu facem

destulă mișcare...) Așa că jucăria mea preferată am primit-o când eram deja de multă vreme adult.”

Textul de mai sus, scris pentru o anchetă a revistei „Orizont” (nr.11/2014), „Ce obiecte se află pe masa dumneavoastră de lucru?” e unul din puținele texte autobiografice ale lui Gheorghe Schwartz, scriitor interesat în toată opera sa, de ficțiune și utopie. Dacă literatura e joc și strategie narativă, inteligență și tenacitate, pentru el e un joc al destinului, nu al vieții, pentru că jocul vieții e înscris de Dumnezeu, declară prozatorul, în Marea Sa Carte.

Descoperim în acest text, scris cu detașare și umor, privirea proaspătă a prozatorului asupra biroului de lucru și toate obiectele îngrămădite acolo într-o dezordine studiată. Pentru că nimic nu e întâmplător în cărțile lui Gheorghe Schwartz, după cum nimic nu e întâmplător, în această pagină stingheră de jurnal involuntar unde personajul principal pare a fi un cățeluș de pluș cu cheiță, dăruit chiar de fiul său, Giani, tatălui „copil” și devenit, iată, jucăria preferată a Autorului.

Jucăria preferată a lui Schwartz, cu cheiță, manipulată printr-un „mecanism”, ne trimite imediat la „jucăreaua literară”, la operă. Și la simbolistica la care psihologul apelează mereu, în căutarea strategiilor narative.

Opera lui literară se împarte în trei părți:

1. Utopia Lugojuului (romanele: *Pietrele*, 1978, *A treia zi*, 1980 și *Spitalul* (1981) și alte utopii;

2. Povestirile scurte, scrise și rescrise din *Castelul albastru* și *Minimele Maximele* (devenite mai târziu *Paranoia Schwartz* și, respectiv, *Roman hibrid*) cărora li se adaugă povestirile scurte din ultimele cărți, *Vocalize I* și *Vocalize II*;

3. Opera finită pentru care s-a pregătit în tinerețe, *Cei O Sută*, o construcție de povestiri-destine ale Istoriei secrete, alternative, în unsprezece volume (aproximativ cinci mii de pagini!)

Cei O Sută e opera „bătută în cuie”, proiectul terminat, cum atât de puține se află în cultura română. E, poate, cea mai vastă construcție literară scrisă în limba română. E *Opera Omnia* și sumă a ei.

Ar mai fi de adăugat a patra dimensiune a operei, și anume cărțile cercetătorului, ale psihologului, ale omului de știință: *Filosofia comportamen-*

tului (2002), *Psihologia transversală* (2003), *Fundamentele psihologiei speciale* (2009), *Editorialul* (2009).

Portret al artistului ca hidalgo

La 70 de ani prozatorul Gheorghe Schwartz e un bătrân hidalgo, un nobil cavaler al scrisului, un visător cu ochii deschiși care și-a împlinit opera, o utopie palpabilă, tangibilă. Un cavaler al tristei figuri a scrierii și rescrierii Istoriei. Un vânător de paradoxuri și un colecționar de ficțiuni. Viziunea sa asupra istoriei e relativistă: decăderea civilizației, prăbușirea valorilor se datorează unor catastrofe și unor personalități. Catastrofele și dezechilibrele țin de providență iar erorile umane țin de cunoaștere și destin. Fără să vrei te gândești că acest creator datorează mult cărților, (cultura germană l-a marcat profund) dar și lui Sancho Panza, omului simplu, intermediarului și personajului din planul doi al istoriei.

Paradoxul operei rezidă din raportul obiectiv/ subiectiv. E obiectiv prin viziunea construcției și subiectiv prin implicarea autorului în facerea operei în așa măsură încât un cercetător scrie că Cei O Sută de eroi nu sunt altceva decât „Cei O Sută de Gheorghe Schwartz” (George Morărel, *Amurg de postmodernism*, Editura Tipo Moldova, 2014.) Cele o sută de chipuri sau povestiri despre OM, despre eroii necunoscuți ai Istoriei, propun o ficțiune unică în istoria literaturii române, o operă încheiată, dar deschisă. Un proiect continuu. Un proiect ce aparține în egală măsură artistului îndrăzneț, văzut ca hidalgo, dar și eruditului, omului din bibliotecă (să nu uităm că prozatorul arădean este doctor în filozofie).

La cei 70 de ani Gheorghe Schwartz e un autor împlinit, în sensul că a dat o mare operă încheată, *Cei O Sută*. Din păcate utopia sa e puțin prizată de critică în ciuda provocărilor pe care le iscă. Cu toate acestea eforturile sale au fost răsplătite și scriitorul arădean a primit de două ori Premiul Național de proză al Uniunii Scriitorilor pentru două din volumele istoriei sale: în 1998 pentru *Oul de aur* și în 2013 pentru *Agnus Dei*. Lor li se adaugă premii internaționale (Premiul editurii ARKA (Smederevo) la târgul Internațional de Carte de la Belgrad) și numeroase premii naționale: Autorul Anului

2005 (pentru romanul *Spitalul*) oferit de APLER, Premiul Opera Omnia al Asociației Scriitorilor din Arad, Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române (pentru romanul *Culoarul templier*), Marele Premiu pentru Proză „Mihail Sadoveanu”, Iași, 2012, Premiul Fundației Principesa Margareta, 2014 ș.a.

Un tânăr critic de la „România literară”, Sorin Lavric, are intuiția de a-i categorisi pe autori după pofta de a scrie și descoperă patru ipostaze: autorii de diapazon, de etuvă, de elucubrație și de incubatie. Scriitorii de elucubrație, unde intră și autorul nostru sunt cei „care scriu cu program și sub obsesia operei. Indiferent de împrejurare scrisul le e datorie sacră...” Reamintim că sensul primar de „elucubrație” e „lucrul migălos, făcut noaptea la lumina lămpii sau la pâlparea lumânării.” Tenacitatea și încăpățânarea autorului arădean de a scrie zilnic (*nulla die sine linea!*) se observă și în prezent pe profilul său de facebook: Gheorghe Schwartz publică săptămânal „povestirea de sâmbătă”. Povestiri care se adună și vor alcătui un al doilea volum de *Vocalize*.

Omul cu însușiri

Gheorghe Schwartz este cel mai paradoxal scriitor pe care îl cunosc personal. L-am întâlnit înainte de a-i citi cărțile, o bună parte dintre ele. Care, cu toate că fac parte din categoria literaturii obiective, sunt țesute dintr-un material mai degrabă utopic și ficțional decât documentar și realist. Ele își ascund autorul. Iar omul nu e totuna cu scriitorul. Omul este un personaj dezarticulat, adesea spiritual sau bufon, cu manifestări contradictorii. Recurge la parabolă pentru a se exprima. Sau măcar la anecdotă și banc. Un personaj pe care l-aș numi *omul cu însușiri*. Pentru că nici o calitate a omului nu mi se pare determinantă pentru opera lui. Nici talentul, nici încăpățânarea, nici efortul (puterea de muncă), nici fidelitatea față de literatură. (Numai toate, împreună, au sens.) Omul e pitoresc mai degrabă prin slăbiciunile lui și prin eșecuri. Pe care încearcă să le depășească prin pufăitul din lulea. Și prin pofta de scris. Colecția de pipe și pasiunea pentru jocul de șah îl fac invulnerabil pe omulețul slab și neobosit, glumeț și cârcotaș. Imaginea fumătorului de pipă, impenetrabil și doct și cea a jucătorului de șah, relaxat, calm contri-

buie la subminarea eșecurilor, a demisiilor succesive: absolventul de filosofie a fost defectolog, defectologul nu avea o dicție tocmai strălucită, directorul de școală e un profesor distrat, universitarul simpatic ține cursuri de ucenic neascultător. Ca să nu mai vorbim de scandaloașa experiență de diplomat: a fost atașat cultural la ambasada din Germania dar nu a rezistat prea mult pentru că a dezvăluit neregulile sistemului și năravurile așa zișilor diplomați. Cu toate că are un frate în Germania și o rupe bine pe nemțește nu s-a gândit să emigreze: știe că dublul său, scriitorul, *scribul*, nu poate trăi fără limba română. Așa cum e convins că succesul depinde de mediatizare și de scandal. A fi în gura lumii înseamnă a fi la modă. E un expert în tehnicile de manipulare ale presei libere și experimentează stilul provocator prin nenumărate articole, editoriale, articole de atitudine, dar și prin formule personale de tipul rubricii *Deci* (*Enervant acest deci!*). Nu te mai miră faptul că imprevizibilul ziarist se transformă noaptea într-un misterios creator de concepte.

Te întrebi când își mai scrie cărțile, romanele.

Pentru că dincolo de eșecurile vieții, de slăbiciunile omului, scriitorul este dotat, încă de la debut, cum spune un critic, „cu o neobișnuită inteligență artistică” și cu vocația construcției. Un alt paradox: critica l-a remarcat și l-a urmărit cu atenție până la revoluție și pare că îl ignoră acum. Cu puține excepții (de altfel Gheorghe Schwartz nu e singurul caz!) autorul și-a devansat cititorii și critica. Dacă nu-ți trebuie mult timp ca să-l înțelegi pentru că are vocația schiței (observația îi aparține lui Cornel Ungureanu) în schimb trebuie să recunoaștem că îți trebuie o viață ca să îl citești. Îmbinând documentul cu fantezia și realitatea cu utopia Gheorghe Schwartz creează singur o literatură. Căreia încearcă să îi dea un nume provocator atunci când crede că se află în impas. Așa s-a născut *Paranoia Schwartz*, o ilustrare a stării de spirit a creatorului împlinit dar nemulțumit, profund dar neliniștit.

La cei 70 de ani, Gheorghe Schwartz a scris cât alții în două sau trei vieți dovedind o tenacitate și o putere de muncă ieșite din comun. Dar ceea ce e important e până la urmă calitatea și noutatea scriiturii sale care se trage parcă din tratatele alchimiștilor combinate cu pasiunea pentru jocul destinului, al hazardului și al determinării. Și mai e ceva: în ciuda modernității și a cosmopolitismului, proza sa are mister și îndeamnă la meditație pe de o parte, iar pe

de alta combină ironia jucăușă a destinului cu neliniștea individului marcat de istorie. Cu sau fără parafa criticii surde și mute, Gheorghe Schwartz este un mare scriitor, unul din cei mai importanți ai generației sale și ai zonei de vest. Un scriitor cu vocația deschiderii spre universal. E unul din veteranii scrisului care poartă în raniță bastonul de generalissim. Eu, unul, aș paria pe opera lui, a Scribului. Știu că cea mai arzătoare dorință a fost aceea de a-și termina ciclul *Cei o sută*. Și a reușit.

Lucia Cuciureanu

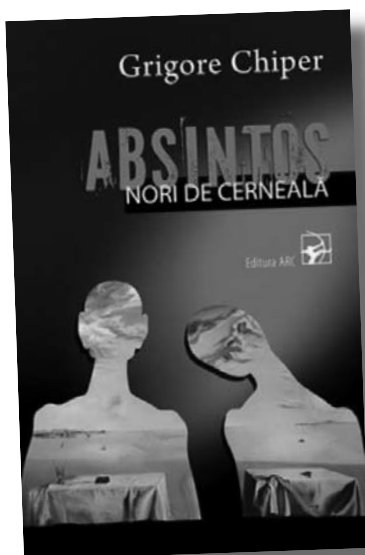
„Ciulinii sunt copti, buni de sărutat”*

GRIGORE CHIPER este un distins și rafinat intelectual, un remarcabil deschizător de drumuri pentru poezia basarabeană. Și când spun „drumuri”, mă refer atât la contextul social al anilor ‘90 din Țara Soră, dar mai ales la zona poetică influențată de curentul rudimentar maximalist și total „angajat”. Momentul în care un poet își propune o antologie de autor* poate avea mai multe conotații: poate e un anotimp al bilanțului, poate e o dorință de a aduna la un loc niște etape lungi într-un volum mai bine șlefuit, sau, dar nu este cazul aici, depune armele, nu mai are nimic de spus (vezi recenta reacție a lui Mircea Cărtărescu la propria-i operă poetică). Antologia de față cuprinde esențe bine alese din volumele *Abia tangibilul* (1990), *Aici, în falset* (1991), *Perioada albastră* (1997), *Cehov, am cerut obosit* (2001), *Turnul de fildeș înclinat* (2005) și *Roman-simulacru* (2010).

Lucia Cuciureanu,
eseistă, Arad

* Grigore Chiper, *Absintos. Nori de cerneală: Antologie de poeme în selecția autorului*, prefată de Nina Corcinschi, Editura „Arc”, Chișinău, 2015

„Receptat cu entuziasm la debutul său editorial, în 1990, Grigore Chiper rămâne de la o carte la alta un nume bine cotate de critica literară. [...] este recunoscut drept cel care a definit manifestul paradigmatic al noii generații ‘80-iste.’ – scrie Nina Corcinschi în prefața volumului. Este vorba, desigur, despre conceptul generaționist românesc ajuns cu oarecare întârziere pe meleagurile basarabene, e de înțeles acum de ce a fost așa. Efectul a fost salutar pentru că „Abia tangibilul” a emis o nouă estetică, o altă nuanță, un lirism aparte. Ușor pictural, ușor baroc, grav, dar echilibrat. GC se folosește de simboluri ale antotimpurilor în lupta sa cu singurătatea:

„zăpadă, trec pe zăpadă ca pe un pod/ suspendat într-un
tărâm imaculat/ sau poate rupt dintr-o beznă,/ și doar
chipul tău mă susține”. Aidoma unui naufragiat: „Parcă
totul ar exista/ și s-ar pierde doar incinta/ în care vei lo-
cui, s-ar pierde doar mărgelile tale de nisip/ împrăștiate
pe nisip,/ s-ar pierde doar conturul tău/ înghițit de primul
orizont apărut în cale”. Iată și semnul emblematic, pro-
gramatic, o teoremă pe cale de a se transforma în axiomă:
„Poezia e abia tangibilul, primul semn./ Restul/ e ușoară
înlănțuire de vocale și de consoane, valuri ce nu răzbat
dincolo de hotarele verii.”

Drumul continuă cu „Aici, în falset”, unde cromatica
se estompează, cuvintele devin mai aspre, mai tăioase, iar
livrescul devine, uneori, cadru sau chiar personaj: „trecu-
tul pământul și cerul/ se dezleagă/ apele pornesc/ inundă/
trecutul tău – acele insule/ rămase pe șes/ mâna ta – o
răsucire un spasm/ a mea întoarce pagini din werther”.
Verbele preiau dinamica poveștilor, o oarecare tristețe

adaugă fiorul necesar: „[...] ce simplitate/ ce uneltire a vrăjmașului/ ca jetul de apă rece/ ca plicul sigilat în care trăiești/ mai auster/ decât te-ar năruî o harfă/ în zăpezile ruse” (*O harfă în zăpezile ruse*).

„Perioada albastră” schimbă întrucâtva registrul și formele uzitate, tonul devine melodios, ludicul își face și el prezența printre rime, temele grave rămân însă la locul lor, la fel de vii: „Iată-mă, absolut întâmplător/ împleticind pașii/ pe cărarea duminicii/ unde s-au arătat luntrașii./ Seara pătrunde în cartilajele înserării/ și amestecă apa și vinul. Numele stelei se cheamă/ Absintos, adică Pelinul” (*Absintos*). Iată încă o dovadă, plină de proștețime: „Cine ești că te schimbi/ aproximativ ca o previziune?/ E alt nivel: o balenă albă/ obturată cu linii de cărbune./ În tipografii anonime ziazele/ îți tipăresc același portret/ (triada lui Hegel)/ recalcitrant, amețitor, cochet.”

Probabil că în 2001, când a apărut „Cehov, am cerut obosit”, s-a întâmplat ceva, nu știu ce. Poemele devin epice, poetul pare a fi în exil, realitatea e prezentată frust, metaforele tind doar să mărească misterul: „Am o bibliotecă/ ceva mai aparte/ necitită./ Montherlant Pavese Klaus Mann./ Îi amân/ așa cum ei au amânat viața. Noaptea mă apropii de ei/ ziua mă despart” (*Biblioteca*). Da, se pare că asta e: „Se trage din real direct în vis” (*Orbiți*).

Nu mă așteptam ca schimbările de la un volum la altul să fie definite de o linie frântă. Ascensională, cu siguranță. Asta denotă frământări, experiențe noi, abordări diferite, neastâmpăr, fuga de platitudini. „Turnul de fildeș înclinat” prezintă semantici diferite, mature, conceptele sunt esențializate curat, valorile mai clare. Versurile capătă candoare suplimentară, desenele au tușe sensibile: „cu nimbul tău de ceață curată/ începe toamna/ și cu ritmuri de menestrel// te grăbești să deschizi o ușă un ierbar/ poate și să iubești// real mi se pare doar peri-

Probabil că în 2001, când a apărut „Cehov, am cerut obosit”, s-a întâmplat ceva, nu știu ce. Poemele devin epice, poetul pare a fi în exil, realitatea e prezentată frust, metaforele tind doar să mărească misterul: „Am o bibliotecă/ ceva mai aparte/ necitită./ Montherlant Pavese Klaus Mann./ Îi amân/ așa cum ei au amânat viața. Noaptea mă apropii de ei/ ziua mă despart” (*Biblioteca*). Da, se pare că asta e: „Se trage din real direct în vis” (*Orbiți*).

Și iată, după douăzeci de ani de scris și de publicat, ajungem la volumul „Roman-simulacru”, găsindu-l pe GC din nou singur și singular: „singurătatea are mai multe fețe/ de fapt are două/ atunci când te afli între ai tăi între oameni/ și atunci când ești chiar singur” (Singur). Cu amintiri mai multe, dense, cu o scriitură absolut decentă, care pur și simplu trăiește: „Cum trăiesc eu acum? Merg în urma unei mașini încărcate/ cu manechine stufoase de paie. Cade câte o mână sau câte/ un picior pe care îl ridic cu tenacitatea slujitorului onest.”

colul/ în rest văzduhul rarefiat dintre lucruri” (*Lentoare autumnală*). Profit de existența unui interviu din 2013 și îl citez pe Grigore Chiper: „Dacă mă rogi să comentez semnificația „turnului de fildeș”, aş putea spune că poezia reprezintă, prin definiție, un turn de fildeș înclinat ca cel din Pisa, adică amenințat în permanență. Amenințarea e cu atât mai evidentă azi odată cu migrarea literaturii spre o periferie a existenței și odată cu implicarea modestă a factorilor decizionali în destinul culturii acestei țări pe care s-au angajat să o edifice probabil împreună cu noi.”

Și iată, după douăzeci de ani de scris și de publicat, ajungem la volumul „Roman-simulacru”, găsindu-l pe GC din nou singur și singular: „singurătatea are mai multe fețe/ de fapt are două/ atunci când te afli între ai tăi între oameni/ și atunci când ești chiar singur” (Singur). Cu amintiri mai multe, dense, cu o scriitură absolut decentă, care pur și simplu trăiește: „Cum trăiesc eu acum? Merg în urma unei mașini încărcate/ cu manechine stufoase de paie. Cade câte o mână sau câte/ un picior pe care îl ridic cu tenacitatea slujitorului onest.”

Ca un veritabil „industriaș”, GC și-a construit și își construiește opera pe baza unui plan de „afaceri” (așa cum reiese din interviul deja pomenit): „Prin fiecare titlu pus pe copertă am încercat să sugerez o anumită atitudine în raport cu creația și existența, pe care le văd legate, dacă nu chiar comasate; am încercat să scot la iveală un gând concentrat, aflat la confluența dintre interiorul meu și exteriorul politico-socio-cultural.” Cărțile sunt clădite onest, au structuri compozite originale, iar antologia este, cu siguranță, o construcție poetică remarcabilă.

Petru M. Haș

Lentila realului. Omul și opera*

LA CEI 65 DE ANI AI SĂI, viața lui Liviu Ioan Stoiciu poate fi considerată o dramă în nenumărate acte. Ca orice dramă, ea produce impresie celui care o urmărește. Cititorul vieții și operei sale poate fi chiar tulburat, de nu cumva cutremurat, având în vedere că Vrancea e patria cutremurelor. Poate și existența lui Liviu Ioan Stoiciu este o suită de seisme, cam șapte grade pe scara Richter, care n-au cum să nu marcheze. Ca să nu exagerăm, cel puțin trei decenii de acum înainte seismograful va mai înregistra asemenea evenimente.

Ca și opera, viața acestui poet e stenică și neliniștită, marcată de paradox. Un poet al cantoanelor CFR. Botoșanii și Ipoteștii lui Liviu Ioan Stoiciu sunt cantoane pe linii CFR din Țara Moldovei. Acolo s-a născut și a copilărit. A fost încercat greu din fragedă copilărie. La vârsta de un an și ceva i-a murit mama, Ioana Sandu.

Viața domnului Stoiciu, această „fire inadaptabilă”, este un roman senzațional, care, numai ea, îl individualizează și îl face interesant. A fost dat la școală la vârsta de șase

Petru M. Haș,
poet, Arad

* Liviu Ioan Stoiciu, *Nous*, Editura „Limes”, Cluj, 2015

ani, fapt cu care, acum, mă mândresc. Și-a făcut școlile pe unde vrei și pe unde nu vrei, chiar și la „reeducare”. Ca semn de bărbăție precoce, a plecat voluntar în armată. Nu cunosc alt scriitor român cu atâtea profesii, meserii, locuri de muncă: profesor suplinitor, miner și vagonetar în subteran, calculator-contabil (deși a absolvit liceul umanist), corector de ziar și ziarist, arhivar, expeditor CFR import-export, magaziner, normator transporturi auto, zilier, primitor-distribuitoar, șantierist, muncitor necalificat, încărcător de vagoane de marfă, controlor de calitate în siderurgie, pedagog școlar, mânuitor de carte și bibliotecar, fondator de reviste literare, redactor-șef la „Contrapunct”, redactor-șef adjunct la „Viața românească”, redactor la ziarul „Cotidianul”.

Am scris toate astea ca să-mi dau o lecție, poemul unei vieți. Sunt păreri întemeiate care susțin că experiența de viață este determinantă pentru un scriitor. Liviu Ioan Stoiciu o posedă cu asupra de măsură. Așa că degeaba suntem invidioși.

Paradoxal, la nobila-i vârstă, de-i citim textele, acest scriitor total este încă neliniștit și nemulțumit de sine. După ce a editat aproape treizeci de cărți, de toate felurile: gazetărie, eseuri și texte de frontieră, dramaturgie, publicistică, poezie și proză. A fost tradus în cel puțin zece limbi, a obținut șase premii la festivaluri internaționale de poezie, ordine și medalii etc. etc.

Căutând prietenia oamenilor, a trebuit să lupte cu dâșii; mai mult ca sigur, fără a-și da bine seama, i-a chiar învins. De câteva ori a cerut în căsătorie moartea, însă

iarăși a fost respins. A avut „băutură, țigări, femei”. În cele mai recente texte ale sale parcă mai are de dus o luptă: „nu mă mai suport și vreau să pun cruce felului meu de a fi”. Atitudine inexplicabilă pentru un scriitor care muncește cu atâta metodă, constant: „Pot să scriu, separat, în aceeași zi, și un poem, și o pagină de proză sau de teatru, și un eseu sau un text publicistic și jurnal; nu se amestecă, merg pe culoare distincte.”

Acest scriitor al autenticității, al realului, al materialității, al concretului, cotidianului, al coșmarului existențial, care se întreabă: „Ni-meni/ nu mai are nevoie de mine?” și își răspunde interogativ: „Unde să fug de mine?” (*Eutanasia*), este o pildă de alienare în societatea de tot felul. Viziunea apocaliptică a nemulțumirii și revoltei solitare.

Ca un fel de personaj cehovian, omul Liviu Ioan Stoiciu se ostacizează la gândul exorcizării. Chiar și în cartea sa editată în anul în curs și, misterios, intitulată *NOUS*. La prima vedere, am zice că este o carte despre *noi*, cum ar veni în limba franceză forma de pronume personal, persoana întâi plural, cazul nominativ: *NOUS*. Dar, între mese, Dumnezeu a inventat și filosofia, între mese, pentru că știa că are la dispoziție doar șapte zile, și n-ar mai fi primit una pentru așa ceva. Și poetul ne trimite la „organul cunoașterii și contemplației”, la suflet, la „substanța de sine stătătoare”, la „spirit, rațiune, minte, inteligență”. În genere, la ceea ce au cam pierdut oamenii, de vor fi avut cândva. Carevasăzică noesis, noetic. *Nous* este cuvânt vechi, grecesc, dovadă că știau ceva presocraticii și Platon, mai apoi.

Carte triunghiulară: *O mers când dincoace, când dincolo; Jurnal Nous; Fiecare lucru are rânduiala sa*.

„O mers” și „rânduiala” sunt frumosul suport arhaic, popular, al cugetării urbane, fostă rurală.

O trăire cvasionică dezvoltă poemul *Aprindere*, din capitolul final, aproape zbucium, dar totul se termină cu bine, aproape ironic, animat de un surâs metafizic: „Până ce s-a făcut din nou liniște./ Și tăcere. Câtă senzualitate!” Domnul Ivănescu avea uneori plăcerea să spună: „Câtă suferință!” Cred că și scrisese asta pe undeva. Avea umorul să citeze din Dostoievski.

Pe frontiera dintre vers și proză, poetul Liviu Ioan Stoiciu are flerul narativității: De aia și place: „La început părea mai îndrăzneț, azi nu mai poate fi suferit...”, sau: „Își ceartă ochii, că de ce văd ce văd./ Își ceartă urechile, că de ce aud ce aud”; „Până acum s-a/ disprețuit sincer, și nu i-a folosit la nimic” (*S-a apropiat prea mult de el însuși*). Într-adevăr, de ce să te disprețuiești singur, o să sporești doar ura celorlalți, ofuscați că-i lași în șomaj.

Pe frontiera dintre vers și proză, poetul Liviu Ioan Stoiciu are flerul narativității: De aia și place: „La început părea mai îndrăzneț, azi nu mai poate fi suferit...”, sau: „Își ceartă ochii, că de ce văd ce văd./ Își ceartă urechile, că de ce aud ce aud”; „Până acum s-a/ disprețuit sincer, și nu i-a folosit la nimic” (*S-a apropiat prea mult de el însuși*). Într-adevăr, de ce să te disprețuiești singur, o să sporești doar ura celorlalți, ofuscați că-i lași în șomaj.

O precizare utilă: ceva mai sus făceam referire la regretatul Mircea Ivănescu. Dar, ca să vedem ce i s-a mai întâmplat domnului Liviu Ioan Stoiciu, o să cităm: „Acum i-a devenit și moartea indiferentă...” Dovadă că, în cotidianul plin de fast și de feste: „intru în biserică/ și ies, habar nu am ce caut...”; „nu mă așteaptă nimeni, nicăieri, am/ pierdut pe toată linia” (*Ieși din tine*). Cam așa se întâmplă. Cu rezerva că n-ai unde ieși, peste tot dai de tine.

Secvențele de social îndurerează omul sensibil: „L-au pus/ să curețe drumurile, în contul ajutorului social”; „a vândut tot, după ce i-a murit soția și a fost prădat, a/ fost lăsat mai mult mort decât viu, într-o/ baltă de sânge...” (*Nu-și mai amintește*). Proza cu întâmplări și personaje ispitește constant poezia.

Oralitatea și stilul memorialistic sunt însușiri de noblețe ale textelor stoiciene. Autorul lucrează, avem impresia, constant, la un jurnal și sumedenie de texte pentru serrar. În cartea de față, al doilea capitol este tocmai *Jurnal Nous*. Nu mai departe decât *sâmbătă, 14 februarie*: „La un moment dat s-a pierdut de el însuși, dar s-a ajuns/ din urmă.”

Poetul este un fin observator al scenelor de epocă. Aflăm astfel că, în aste vremi de restriște, parcă și aurolacii s-ar călugări: „Suflă în pungă, adolescenți, îi recunoaște, sunt dintre/ cei care ies din canale, la/ București – dar ce caută ei la Buciumeni, în județul/ Galați, la mănăstire?” (*Sâmbătă, 11 octombrie*).

Șezând la etajul unei cafenele din Paris și sorbind din cafea, Nicolae Steinhardt se tot uita pe fereastră: se îndrăgostise spontan de „Notre Dame de Paris”. Ceva asemănător i s-a întâmplat poetului Liviu Ioan Stoiciu *marți, 8 iulie*: „Te apropii cu sfială și o săruți în gând centimetru cu/ centimetru, ai timp, o privești de pe/ bancă, de la distanță:/ e o construcție care te emoționează – până ajungi la/ crucea din vârf, ruginită.”

În capitolul întâi, *O mers când dincoace, când dincolo*, o tot mers oarecum, coborând adică până când a văzut că este „un sub” (*Sunt un sub*). Face dumnealui ceva pe acolo, învață cum e pe la ei: „Așa-i la noi, până la moarte,/ un delir/ obștesc: n-are cine pe cine să-și verse fierea” (*Tu-i paștele mă-sii*).

Dincolo de unele imagini coșmarești care cruzimea o evocă, sunt memorabile peisaje cu vrăbii: „L-a încântat, l-a dat jos din cârcă, l-a/ lăsat la intrarea în metrou,/ pe un stativ înalt – de unde aruncă resturi la/ vrăbii. Cum e posibil?/ S-au adunat zeci de vrăbii, în plin centru, n-am/ mai pomenit, le cheamă/ pe nume, ăsta da nebun” (*Ăsta da nebun*). Din moment ce „câinii îi pun ordine în gânduri”, rânduiala e bună.

Oralitatea și stilul memorialistic sunt însușiri de noblete ale textelor stoiciene. Autorul lucrează, avem impresia, constant, la un jurnal și sumedenie de texte pentru sertar. În cartea de față, al doilea capitol este tocmai *Jurnal Nous*.

Petru M. Haș

O capcană: *Literatura**

CONSACRAT DEJA CA PROZATOR, critic literar, poet și cronicar cinematografic, laureat a numeroase premii literare și comentat, elogiât de noua critică literară românească, Andrei Mocuța s-a manifestat îndeosebi în calitate de prozator, un prozator cu impact imediat și un loc bine conturat în contextul prozei tinere din România. Nu întâmplător, recenta sa apariție editorială, tot epică, este tentată în aparență de genul scurt, dar tinde la circumscrierea unui univers mai amplu, romanesc. Iordane, așadar, veți spune. Dar ce Iordane, dacă-mi aduc aminte că în satul copilăriei mele exista un om care avea un nume de râu israelit, Iordan! În Iordanul lui Andrei Mocuța se botează toți la un loc, indiferent de etnie, bașca eschimoșii, avută fiind în vedere tema globalizării.

Titlul acestei substanțiale cărți este o capcană: *Literatura*. Dintru început, cititorului i se pare prea de tot pentru un roman, o culegere de proze, de beletristică etc. Pentru ca să se liniștească aflând că *Literatura* este,

* Andrei Mocuța, *Literatura*, „Tracus Arte”, București, 2015

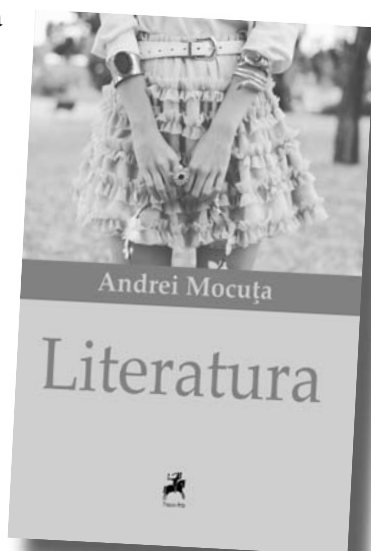
de fapt, numele unui personaj, o eroină memorabilă. După lectură, cititorul riscă să viseze că doarme sau bea gin împreună cu domnișoara Literatura sau are o confruntare cu Dopu. Decât să ai de-a face cu Dopu, mai bine pui mâna pe tirbușon și extragi un dop sadea de la o sticlă.

Procedând dumnealui cu temă și sistemă, autorul își repartizează creația în discuție în șapte capitole, exact câte sunt zilele săptămânii: *Din dragoste pentru căței*; *Facem cunoștință*; *Mandala*; *Dragoste în catifea albastră*; *Semantică*; *Un fel de erou*; *Kafkaesque*; pe urmă: *Cuprins*. Ceea ce nu mai este capitol.

Kniga aceasta, ca să fim și noi contra anglo-americanilor, să folosim un cuvânt dostoevskian, prea abundă în ultima vreme limba anglofonilor, de parcă ne-am fi autocolonizat, se putea intitula *Terapie pentru cititor și autor*, dincolo de ceva excese. Deoarece, la capătul lecturii, suntem bine tămăduiți.

Scriitorul face, alternativ, proză directă și proză indirectă. Bune, ambele metode, dar să fie făcute cu stil. Autoironia este minuțios stilizată, încât uneori face figura mântuirii, a autoflagelării. Asta pentru că naratorul consimte la ipostaza de personaj, se expune cu voluptate tirului de răs al tribului, ceea ce Bahtin numea răsul popular. Ceea ce este important și trebuie avut în vedere este că acest personaj narator, predispus la taclale ontologice, în unele cazuri foarte conturat, nu estompează conturul și manifestarea celorlalte personaje.

Evoluționismul, în țesuturile sale de adâncime, este o problemă eternă a omului. Moșul nostru Darwin, care era

Autoironia este minuțios stilizată, încât uneori face figura mântuirii, a autoflagelării. Asta pentru că naratorul consimte la ipostaza de personaj, se expune cu voluptate tirului de râs al tribului, ceea ce Bahtin numea răsul popular. Ceea ce este important și trebuie avut în vedere este că acest personaj narator, predispus la taclele ontologice, în unele cazuri foarte conturat, nu estompează conturul și manifestarea celorlalte personaje.

un om bun, se simțea onorat ca descendent al unei specii nobile de maimuțe, antropoide. N. V. Gogol, precursor, în felul său, al relativului Einstein și consecvent celebrului *dubito* cartezian, induce ideea că nu se știe dacă oamenii se trag din câini sau distinsele canide sunt o formă superioară a omului pe calea evoluției. Altfel, de ce ne-am exprima, văzând un câine, cu solidara apreciere: e și el un om?

Cu sau fără proză, Andrei Mocuța își deschide cartea cu capitoul *Din dragoste pentru căței*. Să nu ometem unele din cele scrise mai sus. Un text dezvoltat al capitoului poartă același titlu sau viceversa. Ca detaliu lingvistic, descoperim aici că în graiul românesc al subdialectului de vest lui Grivei i se zice Andrei. Pentru conformitate, cităm: „Mă numesc Andrei și sunt câine maidanez. Stăpâna mea m-a numit după unul dintre iubiții ei pentru că ochii mei seamănă foarte mult cu ai lui.” Într-adevăr, de e să privim cu atenție, oamenii au adesea simpatice figuri canine. Nu întâmplător, idolul lui Nietzsche, Schopenhauer, își idolatriza câinele. Acel iubit, Andrei, „avea ochi de victimă sigură”. Astfel de ochi „au efect fatal asupra femeilor”. În capitoul încredințat lui, Andrei Maidanezul e narator versat și profesor. Cu tot misoginismul său, pe care G. Călinescu i-l conferea lui Camil Petrescu, el este încântat de stăpâna lui, care îl „mângâie pe cap” și-i „scarpină burtica”. Este, în fond, minutul său de predilecție: „aș fi dispus să dau din coadă o săptămână întreagă pentru un astfel de minut”. Tot misoginismul acesta e relativ: „Vorbesc mult despre stăpână, așa-i? Aici m-ați cam prins, recunosc, sunt îndrăgostit lulea de ea.” A nu se trage concluzia, eronată, că Andrei Maidanezul ar fi un câine pervers.

Spleen-ul este o însușire demnă de a fi luată în seamă a ilustrului narator: „Privesc din nou cu lehamite în oglindă.

Mi-a crescut barba îngrozitor de mult. Să mă rad? N-am chef și mi-e lene. Aș ține mai degrabă un discurs despre problemele umanității...” (*Mă opresc aici*).

Dincolo de faptul că personajul cu care ne delectăm „ar fi avut toate șansele” să fie „botezat Attila”, cel puțin un Attila cu laptop, antieroul nostru se înscrie cu onoare între cei care, mai în glumă, mai în serios, cam peste tot în lume, promovează specificul local: „Bine ați venit în Curtici, cel mai vizitat oraș din lume.” Una peste alta, el lucrează „sub acoperire pentru guvern”. În schimb, maidanezul, când să-și găsească perechea, iar n-a avut noroc: s-a abătut asupra dumnealui spectrul „Gaegogi”.

Derogând de la semantologie, semiologie și alte Eco-isme, criticopatie și invelațiuni critice, trebuie să recunoaștem că nucleul epic al *Literaturei*, sămânța ei, este, pur și simplu, Literatura, personajul la care făceam trimitere. Literatura se exprimă fără ipocrizie. ea are, pur și simplu, convingeri: „Nu te mai ascunde atâta, profu. Mi-am dat seama că mă dorești de când ai pus prima oară ochii pe mine.” Fata are argumente beton, nu are rost să fie dusă la director: „– Nu-i nevoie. Știu foarte bine cum salivează și directorul după șoldurile mele.” Ea e-n stare să-i citească-n palmă că, damnat fiind, în viață a avut o singură iubire: Literatura.

Parcă în capitolul *Semantica* este romanul *Literaturei* și al *Piratu-lui*. Romanul ridicării în aer. Și al... Mormântarului. Pe urmă tot așa: Avignon, Arles, Montpellier, Carcassone, Castres, Albi, Tours, Amboise, Blois, Loches etc.

Întotdeauna cei aleși sunt ridicați în aer, asemeni Piratului ospătar: „Cra, a zis ospătarul. – Ce zice ăsta, fă? și-a ciulit Dopu urechile. – Cra, a mai zis o dată ospătarul și a început să se ridice în aer până când nu s-a mai văzut” (*Cra*) și *Literaturei*: „Cra, a repetat Literatura. Abia atunci s-a întâmpnat: A simțit cum trupul i se înalță.”

În *Literatura* apar uneori evenimente cumplite, sadice, grotești. Majoritatea personajelor sunt negative, de-ar fi s-o luăm simplu, pe personaje negative și pozitive. Primul personaj pozitiv, util educației

morale, pe care l-am descoperit, este tata lui Dopu. Ar mai fi Maidanezul, Literatura, Piratu și Mormântaru.

Cra! Înainte de a zice și noi astfel, ca încheiere, trebuie să remarcăm faptul de a nu ști ce vor zice părinții și copiii autorului, la lectura unor pasaje, pe care tocmai episoadele Cra! le salvează. Credem că domnii Gherea și Ibrăileanu ar fi stupefiați.

Trebuie subliniate vocația de povestitor, reliefaarea personajelor, adesea portretistică, în detalii minime. Scriitorul tinde la profunzime, la teme esențiale, de la gestică sumară la investigația psihologică.

Trebuie subliniate vocația de povestitor, reliefaarea personajelor, adesea portretistică, în detalii minime. Scriitorul tinde la profunzime, la teme esențiale, de la gestică sumară la investigația psihologică.

În sânul eterogenității textelor se constituie un nucleu epic de sine stătător, apt în a se dezvolta, adânci, în capitole previzibile, de eventuală capodoperă.

Romulus Bucur

„Poate că lucrurile pe care nu le-am văzut”*

A TUNCI CÎND CITIM O CARTE, mai ales cu scopul de a scrie despre ea, probabil că mai facem, conștientizînd sau nu aceasta, unul din următoarele trei lucruri: 1° ne reamintim tot ceea ce (creдем că) știm despre poezie, mai ales sub formă de locuri comune, idei primite de-a gata etc. 2° recapitulăm cunoștințele formale de teoria literaturii, dobîndite sub formă de cursuri, lecturi etc. 3° inventăm/bricolăm noțiunile de care avem nevoie, pentru că nimic din ceea ce avem la îndemînă nu pare a se potrivi în explicarea textului pe care tocmai îl citim.

Un text care, să nu uităm, îi aparține unui autor și e rezultatul unui proiect pe care nu-l cunoaștem și pe care nu putem decît să-l aproximăm. Și, la urma urmei, aceasta ne interesează în mai mică măsură – avem obiectul

Romulus Bucur,
poet, eseist,
traducător, redac-
tor-șef adjunct al
revistei „Arca”, Arad

* Dmitri Miticov, *Dmitri: genul cinic*, „Cartea Românească”, 2015

concret, poemul, grupajul, cartea*, unde căutăm o semnificație (și nu *semnificația*) și, pe cât posibil, nu încercăm să-i impunem semnificația cu care am venit de acasă.

Înainte de a ne scandaliza din cauza literalității, poate că ar trebui să observăm că aceasta se situează de partea interpretării, a cititorului, și nu a autorului (pur și simplu, nu avem de unde ști la ce s-a gândit în momentul creației) și, în general, e de văzut dacă există o literalitate *pură*, lipsită de adaosurile pe care le adăugăm în interpretarea noastră. Cu alte cuvinte, ce facem? Interpretăm literal, alegoric sau moral (că de anagoric nu cred că e cazul)? Mai departe, pentru că vorbim de o

anumită distanțare față de literal, percepția ironiei depinde de un simț special, inegal distribuit și, riscând afirmația următoare, într-o anumită relație cu inteligența.

Bunăoară, în prima secțiune a poemului ce deschide volumul: „E estetic să rămii fără prieteni/ urmîndu-ți principiile./ Aproape ca un tablou/ cu flori în vază și pere căzute neglijent pe mușama/ de frumos.// E estetic să-ți plîngi părinții cînd mor./ Exersează din timp pozițiile adecvate momentului/ și expresia feței/ pentru orice eventualitate.// Și felul cum stăm la masă și mîncăm în liniște și ne privim/ ca o familie descompletată e estetic./ Fii bună și dă-mi sarea aia”. Ce e de urmărit e dacă autorul reușește să se mențină la acest nivel (sau unul apropiat) și în restul cărții și dacă reușește s-o structureze coerent și convingător.

Un prim răspuns ar fi de găsit în secțiunea a cincea a aceluiași poem, *Teste practice*: „Test practic 2/ chirurgia estetică/ este estetică?/ Nu-i etic, da-i cinic să întrebăm”,

unde mecanismul deja începe să funcționeze la vedere, ceea ce nu-i estetic, ergo, nici etic, da' poate fi cinic. Iar în secțiunea următoare, *O scurtă istorie estetică a României*, putem liniștiți schimba cuvântul din titlul (plus ocurențele sale în poezie) cu *cinic*. Așa, ca să ne simțim mai bine. Sau, cu o treaptă mai jos, să ne simțim mai puțin rău.

Avem mici povestiri cu anti-morală: „La opt ani, Dimitri a vrut să vadă/ dacă poate aprinde un foc pe covor./ Dimitri a văzut că acest lucru este posibil./ Când mama lui Dimitri a intrat în casă,/ a văzut flacăra căpătînd consistență/ și neînduplecată de factorul estetic, dar puternic sensibilă la cel etic,/ l-a învățat pe Dimitri ce înseamnă bătaia./ Și a văzut mama lui Dimitri că bătaia e bună”, sau judecăți profunde care fac mișto de ideea de judecată profundă: „E multă suferință în lume/ dar și în filmele coreene”.

Rețeta fericirii, manualele și cursurile de dezvoltare profesională, pe scurt, fericirea ca bun de consum nu pot trece neobservate și neironizate: „Gîndurile pozitive îți vor schimba viața,/ așa ți-au spus. Cum să ai succes: zece pați siguri,/ au simțit nevoia să adauge./ Gîndește-te la ceva frums, de exemplu un cîmp cu maci./ Știi un loc în care există o gingășie irezistibilă/ a felului în care poate ajunge la tine/ mirosul de acetonă”.

S-a spus că Miticov subminează „lirismul cabotin” (Marius Conkan). Nu e vorba de, neapărat, o subminare a poeziei „înalte”, „grave”, „solemne” – lucrul acesta s-a mai făcut. Ci, mai degrabă, de o denunțare, de o subminare a automatismelor cotidianului, de o deconstrucție a raționamentelor simplificatoare prin care s-a ajuns la ele: „Pe cine să mai admirăm,/ să-i admirăm pe toți aceti oameni/ care și-au recăpătat credința în divinitate/ după ce toate celelalte opțiuni au fost epuizate./ Credința. O soluție de luat în seamă/ dacă ești foarte bolnav sau pe moarte./ Evoluția. Iată la ce s-a ajuns, e în firea lucrurilor”.

S-a spus că Miticov subminează „lirismul cabotin” (Marius Conkan). Nu e vorba de, neapărat, o subminare a poeziei „înalte”, „grave”, „solemne” – lucrul acesta s-a mai făcut. Ci, mai degrabă, de o denunțare, de o subminare a automatismelor cotidianului, de o deconstrucție a raționamentelor simplificatoare prin care s-a ajuns la ele: „Pe cine să mai admirăm,/ să-i admirăm pe toți aceti oameni/ care și-au recăpătat credința în divinitate/ după ce toate celelalte opțiuni au fost epuizate./ Credința. O soluție de luat în seamă/ dacă ești foarte bolnav sau pe moarte./ Evoluția. Iată la ce s-a ajuns, e în firea lucrurilor”.

O carte tristă despre limite și despre asumarea lor, o carte sceptică și, aici cel puțin dezvăluindu-și stoicismul: „Nu te însufleți, restrânge totul la/ o enumerare austeră. Oricît/ te-ai munci să dezvoltî, iscusit și pedant,/ va exista cîndva un soft programat să/ facă poezie mai frumoasă decît/ tot ce-ai scris vreodată”. O carte care nu-și propune să pretindă că e mai mult decît e, dar care reprezintă totuși ceva: „Nu poți spune că-i epic, nu poți să faci epopee”.

De fapt, e vorba de un alt mod de a se insera în cotidian, ca în *Serpentine* sau *Volvo*, un alt decupaj al elementelor realității, cu o renunțare la unele „că nu trebuie să trăiești/ atent la toate, să scrii tot ce ți se întîmplă,/ cum ar veni să faci marea plictiseală”, cu o minimă, inevitabilă intruziune a eului și a atitudinilor sale.

O sisifică construcție și deconstrucție a realității, a gesturilor banale, obișnuite, a sensurilor lor, date de interpretări și reinterpretări: „Spune după mine: educația și familia și prietenii./ Acum repetă cu mine: nu, nu e asta.” Spune: lungile discuții cu tine însuți,/ și diversele planuri, filme scurte din viitor./ Spune: întoarcerile interminabile, mîinile întinse/ lîngă tastatură și nostalgia./ Acum repetă cu mine: nu, nu e asta”.

O carte tristă despre limite și despre asumarea lor, o carte sceptică și, aici cel puțin dezvăluindu-și stoicismul: „Nu te însufleți, restrânge totul la/ o enumerare austeră. Oricît/ te-ai munci să dezvoltî, iscusit și pedant,/ va exista cîndva un soft programat să/ facă poezie mai frumoasă decît/ tot ce-ai scris vreodată”. O carte care nu-și propune să pretindă că e mai mult decît e, dar care reprezintă totuși ceva: „Nu poți spune că-i epic, nu poți să faci epopee”.

Gheorghe Mocuța

Cartea copilăriei și a devenirii *

Jurnal liric, mărturisire, testament

Poetă solitară, dar harnică, Minerva Chira a debutat în volum după revoluție, cu *Manual de târâre*, prefațat de Ana Blandiana. A publicat o duzină de plachete de poezie, pe propria ei cheltuială, din venitul de învățătoare. Figurează în numeroase antologii de versuri, dicționare sau volume ocazionale ale filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. Poezia ei a fost remarcată de Mircea Iorgulescu, Alex Ștefănescu, Constanța Buzea (cu care a avut un frumos schimb epistolar) și au scris recenzii sau cronici literare despre cărțile ei Ioan Moldovan, Mihaela Ursa, Ion Davideanu, Dan-Silviu Boerescu, Dorin Serghie, Doru Mareș, Mircea Popa, Ștefan Borbely, Vasule Spiridon, George Vulturescu, Dumitru Aug. Doman, Victor Cubleşan, Eugen Evu, Irina Petraș, Marin Chelu, Mariana Filimon, și mulți alții.

Poezia ei, publicată în revistele din întreaga țară se înscrie pe linia tradiției ardelenе; nu e departe de estetica „ardelence-lor” lui Al. Cistelean și își așteaptă confirmarea.

Gheorghe Mocuța,
poet, critic literar,
Curtici

* Minerva Chira, *Dimineată cu soare apune*, „Casa Cărții de Știință”, 2015

Dimineață cu soare apune, un titlu poetic desigur, e un jurnal de familie cu pasaje pitorești, în cel mai cuminte stil, o mărturisire și un testament al vestalei din Negrenii Clujului. Un jurnal ce alunecă spre monografie locală cu pagini sincere și profunde ale copilăriei și adolescenței, cu descrierea mun-cilor câmpului și ale pădurii într-o viziune foarte personală. Figura tatălui și cea a mamei străbat saga unei familii îndoliate de pierderea primilor doi născuți. Din cufărul tatălui și al bunicului unde se păstrează arhiva săracă a familiei izvorăște firul poveștilor și harul de a le perpetua.

Cine o vizitează pe Minerva Chira în spațiul ei matricial din apropierea Vadului Crișului Repede – și nu puțini scriitori poposesc în drumurile lor cu mașina -, e transpus în acest orizont mioritic, în sensul bun al cuvântului. Fântâna cu roată și cu apă potabilă, straturile de gherghine și căpitani din fața casei, casa și odăile păstrate ca în vremea „de pace”, bucătăria de vară arhaică, apoi grajdul și cotețele pustii, umplute acum cu lemne de foc, livada și fânețele care se întind până la izvorul din buza dealului unde se află mor-mintele părinților, conturează universul vieții și întâmplărilor tinereții. Și ale timpului din urmă.

Paginile de proză ale Minervei Chira sunt surprinzător de bine scrise și articulate, atunci când nu sunt impregnate de un fior liric afectat. Prefer evocările directe și obiective, paginile de „roman”, cum e începutul cărții. Figura memorabilă a mamei cu îndemnurile și sfaturile ei, în care cultura și ritualul creștin se amestecă sau țin piept valului de superstiții, prind viață ca într-un roman subiectiv. Poeta surprinde tăria morală și rezistența spirituală a acestor țărani cu școală, buni creștini, care se confruntă cu transformările agriculturii din anii comunizării. În paralel vedem mentalitatea comunității față de „îngroparea în cărți” a elevei silitoare și visătoare:

„Veniseră și anii îngropării mele în carte. Mama mergea singură la biserică. La întoarcere îmi relata ce predică a ținut preotul, care cunoscute și prieteni au întrebat de mine. Ea se jena să spună că scriu și citesc. Le răspundea că mă ocup de treburile casei. Atunci saream ca arsă: de ce ascunzi adevărul? Cu câtă durere rostea fiecare cuvânt: „Cine mai stă atâta cu capul în carte ca tine pe meleagurile astea? Tu nu ești ca alții! Cartea ți-a mânca ție capul.” Degeaba încercam s-o conving că e un dar de la Dumnezeu cartea și e păcat să nu-l folosesc, fiind conștientă că-l am. O avertizam să

nu cheme pe nimeni în zile de sărbători la noi să am liniște pentru carte. Mama riposta: „Acea nu-i casă unde nu merge nimeni”. În zile de lucru făceam navete istovitoare la diferite școli, îi ajutam și-n gospodărie. Nu era nici sâmbătă liberă. Așteptam ziua a șaptea ca pe-o izbăvire.”

Ritualul tainic al evadării și mărturisirii

Din aceleași motive, abia după moartea părinților, Minerva are curajul să evadeze „din închisoarea de afară”, profitând de vacanță și de economii pentru a vedea lumea și a străbate meridianele cu o rară poftă de călătorie. Călătoriile i-au stimulat scrisul; impresiile și trăirile se amestecă în paginile jurnalelor lirice ale volumelor de poeme.

Dintre muncile grele se conturează „întâia mea lucrare la cânepă” în care figura ei și a mamei se desprinde într-un impresionant grup statuar:

„Întâia mea lucrare la cânepă a fost adunatul lor de pe margine și a mănunchiurilor azvârlite de mama. Din ele, în final lua câteva fire, le răsucea pentru a lega definitiv mânușile (mănunchiuri mici unite mai multe la un loc, uniformizate prin lovirea părții inferioare în pământ). Eu țineam strâns rădăcina pe butuc și mama o reteza cu securea. O făcea sarcină, o lega cu funie și-o ridica pe umăr pentru a fi dusă la topit având mersul în legănări de sferă în cădere. Din Crișul Repede se separase un pârâiaș care mai mult băltea. Intram în apă s-o rețin cu fluierile picioarelor, mama dezlega sarcina și-o așeza: un mănunchi cu vârful, altul cu partea groasă, peste ele punând transversal mănunchiuri la capete pe care se fixau pietre. Ea era cu grijă când ploua mult și creștea nivelul apei, o scotea afară chiar dacă nu trecuseră trei săptămâni, cât trebuia să stea la topit. După 21 de zile mirosea îngrozitor, o spălam mult fiind băloasă și plină de zdrențele arborilor. Întinsă la soare părea o colonie de corturi albe.”

Descrierile minuțioase cu verbul molcom și expresia ardelenească dilată timpul trăirii într-un univers arhaic, cu scene memorabile: topitul cânepii, melițatul, formarea fuioarelor, torsul, apoi scărmanatul lânii, torsul, țesutul la război. Fiorul liric însoțește discursul, în lungile descrieri ale mișcărilor corpului și dansului miinilor. „Simt mirosul mâinilor sale”, spune poeta și adaugă: „Desfac hârtia ghemului terminat și trăiesc alte vremuri.”

Memoria slujește mărturiei în ritmul anotimpurilor și a sărbătorilor creștine într-un univers al văii mărginite de dealuri împădurite. O mișcare de leagăn, apoi de scrânciob, îi poartă verbele între cele două lumi, cea a satului natal, edenic și cea a turistului grăbit, furat de ținuturi exotice. Un verb care ne împărtășește gustul fericirii și al chinurilor Minervei. Al declinului nemărturisit și abia ghicit ce a urmat în ultimii ani. Cu discreția-i cunoscută, ea aduce un elogiu familiei fără a-și trăda experiența bolii și a încercărilor din urmă. Dimensiunea purificatoare a timpului mărturisirii o scoate din haosul trăirii și al obsesiilor sfârșitului. Evocarea jocurilor cu păpușile cumpărate de tatăl ei, dansul în ploaie și grija de a ști ce lasă „trecerea” copilului în noroi și în universul mic, înălțarea în zbor, printre dealuri, citirea unor mesaje ale fapturilor plutitoare, poveștile cu strigoi ale bătrânilor, sunt momente ce jalonează un ritual tainic al evadării și inițierii în scris.

Jurnalul și monografia lirică a Minervei Chira e o surpriză pentru cariera unei poete prea puțin răsplătite pentru sacrificiul ei. *Dimineață cu soare apune* e și un strigăt al tristeții, al bucuriei și al tainelor nespuse. O carte a copilăriei și a devenirii poetei.

„Să studiezi română la Napoli înseamnă mai ales să faci o alegere transgresivă”

**interviu realizat de Ciprian Vălcan
cu Giovanni Rotiroti**

– Am avut marea surpriză să aflu că înscrierile la secția de Românistică a Universității L'Orientale din Napoli au bătut toate recordurile: pentru anul universitar 2015/2016, vor fi 60 de studenți care vor studia limba română. De asemenea, la Universitatea din Strasbourg sînt 44 de studenți înscriși la Română. Cum credeți că poate fi explicată această creștere spectaculoasă?

– O să vă spun adevărul. Numărul foarte mare de înscriși la cursurile de Limba și Literatura Română de la Orientale a fost pentru noi o surpriză foarte plăcută. Dacă ne gândim că la cursurile pentru celelalte limbi din Est, cu excepția limbii ruse, sînt cinci sau șase studenți, rezultatul este deosebit. Deocamdată nu am o explicație clară. Prezența unui lector trimis de Institutul Limbii Române a oferit garanția unei bune funcționări a cursului de limba română pentru că interesul studenților din primii ani este în primul rînd de ordin lingvistic, pentru cunoașterea limbii, și de abia apoi devine și cultural. Cred, însă, că un rol important, chiar fundamental l-a avut efortul nostru

Giovanni Rotiroti
e psihanalist și
predă Limba și
Literatura Română
la Universitatea din
Napoli „L'Orientale”.
Cercetările sale în
domeniul românistic
au o abordare
multidisciplinară
și comparativă
și privesc în mod
deosebit secolul

XX și literatura contemporană în contextul european înainte și după cenzura reprezentată de Auschwitz, acordând multă atenție exercițiului critic al traducării de poezie și proză, filosofie și teatru. A urmărit și aprofundarea metodologiei critice legate de traducerea în italiană a unor opere literare ale autorilor români sau de origine română, imbinând didactica, cercetarea științifică și eventualele oportunități profesionale pentru studenți. În cărțile sale s-a ocupat de Ion Luca Caragiale, Ionesco, Dan Botta, Eliade, Urmuz, Tzara, Fondane, Celan, Gherasim Luca, Nichita Stănescu. Despre Cioran în mod deosebit a scris: *Il demone della lucidità. Il „caso Cioran” tra psicanalisi e filosofia, Soveria Mannelli, Rubbettino, 2005 și Il segreto interdetto. Eliade, Cioran e Ionesco sulla scena comunitaria dell'esilio, Pisa, Edizioni ETS, 2011. A îngrijit următoarele*

depus pentru orientarea studenților, al meu și al doctorei Irma Carranante, fosta noastră studentă. Noi am fost invitați pentru prima dată, în acest an, să participăm la această întâlnire de prezentare a cursurilor cu toți studenții de la Orientale din anul I, fapt care a dat un impuls deosebit înscrierilor. A trebuit să ne confruntăm, ca să nu zic să ne înfruntăm, cu limbile așa zis „majore” care au o mare căutare: spaniola, engleza, chineza. Într-un astfel de context, în care erau prezenți peste cinci sute de studenți în aulă, toți înscriși în primul an, am reușit prin claritatea și incisivitatea discursului, și de ce nu, chiar prin pasiunea transmisă, să le arătăm posibilitățile deschise de studierea limbii române. Nu le-am vorbit despre eventualele oportunități de muncă pe care cunoașterea românei, o limbă „minoră”, le poate oferi în Italia. În schimb, am încercat să îi facem să înțeleagă că, de fapt, munca noastră este un fel de lecție de predare a unor noțiuni de civilizație. Cred că a contat foarte mult în decizia lor de a alege româna și faptul că le-am prezentat numeroasele cărți de literatură română pe care am reușit să le publicăm în acești ultimi ani. Ideea importantă transmisă a fost că există spațiu pentru toți într-un climat de ospitalitate, de colaborare mutuală și de responsabilitate. Fundamental pentru ei este să învețe și să dorească să lucreze împreună. Doar într-un astfel de mediu poate fi construit un adevărat profesionalism, respectul pentru competență și o anume ținută etică. Tot ceea ce vor învăța la cursurile noastre de română – unde traducerea are un rol principal – le va fi util și în oricare alt domeniu / mediu în care vor lucra și vor intra în contact cu ceilalți.

– Mi-ați povestit, cu ocazia primei noastre întâlniri de la Napoli, că ați început să predați limba română în 2010. Atunci aveți 5 studenți, acum aveți 60. Cum ați

reușit să atrageți atât de mulți tineri interesați de cultura română?

– Este sigur și că prezența mea constantă la Orientale a contribuit la răspândirea interesului pentru română. Dar a fost fundamentală și „vorba dusă” de la student la student. Contează mult ceea ce colegii mai mari povestesc colegilor mai mici despre cursurile la care participă. Și ei ne-au oferit ajutorul lor, evident, de bună voie, povestindu-le colegilor că a studia română la Orientale nu e numai frumos, dar ți se oferă și posibilitatea, șansa de a învăța multe lucruri interesante, puțin cunoscute publicului larg și în plus, dacă frecvențezi cursurile de limba și literatura română „nu pierzi timpul degeaba”. De fapt, acum împreună cu Camelia Dragomir, noul lector de limba română, conferențiar de la Universitatea Ovidius din Constanța, ne ocupăm de procedurile necesare pentru a putea da studenților noștri posibilitatea de a obține certificatul internațional de competență lingvistică pentru limba română printr-un acord între Orientale și Institutul Limbii Române de la București. Nu este suficient să avem mulți studenți, este important să ne implicăm pentru a le putea oferi competențe, certificate care să le folosească în câmpul muncii. Visul meu și următoarea bătălie, care va fi și mai dificilă, dar nu imposibil de realizat (eventual, de câștigat) va fi aceea de a deschide catedre de română în licee din Campania pe care studenții noștri de la Orientale – care sînt absolvenți de licență și de masterat – să le poată ocupa cu toate actele în regulă. Dar sîntem de-abia la început. Drumul e lung și plin de obstacole și, după cum vă puteți imagina, resursele instituțiilor statale, victime ale unor continue tăieri de fonduri, sînt tot mai scăzute. Important este să nu ne pierdem curajul, să insistăm și să nu ne lăsăm prea repede cuprinși de dezamăgire.

volume ale lui Cioran: Emil Cioran, *Lettere al culmine della disperazione* (1930 1934), ediție îngrijită de Giovanni Rotiroti, traducere de Marisa Salzillo, postfață de Antonio Di Gennaro, Milano – Udine, Mimesis, 2013, Emil Cioran, *Il Nulla. Lettere a Marin Mincu* (1987 1989), ediție îngrijită și traducere de Giovanni Rotiroti, Postfață de Mircea Țuglea (Traducere de Irma Carannante), Appendice de Antonio Di Gennaro, Milano – Udine, Mimesis Edizioni, 2014, Emil Cioran, *Sulla Francia*, ediție îngrijită și traducere de Giovanni Rotiroti, Roma, Voland, 2014.

– După cinci ani de interacțiuni cu studenții, ce vi s-a părut că-î atrage în mai mare măsură înspre cultura română?

– În primul rînd, ideea de a merge împotriva stereotipurilor sociale și culturale, ideea de a face un lucru special pe care nu îl fac toți. Deci, este în mod fundamental o alegere neconvențională care merge în contra curentului și care atrage tot mai mulți studenți. Să studiezi română la Napoli înseamnă mai ales să faci o alegere transgresivă. „De ce îți plătesc eu studiile la facultate? Îi reproșează părintele italian fiului sau fiicei, Ca să faci română? De ce nu studiezi engleză, spaniolă chineză, arabă pentru că acestea sînt limbile care îți pot asigura cu adevărat un viitor? Din păcate, niciunul dintre acești părinți nu își poate imagina că dacă studiezi la Orientale română sau olandeză, de exemplu, poți avea acces la mai multe oportunități de muncă, ținînd cont de faptul că, în prezent, în Italia, minoritatea etnică a românilor este cea majoritară și o depășește cu mult pe cea germană, chineză sau nord-africană.

– Ați încercat să puneți la dispoziția publicului italian mai multe traduceri ale unor texte-far ale avangardei literare românești. De ce credeți că e importantă avangarda literară din România pentru un cititor italian?

– Pentru că pornind de la Urmuz, textualitatea avangardistă, lexicul său, tensiunea sa naturală între ortodoxie și libertate este o continuă resursă la care te poți mereu întoarce. Iată, să luăm numai cîteva nume: Tzara, Fondane, Gherasim Luca, Paul Celan, Eugen Ionescu. Pentru că sîntem prieteni, îmi permit să vă provoc puțin. Critica ideologiei, suprastructura, plus valoarea, fetișismul mărffii nu sunt structuri lexicale cu conținut abstract extrase dintr-un dicționar marxist învechit, ci sînt probleme încă nerezolvate care ne bîntuie încă însoțite de „subiectul ” în sens psihanalitic. Totul din nevoia de a oferi o perspectivă de gândire alternativă la modelul nostru de dezvoltare economică actuală care-și dezvăluie toate fisurile – cum demonstrează oribilele evenimente istorice (și teroriste) din ultima vreme. Poate vi se va părea ciudat, dar și Cioran merge în aceeași direcție, aceea a erodării

certitudinilor. Găsim teme, automatisme fantasmatiche care lucrează și tulbură în interior operele literare românești pe care ne propunem să le prezentăm la unele dintre cursuri și să le publicăm în Italia. Altădată, ceea ce facem noi acum se numea „gîndire critică”. Astăzi, nu mai știu ce termen ar trebui folosit pentru asta. Totul s-a tocit, s-a uzat. Chiar și cuvintele.

– Puteți să faceți o trecere în revistă a traducerilor pe care le-ați realizat sau le-ați supervizat în ultimii ani? Cu cine colaborați pentru buna desfășurare a proiectelor dumneavoastră?

– Da, sigur. Vă prezint mai jos o listă în care numele colaboratorilor mei (în cea mai mare parte foști și actuali studenți) se văd foarte bine: Gherasim Luca, *L'inventore dell'amore*, a cura e traduzione di Giovanni Rotiroti, Firenze, Barbès Editore, 2011. Tristan Tzara, *Avant Dada*, a cura di Giovanni Rotiroti, traduzione di Irma Carannante, Firenze, Barbès Editore, 2012. Emil Cioran, *Lettere al culmine della disperazione (1930-1934)*, a cura di Giovanni Rotiroti, traduzione di Marisa Salzillo, Postfazione di Antonio Di Gennaro, Milano – Udine, Mimesis Edizioni, 2013. Emil Cioran, *Il Nulla. Lettere a Marin Mincu (1987-1989)*, a cura e traduzione di Giovanni Rotiroti, Postfazione di Mircea Tuglea (Traduzione di Irma Carannante), Appendice di Antonio Di Gennaro, Milano – Udine, Mimesis Edizioni, 2014. Benjamin Fondane Fundoianu, *Vedute*, a cura di Giovanni Rotiroti e Irma Carannante, Traduzione e note di Irma Carannante, Novi Ligure (AL), Edizioni Joker, 2014. Emil Cioran, *Sulla Francia*, cura e traduzione di Giovanni Rotiroti, Roma, Voland, 2014. Octavian Paler, *Abbiamo tempo per tutto*, cura e traduzione dal romeno di Magda Arhip, Novi Ligure (AL), Edizioni Joker, 2014. Emil Cioran, *Al di là della filosofia. Conversazioni su Benjamin Fondane*, a cura di Antonio Di Gennaro, traduzione di Irma Carannante, Milano – Udine, Mimesis, 2014. Petre Solomon, *Paul Celan. La dimensione romena*, a cura di Giovanni Rotiroti, traduzione di Irma Carannante, postfazione di Mircea Tuglea, Milano-Udine, Mimesis Edizioni, 2015. Marta Petreu, *Il passato scabroso di Cioran*, a cura di Giovanni Rotiroti, postfazione di

Mattia Luigi Pozzi, traduzione di Magda Arhip e di Amelia Bulboaca, Napoli-Salerno, Orthotes Editrice, 2015. Tristan Tzara, *Prime poesie*, cura e traduzione dal romeno di Irma Carannante, Novi Ligure (AL), Edizioni Joker, 2015.

– **Ce proiecte de traducere aveți pentru perioada următoare?**

– La această întrebare prefer să nu răspund din superstiție. Pot mărturisi că am devenit parte din Napoli cu tot cu obiceiurile lui. În orice caz, vă asigur că veți avea surprize.

Traducere din limba italiană:

Camelia Sanda Dragomir

Cornel Ungureanu

Herta Müller – un context timișorean

A NII OPTZECI se desfășoară și la Timișoara altfel – optzeciștii timișoreni au voci care se aud. Revista „Forum studențesc” din decembrie 2012 publică un *Dosar Aktionsgruppe Banat* în care scriu, mai întâi, Daniel Vighi, Viorel Marineasa și Petru Ilieșu. „Evoc istoria de grup a celor din preajma lui Herta Müller, Richard Wagner, William Totok, Johann Lippet sau Helmut Fraunendorfer”. Noi, spune Vighi, existam „dacă ne băga cineva în seamă din capitală. Cei de la Aktionsgruppe nu pricepeau nimic din această neliniște a noastră, pentru ei soarele răsărea în Vest, dar nici măcar acolo: înaintea noastră ei au priceput descentralizarea literară”. Daniel Vighi regretă că nu le-a stat prea mult alături. „Andrei Bodiu, pe atunci student la litere în Timișoara, a descoperit în dosarul său de securitate cum a devenit obiectiv operațional important doar pentru că a stat câteva ceasuri de vorbă cu William Totok”. E greu de crezut că doar pentru atât. „La Tabăra din acei ani, nu departe de lacul Văliug... a fost Mircea Cărtărescu, printre alții. Dar și Herta, Richard Wagner,

Cornel Ungureanu,
critic literar,
Timișoara

În *Premiul Nobel și pentru Casa studenților: un pic* Viorel Marineasa nuanțează celebrele istorii de la Aktionsgruppe: „De remarcat că, inițial, cei din Aktionsgruppe, care compuneau, de altfel, Cenaclul „Universitas” al Casei de cultură a studenților, nu au prea înghițit-o pe Herta: o considerau incultă și agresivă, credeau că este protejată lui Nikolaus Berwanger... Au urmat anii în care a intrat sub antrenoratul strict al lui Richard Wagner și, implicit, în zona disidenței, una venind dinspre stânga, dar cu atât mai necruțătoare la adresa național-comunismului ceaușist”. A fost odată un grup de prieteni, scrie Petru Ilieșu, despre relațiile, fie ele și fluctuante, dintre scriitorii de limbă germană și cei de limbă română din Timișoara.

Helmut Frauendorfer”. Suplimentul revistei „Forum studențesc” îi publică, uneori sub pseudonim. Volumul de debut al Hertei Müller, dramatizat de Helmut Freuendorfer, a câștigat premiul întâi la festivalul de teatru studențesc. În *Premiul Nobel și pentru Casa studenților: un pic* Viorel Marineasa nuanțează celebrele istorii de la Aktionsgruppe: „De remarcat că, inițial, cei din Aktionsgruppe, care compuneau, de altfel, Cenaclul „Universitas” al Casei de cultură a studenților, nu au prea înghițit-o pe Herta: o considerau incultă și agresivă, credeau că este protejată lui Nikolaus Berwanger... Au urmat anii în care a intrat sub antrenoratul strict al lui Richard Wagner și, implicit, în zona disidenței, una venind dinspre stânga, dar cu atât mai necruțătoare la adresa național-comunismului ceaușist”. A fost odată un grup de prieteni, scrie Petru Ilieșu, despre relațiile, fie ele și fluctuante, dintre scriitorii de limbă germană și cei de limbă română din Timișoara.

Volumul *Vânt potrivit până la tare*, antologie alcătuită de Peter Motzan, cu o prefață de Mircea Iorgulescu, așază alături numele Anemonei Latzina, a lui Franz Hodjak, Rolf Frieder Marmont, Johann Lippert, William Totok, Richard Wagner, Rolf Bossert, Helmut Seiler, Horst Samson, Helmut Britz. A apărut în 1982 și „s-a întâlnit” cu poezia generației optzeci a scrisului românesc. Într-un fel, a stimulat direcțiile rebele ale tinerei generații. Optzeciștii au întâmpinat cu entuziasm proiectele schițate de *Vânt potrivit până la tare*, de „Aktionsgruppe Banat”. Articolul lui Gerhardt Csejka, *Aktionsgruppe Banat. Deschizători de drumuri confuzi* („Neue Literatur”, 4/1974) atrage atenția asupra unui „grup literar”:

„Ceea ce se impune în ultimii doi ani în imaginarul public drept «Grupul de acțiune Banat» n-a fost întâmpinat furtunos din toate părțile, și de aceea trebuie să adopte

poziții mai furtunoase cei ce salută acest grup... Dacă deschizătorii de drumuri din Banat și-ar alege, în locul unui citat din Brecht, un text al Grupului vienez pe post de motto, asta nu înseamnă să credem că este doar o bârfă despre marii autori pe care i-au citit... Dincolo de asta, pentru o literatură ca a noastră, care era pe de-o parte patetică, pe de alta apăsătoare și fixată în materie, nimic nu putea fi mai vindecător decât cumpătarea lui Brecht și imaginația lingvistică așa cum o descoperim în poezia concretă”.

Textul lui Gerhardt Csejka despre „poezia patetică” „apăsătoare și fixată în materie” înseamnă (și) o bună întâmpinare a poeziei optzeciste. Poziții „furtunoase” sunt adoptate de poeții importanți ai momentului, în ancheta apărută în „Neue Literatur”, nr 5/1983. *Unterschiede und Aenlichtkeiten*. Despre *Diferențe și asemănări* vorbesc (scriu) Mariana Marin („Există, desigur, multe asemănări între poezia generației 80 scrisă în limba română și a colegilor noștri germani..., dar există și deosebiri de substanță. Comune mi se par a fi atitudinea față de o anumită realitate, denunțarea și demontarea constructivă a ei, „infuzia” de social sau „haloul” de autentic din care se hrănește discursul poetic. Există o solidaritate de viziune asupra poeziei, în sensul eliberării ei de produsele nefaste ale producției de serie...”), Matei Vișniec („Foamea de real și setea de luciditate sunt elemente oarecum inedite în conținutul conștiinței poetice. Poetul care nu se mai droghează cu iluzii este poetul anilor 80”), Mircea Cărtărescu („Poezia germană de la noi e mai modernă, în sensul unei mai pronunțate atitudini programatice, experimentale”) Ioan Buduca, (despre asemănările optzeciștilor români cu poeții germani: „Similitudinile celor două fenomene poetice țin atât de obiectul poetic (o reacție specifică la social) cât și de expresia poetică (antilirică,

Textul lui Gerhardt Csejka despre „poezia patetică” „apăsătoare și fixată în materie” înseamnă (și) o bună întâmpinare a poeziei optzeciste.

Ancheta din „Neue Literatur” a fost reproducă în revista „Transilvania”, nr. 7/1983, fără textul lui Dan Petrescu, cel mai dur dintre toate:

„Indiferența publicului larg față de poezie este paradoxal întreținută de apariția poeziilor în valuri compacte, această formulă, comună poeziilor germani și români, tinzând probabil deopotrivă a mai neutraliza ceva din rigorile editoriale, cât și a mări forța de impact a poeziei cu conștiințele opace ale contemporanilor noștri; vrând-nevrând, ne lăsăm astfel duși de utopia literaturii... Masele prezentului nu sunt sensibile decât la claritatea indubitabilă a discursului dictatorial, părând a nu înțelege dintre modurile verbale decât imperativul.”

prozaică, ironică)”, Traian T. Coșovei, Elena Ștefci, Liviu Antonesei („De aceea, am impresia, această poezie sună foarte firesc, asociațiile cele mai stranii nu deranjează. În acest punct, tânăra poezie germană din România se întâlnește cu ceea ce fac mai valoros tinerii poeți români de astăzi dar – deopotrivă – cu tradiția ceva mai recentă a poeziei germane de pretutindeni: Paul Celan, Gottfried Benn, Hans Magnus Enzensberger și, desigur, Bertold Brecht...”), Ion Bogdan Lefter („Cu destule puncte de contact însă și îndeajuns de bine diferențiată, poezia tânără de astăzi se alătură poeziei tinere de la noi într-un tablou al unității în diversitate.”) Ancheta din „Neue Literatur” a fost reproducă în revista „Transilvania”, nr. 7/1983, fără textul lui Dan Petrescu, cel mai dur dintre toate:

„Indiferența publicului larg față de poezie este paradoxal întreținută de apariția poeziilor în valuri compacte, această formulă, comună poeziilor germani și români, tinzând probabil deopotrivă a mai neutraliza ceva din rigorile editoriale, cât și a mări forța de impact a poeziei cu conștiințele opace ale contemporanilor noștri; vrând-nevrând, ne lăsăm astfel duși de utopia literaturii... Masele prezentului nu sunt sensibile decât la claritatea indubitabilă a discursului dictatorial, părând a nu înțelege dintre modurile verbale decât imperativul.”

„Atitudinea poetului este canalizată către revoltă: explicit... și implicit, prin adoptarea voluntară a prozismului, prin deschiderea complezentă a spațiului poetic către cotidianul searbăd și mizer”. Pentru cotidianul „searbăd și mizer”. Dan Petrescu citează poemul *La Hunedoara* de Horst Samson. „Modificată astfel, devenită adică domeniul prin excelență al exprimării revoltei, poezia este indiferentă la talent; nu vreau să spun prin aceasta că poeții tineri, germani sau români, ar fi netaentați, ci

pur și simplu că în condițiile actuale ale libertății de expresie, talentul este inoperant...”

Richard Wagner, teoreticianul, liderul, elementul formator al grupului „Banat” are un rol important în definirea Hertei Müller. Paginile primului ei volum, *Niederungen, Tärmuri joase*, extind cotidianul „searbăd și mizer” și la imaginile dragi odinioară scriitorilor rurali:

„În sat nu era voie să tai vițe și să fierbi țuică. Pute a țuică... Fiecare fierbe țuică, da nimeni nu spune un cuvânt despre asta, nici măcar vecinului său”. Imaginilor satului care „pute a țuică” se adaugă imaginile familiei:

„Tata era un mincinos. Toți care erau aici mințeau prin tăcerea lor. Priveam pe rând fețele lor urâte și unsuroase, aceste nasuri, acești ochi, aceste capete. Barba crescută a tatei îi acoperea duritatea. Măinile tatei se întindeau după minciuni.”¹

În finalul unui amplu eseu despre Theodor Kramer va fi din nou vorba de tatăl ei:

„Cum eu provin din minoritatea germană din România, tatăl meu a fost înrolat în SS-ul lui Hitler, la fel ca

¹ S-a scris mult despre reacțiile negative ale „șvabilor” așezați în Germania față de literatura Hertei Müller și nu s-a scris, așa cum se sugerează într-un șir de texte, doar de cei șantajați de securitatea de la București. Uneori reacția „șvabilor” era explicabilă printr-o judecată diferențiată. Carl Gibson din Săcălaz, care făcuse în România șase luni de închisoare (fiindcă ținuse legătura cu SLOMR, fiindcă anunțase formarea sindicatului liber din Timișoara, Europa liber va consemna evenimentul) este unul dintre opozanții scriitoarei. După șase luni de închisoare pleacă din țară, face studii de filosofie, germanistică și istorie în Germania, scrie despre Lenau și scrie împotriva laureatei premiului Nobel. Pune sub semnul întrebării condiția de anticomunist: cine a fost cu adevărat anticomunist în România? Îi va replica energic Richard Wagner. De la un punct, „competiția” Carl Gibson – Herta Müller devine ridicolă (Vezi și Carl Gibson, în Ghiță Blejuscă, Ștefan Tomoiagă, *Săcălaz. Timp și istorie*. Ediția a III-a Editura Waldpress, 2012, p. 314)

Disputele, contestările care au apărut în Banat după ce în ziarul „Neue Banater Zeitung” din Timișoara a apărut *Baia șvăbescă*, schița în care Herta Müller arată cum se îmbăiază o familie de șvabi, toți în aceeași apă (cum să trăiască în atâta murdărie ei, șvabii, renumiți prin cultul curățeniei?) au crescut în intensitate după ce Herta Müller, scriitoare celebră, a devenit celebră și prin paradigma anti- în care și-a înscris opera? *Niederungen*, cartea de debut, tipărită și în Germania, unde a fost primită cu mari elogii, dar și cu semne de întrebare venite chiar din partea șvabilor, transmutați în Germania).

majoritatea fiilor aceluși timp și ținut”. Acelui timp și ținut, precizează autoarea. „În copilărie, tata a fost acel țăran supus pe care-l iubeam. Soldatul SS din el se perimase. Dar după ce împlinisem cincisprezece ani, când mă-ntorceam din oraș acasă în vizită, tata era bețivul satului și, rînd pe rînd, muțenia lui privind războiul, la trezie, precum și cântecele, la beție, au ajuns pentru mine o provocare”. Ea citise deja „destule cărți” ca să descopere în cântece „recidiva”. „Nu suportam aceste cântece, îl disprețuiam pe cel care le cânta și trebuia să-l scot din apropierea mea. Și din cauza recidivelor lui, cuvintele lui Kramer trimiteau și mai mult fulgerele spre mine. Nu le citeam niciodată fără să nu-mi vină tatăl meu în minte”. Disputele, contestările care au apărut în Banat după ce în ziarul „Neue Banater Zeitung” din Timișoara a apărut *Baia șvăbescă*, schița în care Herta Müller arată cum se îmbăiază o familie de șvabi, toți în aceeași apă (cum să trăiască în atâta murdărie ei, șvabii, renumiți prin cultul curățeniei?) au crescut în intensitate după ce Herta Müller, scriitoare celebră, a devenit celebră și prin paradigma anti- în care și-a înscris opera? *Niederungen*, cartea de debut, tipărită și în Germania, unde a fost primită cu mari elogii, dar și cu semne de întrebare venite chiar din partea șvabilor, transmutați în Germania). Herta Müller vorbea altfel despre familie, sat, biserică, istorie:

„Am învățat din ele să combin frica privată și reflecția în categorii politice”. Într-un aeroport din Budapesta vede două familii din Kosovo. Cu două bunici care plîngeau „așa de tăcut, de parcă n-ar fi făcut decât să se uite în pământ cu obrajii picurînd. Doi părinți cu fețe uscate, absente, trei copii în hăinuțe prea mari, primite din ajutoare și care se jucau pe pardoseala de piatră cu avioane de plastic”

„De războaiele de-acasă au scăpat, mi-am zis, picioarele li s-au cărăbănit de acolo, dar capul?”²

Acordarea Premiului Nobel pe 2009 Hertei Müller, prozatoare comentată, întâmpinată cu multe elogii, cu exegeze ample ale operei în Germania sau România după 1989 a fost urmată de simpozioane, conferințe, recapitulări. „În cunoștință de cauză” vor vorbi cei din Aktionsgruppe-banat, omagiați de Herta Müller în discursul de la Stockholm, comentatorii mai vârstnici sau mai tineri ai operei, dar și scriitorii care, după ce au trecut în România prin experiențele contactului cu cenzura, securitatea s-au stabilit în Germania.³ Sau în Italia, ca Dieter Schlesak.⁴

Disputele cu privire la opțiunile politice, prozastice ale scriitoarei ocolesc de prea multe ori calitatea prozei. Cotidianul „searbăd și mizer” descoperit de exegeți în scrișul autorilor „Grupului de acțiune Banat” capătă nuanțe, ramificații în romanele Hertei Müller. *Astăzi mai bine nu m-aș fi întâlnit cu mine însămi* este o carte în care verbul

² Doar frica să doarmă nu poate. Despre poeziile lui Theodor Kramer, în Herta Müller, *Mereu aceeași nea și mereu același neică, eseuri*. Traducere din germană și note de Alexandru Al. Șahighian, Editura Humanitas, 2011, pp. 233-244

³ Despre receptarea Hertei Müller în țările de limbă germană, despre analizele care au întâmpinat opera scriitoarei în Austria sau în Germania scrie Roxana Nubert în „Der kalte Blick des Lebens” – *Annäherung an Herta Müller* („Privirea rece a vieții” Apropiere de Herta Müller) în volumul semnat împreună cu Ileana Pintilie-Teleagă, *Mitteleuropäische Paradigmen in Südosteuropa. Ein Beitrag zur Kultur der Deutschen in Banat (Paradigme mitteleuropäen in sudestul european. O contribuție la cultura germană din Banat)* Praesens Verlag, Wien, 2006, pp. 296 -347

⁴ Revista „Apoziția”, Publicație anuală a Societății culturale româno-germane „Apoziția”. e.v. München, serie nouă, 2910 publică ample articole, semnate de Stefan Sienerth (*Imagini ale deportării*) Horst Samson (*O operă aparte*) Ernest Wichner (*Între Nițkidorf și Stockholm*), Gerhardt Csejka (*Am dibuit dușmanul de clasă*), Dieter Schlesak (*Securitatea, refuz și teamă de moarte*)

„a apăra” se conjugă în toate situațiile: eroina se apăra cu agresori care par a face parte dintr-o piesă absurdă. Dintr-o lume absurdă. Dintr-un univers al reducățiilor asatine:

„Dacă te apuci să cauți, găsești pe unul pe care apoi să-l iubești. Dar în loc de asta, mă chema Albu cât de des avea el chef. Iar la serviciu îl aveam pe Nelu care mă ținea sub observație. Mi-am scos toți bărbații din cap. Chiar atunci am rămas lipită de Paul, de parcă urmăream doar apărare. Cred că în capul meu dorința se aseamănă mai mult cu apărarea decât cu căutarea. Așa trebuie să fi fost, de aceea mă agățam în așa hal ”.

Leagănul respirației îi propune întâlniri în care se poate regăsi. Același cotidian „searbăd și mizer” a fost trăit (și) de alt mare scriitor. În același „cotidian” își poate regăsit istoria „alor săi”. A mamei. Întâlnirea nu este facilă: „Metodele lui Pastior funcționau în deplină contradicție cu ale mele. El era maestrul disimulărilor poznașe, pe mine mă interesa ademenirea gravă a sensurilor. El cunoștea personajele reale și se simțea legat sufletește de ele, nu avea libertatea de a le știrbi ceva din amintire sau de a le deforma imaginea. Trebuia să fie atent. Dar această fidelitate mă îndemna pe mine... să las deoparte aceste scrupule și să insist pe un narator persoana întâi, câștigat și din informațiile altora. Autocompătimirea trebuie domolită prin ironie”. *Leagănul respirației*, carte despre dramele deportării, trebuie să o scrie ea – ea poate înțelege și numi o geografie a lagărului. Desigur, altfel decât ar fi scris-o Oskar Pastior:

„Există copii de la munte și copii de la câmpie. Oskar Pastior era un copil de la munte. Pentru el viața de zi cu zi erau brazii, pentru mine câmpurile cu porumb. Brazii lui se înălțau spre cer, pe când lujerii de porumb din copilăria mea se ncolăceau în jurul orizontului. Iar peisajele lasă urme, participă la socializare într-un mod

difuz. Se strecoară în noi, ne livrează primele imagini maiestuoase, care ne obligă să ne confruntăm cu propriul nostru corp. Suntem mici și materialitatea corpului nostru ne face trecători. Peisajele îngroașă impresia acestei perisabilități”. Imaginea aceluia neașteptat „acasă” aparține unui mare scriitor. Unuia dintre marii scriitori ai secolului XX:

„Imaginea naturii din jur e prima înfrângere pe care am simțit-o în viață. Materialitatea inegală a devenit manifestă, natura din jur m-a făcut să mă tem. Peisajul este prima situație din copilărie fără scăpare, irațională, de care îmi aduc aminte. Îmi spuneam că trebuie să devin o plantă, pentru a ști cum să trăiesc. Valea înverzită a râului a fost oglinda exterioară a singurătății mele interioare”. Iar întoarcerea către „leagănul respirației” ne sugerează un fel de a înțelege cartea:

„De la mama am învățat tăcerea provocată de o existență distrusă și de complicitatea cu cartoful, acel element indispensabil pe vremuri de foamete”.

Poate sunt necesare și aceste confesiuni:

„Iar aceste ficțiuni se desprindeau din cuvintele curen-te, folosite în viața de zi cu zi din lagăr, pentru că acolo jucau un rol. Toate cuvintele au poezia lor; de exemplu «apilarniță», o buruiană care crește în rigolele de la șosea și pe care cei din lagăr, pe jumătate morți de foame, o culegeau primăvara. Astfel, numele buruienii este o expresie tipică pentru acel loc. E un cuvânt de la marginea drumului, un cuvânt de foame. Iar acest cuvânt i se asociază «îngerului foamei», iar planta cu mustăți verzi devenea podoaba «îngerului foamei»”

Și aceste rânduri despre dialogul cu Oskar Pastior:

„De la moartea lui Oskar Pastior, multe cuvinte s-au modificat. Cu cât mă îndepărtez mai mult de Oskar Pastior, cu atât intru mai adânc în el”. Și istoria unei cărți scrisă

de Herta Müller, cu un personaj care ar putea fi prietenul ei: „Oscar Pastior trebuia mereu să iasă din lagăr, iar eu să intru”

Eseurile (amintirile) despre Cioran încadrează același fel de a gândi lumea. Ca și cele (strălucitoare) despre Maria Tănase.

„Fericirea mea e să produc fericire în celălalt”

**interviu realizat de Carmen Neamțu
cu regizorul Alexander Hausvater**

Despre risc și mediocritatea celor sătui de România

– Aș vrea să pornim discuția noastră de la o idee pe care mi-ați spus-o într-un interviu anterior. Îmi spuneți că: „Niciodată nu vei reuși, fie în profesie, fie în dragoste, dacă nu te abandonezi și nu riști”.

– Riscul e o necesitate a procesului creativ și orice evoluție culturală e bazată pe riscul unui individ sau grup de oameni ce și-au riscat libertatea personală, cariera, siguranța, finanțele ca să amelioreze și să reformeze. Conceptul de risc e unul al evoluției culturii. Nu îmi pot imagina că cineva poate să avanseze într-o gândire creativă, dacă nu riscă să piardă probabil tot ce a acumulat în momentul prezent pentru momentul viitor. E ceva ce mi-am dat seama pe parcursul vieții, uitându-mă și la acei oameni care m-au influențat. Cu toții au avut acest mare curaj să riște ca să se schimbe.

– Dar ce le-ați spune acelor care v-ar replica: D-le Hausvater, dumneavoastră vă e ușor să vorbiți de schim-

**Alexander
Hausvater.**

În anii '90 a venit în România pentru patru săptămâni. A descoperit o țară cu „o altă viteză” decât lumea civilizată în care a trăit și a montat. După 25 de ani de la primul spectacol de aici și succesul cu Fernando Arrabal și „Au pus cătușele florilor”, Alexander Hausvater descoperă tot mai acut decalajul între energia firească a lumii occidentale și

indolența noastră,
mioritică.
Alexander Hausvater
a învățat în Israel,
Irlanda și Canada că
a fi lider înseamnă
să fii subiectul vieții
tale și nu obiectul ei.
E cert că specta-
colele lui nu te lasă
indiferent. Regizorul
descoperă cu fiecare
text capacitatea ace-
stui de a se furișa
pe sub epiderma
spectatorului, mult
după ce cortina a
căzut.
Cu o energie
contaminantă,
Alexander
Hausvater se
descoperă ca un
„Don Quijote vino-
vat”, luptându-se cu
contradicțiile vieții.

bare, de risc, aveți un nume, o stabilitate financiară, nu aveți copii mici de crescut, nu aveți rate la bănci...

– Le-aș spune că asta e definiția mediocrității. Și definiția unei societăți ce nu vrea să se schimbe. Să riște ca să se schimbe! În teatru vorbim de schimbare. Dacă noi ne plângem de momentul prezent, ce facem ca să-l ameliorăm? Dacă noi spunem: nu e bine acum, de ce nu riscăm să pierdem acest *nu e bine de acum* pentru a fi mai bine. E în natura omului de a se lupta pentru a-și valorifica și a-și exploata talentele, calitățile sale. Momentul sublim în viața unui om e acela în care el își exploatează cu folos posibilitățile infinite pe care le are. Ce e tragic e să vezi oameni care nu își utilizează posibilitatea de a face bine. Asta mă afectează și mă întristează cel mai mult azi.

– Pentru cei care nu vă cunosc deloc viața tumultuoasă și îndrăzelile regizorale, decupați câteva momente care vă definesc. Mă gândesc că le-am putea folosi ca lecții de curaj de viață, noi cei mai puțin curajoși decât dumneavoastră.

– Într-adevăr, așa aș spune și eu: Viața mea e tumultuoasă. Și cu cât viața e mai în zig-zag, cu atâta înveți mai puțin și ești mai puțin conștient de mișcările care te fac să mergi dintr-un continent în altul. Să te schimbi, să te confrunți cu naturi, cu culturi diferite, cu tradiții diverse. Definitorii pentru mine sunt întâlnirile cu oamenii din viața mea. Tata, mama, o întreagă societate ce exista în jurul părinților mei până la vârsta de 7-8 ani, când am plecat în Israel. O lume de artiști, de oameni sublimi care vorbeau o superbă limbă românească, necunoscută astăzi.

– Adică o limbă civilizată, vreți să spuneți...

– Da, civilizată, profundă. Erau oameni care se iubeau și sufereau din cauza unui sistem odios. Viața aceea m-a afectat fără nicio discuție. Eram sub masă și ascultam conversații ce mergeau de la Sartre la cum să faci o tocăniță de pui. Totul era celebrat. Viața era celebrată într-un grup în care oamenii se respectau, se admirau și se iubeau. Și se iubeau, câteodată, peste granițele moralei.

– **Nu mai regăsiți azi aceste valori?**

– Niciodată. E altă țară, altă limbă, e cu totul altceva.

– **Și care au fost oamenii speciali care v-au „atins”?**

– Eram pe un munte în Irlanda când un cioban mi-a spus că acum vine Sfântul Patrick, de după un nor, să vorbească cu el, în celtă. Și m-a făcut să îl văd, să îl aud, să îl cred. O altă întâlnire, într-o rezervație de indieni, cu o tânără, iar profețiile ei erau de o naturalețe extraordinară. Oamenii din memoria mea sunt martori ai istoriei, au trăit-o exemplar, nu doar au citit-o.

– **Vedeți, în timp ce vorbim, mă gândesc că sunt atâția români care refac drumul făcut de dumneavoastră în 1990. Doar că ei se gândesc să plece definitiv în Occident. Ce le-ați spune unor oameni care recunosc: „M-am săturat de România!”**

– Când te sature de România e un semnal că România nu s-a săturat de tine și te va urma într-o formă peiorativă oriunde vei fi. Oamenii care pleacă în altă țară sunt aceia care nu mai au cum să supraviețuiască. Ei merg dincolo cu toată cultura lor, cu tot destinul lor, luându-și limba, iubirea pentru țara care le-a dat o istorie personală, bunici și străbunici. Cei ce vor să scape de țara lor sunt oameni goi, pe care dacă i-aș vedea în America sau Canada, aș traversa strada. Pentru că îi citești imediat. Singura modalitate de a înțelege plecarea – e a omului care pleacă dincolo ca să se SALVEZE. Plecarea românilor, ca fenomen, e dintre cele mai odioase. În SUA și Canada aceștia aveau o responsabilitate crucială față de țara pe care au lăsat-o în urmă. Din cauza asta polonezii, în SUA și Canada, au avut grijă ca pe banii lor

să-și traducă scriitorii, poeții. La fel italienii. Mircea Eliade nu e tradus în engleză, iar ce e tradus e de doi bani. Faptul că Eminescu e considerat un poet mediocru e vina oamenilor care l-au tradus lamentabil. Romanul *Adam și Eva*, pe care l-am adaptat pentru scenă, dacă ar fi fost tradus la vremea în care a fost scris, ar fi cucerit lumea literaturii mondiale. Vedeți, acest egoism suprem mă face să mă gândesc că o bună majoritate din cei ce au plecat din țară nu sunt oameni cu care aș vrea să beau o cafea. Cât despre revenirea mea...

– **Ați revenit în România în '90.**

– Da, pentru patru săptămâni și am rămas... e o enigmă. Părinții mei ar fi foarte supărați. Tata a fost închis de două ori, la Oradea și Brașov, a trăit urmărit de securitate. Țara, așa cum e ea, mi-a dat posibilitatea să lucrez în condiții neprofesioniste.

Sunt un fel de polițist...

– **Îmi spuneți într-un interviu pe care mi l-ați acordat după '90 că România parcă merge după o „altă viteză”. Erați surprins de încetineala teribilă în reacții a românilor. Nu s-a schimbat nimic de atâția ani? Au trecut 25 de ani de la primul spectacol pe care l-ați montat în țară.**

– A rămas la fel. E o indolență. E interesant că am pomenit de acest cuvânt, viteză.

– **Da, chiar așa mi-ați spus.**

– Azi am făcut un exercițiu cu actorii, trebuiau să reacționeze imediat și să ia controlul situației care se ivește. Cel mai rapid avea o încetineală de câteva secunde. E o încetineală în reacții, e clar o altă viteză aici.

– **De ce credeți că ne e frică să reacționăm prompt?**

– Pentru că ne e frică de confruntare. Tata mă lua la fotbal mereu. Meciul de fotbal e o reflecție a unei mentalități naționale. Urmăriți un jucător român de fotbal. Trece de jumătatea terenului, se apropie de

poartă, obiectivul e să bage mingea în plasa porții și... el încetinește când ajunge lângă poartă și dă mingea înapoi.

– **Obosește.**

– E terorizat de înaintare. A rămas clar un mare decalaj între energia obișnuită a lumii occidentale, în care fiecare își asumă situațiile prin care trece. Văd aici o indolență, o tăcere, o așteptare a reacției altcuiva după care să te poți ascunde.

– **Dle Hausvater, dvs. cum faceți față alertei cotidianului? Nu sunteți epuizat?**

– Când mă întorc seara, după o zi de lucru, mă simt teribil de epuizat. M-am întrebat și eu ce mă întrebați d-voastră acum. Nu vreau să mă uit în oglindă și să-mi zic: Hei, ai îmbătrânit! Nu cred că e asta. E faptul că jumătate din zi îmi utilizez energia să fiu un fel de polițist, un fel de diriginte, să mențin ordinea, concentrarea celor cu care lucrez. Asta nu s-ar fi întâmplat niciodată afară. Și asta mă epuizează. Mă gândesc că energia mea nu o utilizez neapărat pentru un efect creativ.

– **Cum a apărut această indolență?**

– Primul inculpat, înainte de politică, e televiziunea. Am traversat lumea și nicăieri nu am văzut un asemenea nivel. Într-o limbă română imposibilă, fete cu sâni dezgoliți ne vorbesc despre vreme... O lipsă de profesionalism ce a dus la distrugerea oricărui model de moralitate, de gândire, de estetică. Mă întreb de ce se perpetuează această mediocritate. Nu cred în termenul de „victimă”. Căci fiecare avem puterea de a decide. Dacă ești în situația X este pentru că ți-ai ales acea situație.

Caut povestea

– **Cum vă alegeți spectacolele, aveți un program/proiect după care lucrați?**

– Nu aleg piesele, ele mă aleg pe mine. E un proces bizar care mi se întâmplă. Citesc sute de piese, am agenți din diferite țări care îmi trimit texte, sunt un mare devorator de literatură contemporană din

spații mai puțin explorate, Islanda, Burma. Când merg la teatru am întotdeauna aceleași întrebări: De ce individul acesta a făcut spectacolul aici și acum? Și speri ca povestea aleasă de tine să aibă un ecou.

– **Credeți că fiecare text are timpul lui?**

– Da. Și fiecare are forma lui. Pentru că o poveste ne încântă prin conținutul subiectului și prin forma în care e spusă. Forma poate fi de multe ori mai interesantă decât conținutul. Câteodată conținutul duce la formă. Orice întâlnire din viața mea, o femeie cu ochi ca ai tăi, orice mă face să mă gândesc la poveste, să o clarific pentru scenă.

– **Cum ați ajuns la *Mult zgomot pentru nimic*, piesa lui Shakespeare pe care o pregătiți la teatrul arădean?**

– Dacă nu ai încredere în Shakespeare, să nu montezi Shakespeare. E poetul dinamismului.

– **Mulți critici o consideră cea mai slabă comedie...**

– Da, știu, pentru că nu are una nu are alta... Bun. E considerată cea mai lungă piesă a lui. Englezul ar spune că e o „ghicitoare” (*riddle*). O enigmă. Trebuie să spargi enigma și cum o spargi, Shakespeare te încurajează să fii tu creatorul. Acesta e materialul meu, îți spune. Ce faci tu cu el, depinde de tine. Shakespeare e ca batonul acela de la Jocurile Olimpice. E transmis de fiecare echipă la 100 de m. Ca să fie dus mai departe. E un proces de creație, de descoperire. Ce mi se pare intrigant e că poți să povestești o poveste utilizând totalitatea gândirii tale. Și tragic. Și comic. Și farsă. Și comunicare non-verbală. Și vizuală, imagistică. Toate în slujba poveștii.

Teatrul nu e o consumație ca la restaurant

– **Am citit despre spectacolul dvs. din Québec, cu Frații Karamazov, în care plimbați publicul prin momentele poveștii, îl urcați de la teatru în căruțe, apoi îl duceți la restaurant, la biserică și înapoi în teatru. Cât sunteți dispus să șocați publicul român?**

– Mă gândesc întotdeauna cu duioșie la public, ca la oameni superiori celor ce fac teatru. Nu-mi plac cei ce se ridică în picioare, dorm la spectacol și apoi se ridică brusc. O piesă nu e ca o supă, bună sau rea. Ea trebuie să se furișeze pe sub epiderma ta.

– **Să te modifice în vreun fel.**

– Văd publicul ce vine la această comedie feerică și se descoperă pe sine. Și poate în viață ar face ce fac personajele principale ale piesei, s-ar îndrăgosti. Shakespeare e ca un câmp și el nu îți spune ce să plantezi pe acel câmp. E decizia ta ce pui. Câmpul are potențial să primească orice plantă.

– **D-le Hausvater, citeam ieri că suntem cei mai nefericiți dintre europeni. Dumneavoastră sunteți fericit? Ce vă face fericit?**

– Familia, copiii. Lucrurile, atunci când merg bine. Când vezi că ai reușit să iei un grup de oameni care într-o perioadă de timp s-au transformat. Au devenit altceva, ce era în potențialul lor. Și chiar dacă ai scos ce e mai bun în ei, temporar, ai plăcerea să vezi cum un potențial nearticulat până atunci, acum prinde contur. Sunt fericit când văd actorii abandonându-se complet. Când simt că am contribuit pentru o secundă, pentru un moment, la un moment bun al altcuiva. Fericirea mea e să produc fericire în celălalt. Poate e un zâmbet ca acum. Poate e un gând comun... Sunt un om care comunică un gând. Dar acel gând nu vreau să te schimbe, nu vreau să-ți anuleze toată personalitatea ta. Vreau să mergem mai departe cu un zâmbet. Am definit întotdeauna zâmbetul ca starea primară a creației.

– **Să deschidem ziua cu un zâmbet...**

– Așa încep repetițiile, e o stare de bine și n-ai nevoie de un guru indian să-ți inducă asta. Avem nevoie să ne regăsim starea asta în noi.

– **Dumneavoastră zâmbiți des?**

– Sunt mai depresiv decât fericit... Și sunt teribil de supărat pe mine însumi când cad în gândire, când mă închid în tăcere. Din cauza acestei meserii e foarte dificil să comunici după. Gândești-vă că 8-9 ore

eu vorbesc și după vreau să aud tăcerea, s-o simt. Și cei aproape de mine ajung să creadă chiar că nu vreau să le vorbesc.

E mult alcool în relații ce trebuie să fie profesioniste

– E dificil după ce faci Hamlet toată ziua să duci gunoiul acasă...

– Să iei aspirină de la farmacie pentru copii... Din cauza asta, confrății mei și-au risipit viața în băutură sau droguri. Eu n-am găsit fericire în asemenea tentații. E aproape o regulă în teatrul românesc ca după repetiții, regizorul și actorii să se îmbete. I-am descurajat întotdeauna pe actori să creadă că sunt prieteni de băutură. Noi împreună suntem parteneri de creație. După ce terminăm spectacolul, putem rămâne prieteni. Cred că e multă votcă, bere, vin în relații ce trebuie să fie profesioniste. Când am intrat ieri în sala de repetiții, am văzut două texte uitate acolo. Am fost foarte sever cu actorii ce și-au lăsat textele. Înseamnă că nu le-au utilizat în timpul serii și au venit a doua zi să lucreze fără să aibă niciun gând. E inadmisibil.

– Azi sunt atâtea tentații mai ieftine decât teatrul, mai puțin solicitante. Gândiți-vă că sunt arădeni care nu știu unde e casieria teatrului, dar știu unde e mall-ul, supermarket-ul. Dvs. ce plăceri „frivole” aveți?

– Mi se pare foarte important să văd viața, s-o observ. Îi spuneam dlui Radu Beligan că și eu urăsc manelele. Dar eu, spre deosebire de el, le-am și ascultat. Le-am analizat cu precizie. Și nu-mi plac. În fiecare dimineață citesc vreo 15 ziare din țările în care am trăit sau încă trăiesc. Știu mici detalii din tot felul de știri. Îmi dau impresia unei existențe multiple. Când merg undeva și vreau să cumpăr un ziar, vreau să vorbesc cu doamna de la chioșc. Și sunt ofuscat că ea crede că toată relația e ca eu să îi dau banii și ea să îmi dea cotidianul. S-a pierdut arta dialogului, a conversației. Fiecare om e un purtător de multe povești. Eu sunt un căutător de multe povești. Vreau să le scot la

iveală. Orice om e o sursă de bucurie. Am lucrat trei luni în Canada, America, Israel și când m-am întors în România le zâmbesc tot timpul oamenilor. Dar aici când zâmbești, oamenii îți zic: ce vrei de la mine? Femeile – nu ți-e rușine... Vrei asta... și asta... Zâmbetul e o formă de a reacționa că ne-am văzut. Reacționând poți trăi în această țară. Când te faci că nu *vezi*, când nu *auzi*, nu doar că nu trăiești, dar îngroși lanțul de lucruri negative de azi.

Dacă ar fi să pună un titlu la un scenariu care e viața sa, Alexander Hausvater mi-a spus că ar scrie: Un Don Quijote vinovat. Care își vede viața ca pe o sumă de contradicții: „Sunt făcut din contradicții și contraste și mă simt întotdeauna neînțeles de mine și după aceea de ceilalți importanți din viața mea. Pentru că, de multe ori, am preferat să trăiesc misterul, enigma, să trăiesc în umbra înțelegerii decât în lumina, în claritatea existenței”.

Foto:
Laurian Popa

Carmen Neamțu

Vitrina cu spectacole

Teatru clasic în festival, ediția cu numărul XXI

Festivalul de Teatru Clasic de la Arad (14-22 noiembrie 2015) a fost prilejul de a redescoperi cât mai e valabil un text scris demult și cum poate fi re-adus/citit pentru ochii noștri de acum. S-au jucat zece spectacole în sala mare a teatrului și trei în sala mică, „Studio”.¹ Iată câteva secvențe expresive ale festivalului.

Carmen Neamțu,
eseistă, Arad

Shakespeare *citit* de Hausvater

Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad a deschis ediția din acest an a festivalului cu spectacolul *Mult zgomot pentru nimic* de William Shakespeare. Regizorul Alexander

¹ *Astă seară: Lola Blau* de Georg Kreisler, spectacol în limba idiș, Teatrul Evreiesc de Stat din București, regia: Alexandru Dabija; *20 de ani în Siberia*, monolog dramatic după cartea *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață* de Anița Nandriș-Cudla. Adaptarea, scenografia și regia: Sorin Misirianțu Teatrul Național „I.L.Caragiale” București; *Platonov*, de A.P.Cehov, regia: Andreea Vulpe. Teatrul „Maria Filotti” din Brăila.

Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad, *Mult zgomot pentru nimic* de William Shakespeare

Hausvater îl „citește” pe Shakespeare prin ochii de acum: acaparat de fenomenul televiziunii și aflat într-o mare criză de răbdare. Teatrul e *oglinnda vieții*², el spune o poveste despre noi, cei care suntem absorbiți, seară de seară, de audiovizual. Din tubul catodic al televizorului ies și intră personajele piesei care își strigă replicile. O metaforă pentru noi, autiștii, care nu mai știm să comunicăm. Am rămas încremeniți într-un monolog steril. Sub imperiul lui *fast*, consumăm rapid totul: de la mâncare pe fugă, la lecții de viață, de dragoste... Spectacolul de teatru oprește clipa cea repede și îți dă șansa să fii altcineva, altcumva decât ești în realitate. E ideea de final a montării, în care actorii „sparg” ficțiunea de pe scenă și te invită afară din sala de spectacol, în foaierul teatrului. Acolo unde te așteaptă un hamburger gigantic. Chintesență a societății

² Idee tradusă vizual foarte reușit, printr-un decor format din panouri transparente, oglinzi și proiecții video. Scenografia: Dobre-Kóthay Judit.

de consum. „Paradisul de după colț” e în puterea fiecăruia dintre noi și depinde de fiecare cât e dispus să riște pentru a-l atinge.

Structurat după toate regulile unei discurs comercial, spectacolul e o succesiune foarte rapidă de imagini și muzică alertă. Asezonat cu gestică și mișcare corporală, atent studiate³. Povestea celor patru îndrăgostiți vine către public și se împletește cu povestea vremurilor pe care le trăim. Umberto Eco era și el convins că fiecare lectură modifică opera, la fel și evenimentele pe care le trăim. Noi nu citim opera lui Shakespeare așa cum a fost scrisă, Shakespeare-ul nostru fiind mult mai bogat decât cel care era citit în epoca lui.

Andrei Elek (Claudio) și Zoltan Lovas (Benedick) trec rampa și fac două roluri atent lucrate, cu o mimică eficientă și o dicție pe măsură. Oltea Blaga (Dogberry) joacă frenetic, cu multă plăcere și transmite energie în sală. Deoarece costumele create de Carmencita Brojboiu nu îi ajută prea mult pe actorii arădeni, aceștia trebuie să se salveze prin talentul fiecăruia de a fi o prezență scenică, prin voce, dicție, gestică, mimică etc. Demers deloc simplu. Bogdan Costea e credibil în rolul colportorului John, ochelarii fiind un accesoriu ales inspirat.

Regizorul pune accent pe *forma* în care e spusă povestea lui Shakespeare pentru publicul de astăzi⁴. Alexander Hausvater vede piesa shakespeareană ca pe o „ghicitoare” (*riddle*). Ca pe o enigmă. „Trebuie să spargi enigma și cum o spargi, Shakespeare te încurajează să fii tu creatorul. Acesta e materialul meu, îți spune, ce faci tu cu el, depinde de tine. Shakespeare e ca batonul acela de la Jocurile Olimpice. E transmis de fiecare echipă la 100 de m. Ca să fie dus mai departe. E un proces de creație, de descoperire. Ce mi se pare intrigant este că poți să spui o poveste utilizând totalitatea gândirii tale. Și tragic. Și comic. Și farsă. Și comunicare nonverbală. Și vizuală, imagistică. Toate în slujba poveștii”.

³ Merită amintită aici și mișcarea scenică bine aleasă, semnată de coregrafa Maura Cosma, un plus de energie și culoare pentru spectacol.

⁴ Spectacolul are coerență și îi surprinde prin abordare pe cei care așteaptă ca actorii să recite cu patos din Shakespeare.

Am înțeles că Shakespeare e ca un câmp, el nu îți spune ce să plantezi. E decizia regizorului ce pune și cum, cât de coerent și de eficient scenic. Câmpul are potențial să primească orice plantă.

Propunerile teatrelor invitate în festival

Un spectacol agreabil a fost propunerea Teatrului „Regina Maria” din Oradea. *Omul din La Mancha*, un musical de Dale Wasserman, în regia lui Korcsmáros György, a destins publicul printr-o combinație de muzică sprintară (cântată *live* de actori, acompaniați de orchestră) și joc scenic desăvârșit. Actorii orădeni au demonstrat că știu și să cânte, și să danseze, și să dea clar replica. Alexandru Rusu, în rolul lui Sancho Panza, și Richard Balint (Don Quijote) sunt pe scenă mai bine de două ore, cu aceeași energie ca la începutul spectacolului.

Spectacolul ne-a reamintit că a vedea viața – așa cum e și nu cum ar trebui să fie – e cea mai mare nebunie. Și că nebunii, ca și poeții, iau din viață ce le place.

Pe forța de destindere a comediei au mizat spectacolele propuse de Teatrul Mic București (cu *Trei gemeni venețieni* de Antonio Mattiuzzi Collato, regia: Nona Ciobanu) și de Teatrul Tineretului din Piatra Neamț (cu *Vicleniile lui Scapino*, de Molière, regia: Alexandru Măzgăreanu). Am-

bele montări au mizat pe talentul actorilor și pe capacitatea lor de a transmite emoție publicului, fiind însoțite de decupaje inteligente ale textului și de o regie proaspătă, vie.

Nona Ciobanu le oferă actorilor de la Teatrul Mic, Cristi Iacob, Constantin Florescu, Simona Mihăescu și Oana Albu, șansa de a juca mai multe roluri în aceeași piesă, decorul⁵ cu numeroase uși fiind perfect pentru a spori „încurcăturile” intrigii. Rezultatul e o montare alertă, cu haz, cu replici spumoase, rostite de actori cu aplomb și plăcere. *Violențele lui Scapino*, de Molière, regia: Alexandru Mâzgăreanu, propunere a Teatrului Tineretului din Piatra Neamț, e un spectacol ofertant regizoral și scenografic. Actorii, din păcate, nu trec rampa, au voci slabe și doar comunicarea gestuală de care nu fac economie nu e suficientă. Dan Grigoraș (Argante) și Daniel Beșleagă (Geronte) fac două roluri studiate, memorabile, în timp ce Scapino-ul lui Cezar Antal pare că își pierde din voce pe parcursul înaintării spectacolului.

O propunere cuminte, pe ideea – câtă luciditate, atâta dramă – a fost montarea Teatrului „L.S. Bulandra” București, *Rața sălbatică* de Henrik Ibsen, în regia lui Peter Kerek. Șerban Pavlu (în rolul lui Gregers Werle) e credibil în încercarea de a puncta drama prin care omul simplu e neputincios față în față cu adevărul, dar și în încercarea de a se răzvrăti împotriva tatălui. Victor Rebengiuc, deși are un rol de mică întindere, bătrânul Werle, joacă atât de natural, de firesc, încât umple scena cu emoție. Găselnița regizorală (care aduce și confuzie) e plasarea podului, în care e rața sălbatică, în pivniță. Scena e înălțată și personajele privesc în jos, în timp textul rostit vorbește de „podul” casei. Înălțarea scenei a făcut imposibilă vizionarea spectacolului de cei din primele rânduri.

Am înțeles că dacă-i răpești omului obișnuit „minciuna vieții”, îi răpești totodată fericirea.

⁵ Semnat de Iulian Bălătescu.

Casanova după Memoriile lui J. Casanova de Seingalt, scrise de el însuși, regia Dragoș Galgoțiu, a fost spectacolul propus de Teatrul Odeon București, o montare elegantă, cu imagini superbe și decor auditiv pe măsură. Din cele peste 6000 de pagini de memorii, Dragoș Galgoțiu alege suficient pentru a ilustra fațetele personalității lui Casanova, Giovanni Giacomo (1725-1798), cleric, scriitor, soldat, spion, diplomat italian, exmatriculat de la seminarul teologic pentru comportament scandalos. Regizorul reconstituie viața lui Casanova pe care îl vede ca pe un personaj ludic, emblema unui final de lume. Dacă ne gândim la legenda eroului nesățios în pofte trupești, rezultatul de pe scenă nu are nimic de-a face cu vulgaritatea. Într-un decor fastuos, cu peruci și costume de epocă (semnate Doina Levița) montarea e o reușită vizuală și interpretativă. Marius Stănescu, în *Casanova*, face un rol studiat până în cele mai mici detalii ale gesturilor, cu inflexiuni ale vocii atent dozate, o bijuterie care merită revăzută.

Vorbe, vorbe, vorbe..., replica lui Hamlet către Polonius, a fost și titlul recitalului susținut de actorul Ion Caramitru, acompaniat de violoncelistul Adrian Naidin. O selecție din Nichita Stănescu, Eminescu, Shakespeare, dar și elemente de folclor „cântat” și „rostit”, o oră pe aripi de melancolie, cu doi artiști care s-au completat minunat și au redescoperit expresivitatea limbii române.

În limba maghiară s-au jucat două spectacole. Cel al Teatrului Național din Pécs, Ungaria (în colaborare cu Teatrul „Csiky Gergely” din Kaposvár, *Beznă de mină*, de Székely Csaba, în regia lui László Bérczes) și cel al Teatrului Maghiar de Stat „Csiky Gergely” din Timișoara, o adaptare a *Operei cerșetorilor*, de John Gay, în regia sârbului Kokan Mladenović. Ambele montări au făcut trimiteri la corupția din societate, la lăcomie, vicii, dorința de parvenire a insului, indiferent de epoci. Le-a despărțit modalitatea de punere în scenă, *forma* în care a fost spusă povestea.

Regizorul Kokan Mladenović pornește de la satira socială scrisă de dramaturgul John Gay, în 1728, o critică la adresa guvernului corupt al lui Robert Walpole. Temele lui le adaptează pentru publicul de acum,

îmbrățișând formula de „teatru în teatru”. Povestea lui Gay e „spartă” cu momente „la zi” acompaniate de muzică *live*, cu orchestra la vedere, pe scenă⁶. O montare inteligentă, în care actorii timișoreni cântă și dansează, pe versurile regizorului:

*Tot crește mizeria din preajmă,
Țara-i putregai și se destramă,
Proștii sunt la număr tot mai mulți,
Toți sunt gata să te jecmănească!*

*Înțelege că vremurile s-au schimbat,
Că epoca-i schimbată (...)*

Regizorul oferă un spectacol proaspăt, antrenant, cu rezolvări deștepte. Chiar dacă decorul e unul minimalist, montarea reușește să umple spațiul scenei cu jocul actorilor și cu câteva elemente de recuzită bine alese.⁷ Anul trecut, în festival, același regizor a propus *Prometeu înlănțuit* după Eschil, cu Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Timișoara. Ne-a surprins și atunci prin „lumea nouă”, citită pornind de la textul lui Eschil. Una a comunicării excesive prin gadgeturi electronice care nu fac altceva decât să falsifice relațiile dintre oameni.

Spectacolul Teatrului Național din Pécs, Ungaria (în colaborare cu Teatrul „Csiky Gergely” din Kaposvár), *Beznă de mină*, în regia lui László Bérczes, a mizat pe povestea lui Székely Csaba. Pe comicul de limbaj și de situație. O montare care n-a exploatat suficient muzica ori lumina, ca mijloace de comunicare complexe, alături de textul rostit.

Mișcare și muzică într-un dialog natural, surprinzător și deloc plictisitor au oferit actorii de la Teatrul Național din Târgu-Mureș. *Vivaldi și anotimpurile* a fost un spectacol de teatru coregrafic, după un scenariu, regie și coregrafie aparținând lui Gigi Căciuleanu. Grupurile de dans-actori clădesc imagini cu mișcările trupurilor, într-un

⁶ Compozitor: Irena Popović Dragović

⁷ Scaunele devin închisoare sau podium pentru luarea mitei; peturile de apă ajung „cristale” într-un imens candelabru etc.

soi de dezordine „aranjată” ce face ca scena să nu poată fi cuprinsă pe de-a-ntregul cu privirea. De aceea montarea poate fi revăzută oricând fără a plictisi. Mișcare și muzică într-un dialog natural, surprinzător și actual. O demonstrație despre cum să dansezi și să gândești în același timp fără ca reflecția să-ți stânjenească pașii sau ca elanul corpului să-ți tulbure meditația. Este profesiunea de credință a maestrului coregraf Gigi Căciuleanu, care vede în dans un alt nivel de comunicare.

Se pare că avem tot atâtea anotimpuri câte clipe. Că teatrul e oglinda vieții. E viață prescurtată. E clipa trăită. Și că revenim la teatru pentru a experimenta această „concentrare a vieții” pe care o regăsim pe scenă.

„Săptămâna luminată”, la sala „Studio” a teatrului arădean

Vă recomandăm să vedeți *Săptămâna luminată* de Mihai Săulescu, montat de Nicolae Mihai Brânzeu, la sala mică,

Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad, *Săptămâna luminată* de Mihai Săulescu

„Studio”, a teatrului arădean. Nu șochează doar de dragul de a șoca. E un spectacol despre moartea care vine tiptil și despre experiențe importante: suferință, iubire, sfârșire.

Muzica, funcționând ca un decor auditiv, special creată de Dan Simion, e copleșitoare. Împreună cu mișcarea scenică (semnată de Maura Cosma) are rolul de potențiator al dramei lui Săulescu. Spațiul de joc e decupat eficient și completat, suplimentat pe verticală. Scările-trepte-scaune pe care sunt plasați dansatorii dau dinamism întregului demers regizoral. Montarea nu e deloc zgârcită în trimiteri⁸ pentru toate gusturile.

În „săptămâna luminată” porțile Raiului se deschid și toți intră înăuntru, și cei buni, și cei răi. În proximitatea morții fiului, o mamă îi grăbește acestuia sfârșitul pentru a i se ierta toate păcatele. Marian Parfeni, în rolul fiului muribund, care nu poate să își dea sufletul, face un rol deloc ușor și emoționant. Alături de Carmen Butariu (mama) și de Mariana Tofan (Bătrâna). După spectacol, ieși cu un gând: Nu mi-e frică de moarte, mi-e teamă de suferința ei! Sau cum spunea Geo Bogza: Mi-e groază să fiu cadavru!

Foto:

Laurian Popa

⁸ Covorul de nisip, sita care cerne timpul, coliviile cu sufletele-pasăre care se vor eliberate din corsetul suferinței, piticul cu păr roșu – Răzvan Oroian – Paznicul (Moartea), o apariție mai puțin obișnuită, dar potrivită ideii spectacolului etc.

Aurel Chiriac

O anti-retorică a realității

ORI DE CÂTE ORI VORBEȘTE despre pictura sa, Sever Săsărman subliniază faptul că pentru el acesta reprezintă o permanentă forțare a dimensiunilor plastice pentru ca ele să răspundă unor structuri arhetipale interioare, într-o *anti-retorică a realității* așa spune: nimic din ceea ce vine dinspre exterior către pictor nu este așa cum pare, ci se acomodează, se pliază unei arhitecturi sufletești pe care artistul o urmărește în permanență. O arhitectură lăuntrică acumulată în timp, și nu doar în plan individual. Sever Săsărman, cu o virtuositate plastică de admirat, încearcă lucrare de lucrare să redefinească mai cu seamă *marea interioritate a lumii*, să aducă la suprafață metabolismul secret al unei arhetipalități când terapeutice, când participative.

Ceea ce aproape frapează la Sever Săsărman este refuzul constant al contemporaneității, abstragerea dintr-o *forma mentis* preluată aproape ritualic la acest început de secol de majoritatea dintre noi. „Forțez culorile, natura materiei pentru a-mi putea exprima sufletul”, mărturisea la un moment dat pictorul. Câți dintre artiștii de azi mai au curajul de a vorbi, într-o lume blocată într-un nou soi de rudi-

Aurel Chiriac,
critic de artă,
Oradea

mentaritate, despre *suflet*? Fără volute în limbaj, pentru a încerca să evite un termen considerat desuet dacă nu deja de mult timp îngropat pentru geografia spațiilor plastice, Sever Săsărman pictează la fel, fără volute stilistice care să-i ascundă sentimentele, emoțiile, reacțiile. În această *încercare de reîntemeiere a unei mitologii a sentimentului* stă probabil forța lucrărilor lui Sever Săsărman.

Plasat când în continuarea expresionismului abstract, când în sfera expresionismului liric, Sever Săsărman are câte ceva din amândouă dar nimic definitiv din nici una dintre aceste forme ale expresionismului până la urmă „de interpretare”. De fapt, el nu poate fi așezat – și nici nu-i place asta – definitiv în cadrul niciunui curent artistic. E o personalitate mult prea puternică iar lucrările lui au o libertate necanonică, o cadență individuală mult prea accentuată, o nonșalanță față de mode și structuri plastice gata formate pentru a-l putea gândi „ca la manual”. Culoarea, cum ziceam, își forțează limitele și sparge în același timp, anulează granițele. Solară uneori, întunecată și abisală în alte dăți, când delicată, când tumultuoasă, contemplativă ori agresivă, meditativă sau nedumerită, arta lui Sever Săsărman este definită înainte de toate de culoare, de jocul calculat al acesteia, de puterea ei de a se autocontesta sau de forța acesteia de a se autodefini. Culoarea are pentru Sever Săsărman multifuncționalitatea liniei la alți pictori. Iar atemporalitatea sufletului stă și în atemporalitatea culorilor pe care le folosește.

Marcată de tonicitatea pe care ți-o dau întâlnirea, dialogul cu propriul suflet, de exaltarea ori tristețea relației directe cu arhetipalitatea lumii, pictura lui Sever Săsărman are prin fiecare lucrare expusă tentația de a se lăsa absorbită *de plăcerea benefic-egoistă* de a nu semăna cu pictura nici unui alt confrate, de a nu putea fi așezată într-o listă de nume înrudite. E, indubitabil, un singuratic în lumea turgescentă a artei plastice contemporane.

Onisim Colta

Cosmin Moldovan – „Fragments of our identity”

„O persoană are viitor făurindu-și planuri, dar acest lucru îi este imposibil fără sentimentul propriei identități, fără capacitatea de a da sens propriului trecut. Nici în cazul culturilor, lucrurile nu stau altfel.”

Fernand Dumont

STAGIUNEA EXPOZIȚIONALĂ 2015 a Muzeului de Artă din Arad a cuprins în perioada 28 august – 13 septembrie și o expoziție-instalație de sculptură contemporană cu cel mai recent ciclu de lucrări semnat de profesorul arădean Cosmin Moldovan.

Imaginea emblematică de pe banner, afișe și cartolină, care a acompaniat titlul expoziției, *Fragments of our identity*, era efigia artistului, portretul său schematizat, cu șapcă proletară, profilat peste logo-ul Uniunii Generale a Sindicatelor de pe una din paginile carnetului de membru al tatălui său. În acest fel, artistul se solidarizează,

Onisim Colta,
pictor, Arad

empatizează simbolic cu destinul cetățeanului român trăitor în labirintul colțuros, abraziv al marii utopii sociale care a cuprins și această țară.

Așadar, întregul ciclu de lucrări expuse reprezintă finalizarea unui demers/comentariu plastic focalizat cu predilecție pe destinul românului în perioada istoriei recente a sistemului concentraționar care a durat în această parte a continentului patru decenii și jumătate.

Cosmin Moldovan este un produs al școlii superioare de artă timișorene, avându-i ca profesori, pe rând, pe Béla Szakacs, Dumitru Șerban sau Rudolf Kocsis, și s-a format în plin postmodernism, dobândind însă o reală înțelegere a artei moderne, a sculpturii în special.

Modul de tratare a formei care îl caracterizează are la bază ceea ce s-a numit (și practicat) în arta secolului XX „distrugerea formei”.

Cercetarea lui, concretizată în teza de doctorat, cuprinde și un capitol distinct, axat pe cazuri emblematice de artiști, pe plan mondial, aparținând secolului 20, care au practicat distrugerea formei: Hermann Nitsch, Otto Muehl, Chris Burden, Mike Parr, Beuys, Rauschenberg, Arman și alții.

Modernismul, într-o formulare mai simplificatoare, mai abruptă, ne amintim, avea ca țință autonomia limbajului, unitatea de stil și puritatea formei. Ca repere edificatoare, îi putem menționa în acest sens pe puristul Piet Mondrian, în pictură, sau pe Brâncuși, în sculptură.

Postmodernismul a venit apoi cu amestecul stilurilor, cu cultura fragmentului. Post-postmodernismul, pe care îl trăim acum, este o cultură a deconstrucției și divertismentului. Puerilizarea artei, pe care o anunța Ortega y Gasset prin 1925, iată, a ajuns la cote nemaîntâlnite.

Dacă ar fi să identificăm generația cu care consună Cosmin Moldovan (în contextul ei veritabil, nord-american), aceasta ar fi Generația X.

Tinerii acestei generații examinau și reexaminau „cu umor imaginile oferite de mass-media”. Ei refăteau mostre audio-vizuale, fiind

„preocupați de tehnicile reciclării, juxtapunerii și recontextualizării elementelor deja existente și făceau acest lucru cu distanțarea ironică de rigoare” (Mihaela Constantinescu, *Cultura Post-postmodernism. Cultura divertismentului*).

Esența mentalității acestei Generații X e concretizată în filmul *Fight Club* (1993) într-o replică rostită de Brad Pitt în rolul personajului Tylor Durden: „O generație întreagă care lucrează în benzinării sau restaurante, sclavi școliți... Ne spetim în slujbe pe care le detestăm, ca să cumpărăm nimicuri de care nu avem nevoie (...). Am crescut în fața televizorului, îndemnați să credem că într-o zi vom fi cu toții milionari, zei ai platourilor de filmare sau staruri rock. Dar n-o să fie așa. Am început să ne dăm seama de asta și suntem foarte dezamăgiți.”

Acești oameni decepționați se raportează exclusiv la social, politic și economic, nu fac nici cea mai mică aluzie la vreo aspirație de ordin spiritual. Cosmin Moldovan, în schimb, are în lucrări de-ale sale trimiteri, sensuri cu bătaie mult mai lungă.

Artiștilor generației sale le sunt caracteristice, la nivelul atitudinii, generate de marile dezamăgiri, „cinismul, ironia și sarcasmul”.

Ne putem aminti că în vremea celui de-al Doilea Război Mondial artiștii au răspuns marilor dezamăgiri, ororilor incommensurabile ale războiului la care erau martori, „aducând pe lume obiecte absurde și lipsite de sens – revolve cu păr alb, sardine lesbiene, pâine vaccinată și fulgere care nu au împlinit 14 ani. Simțeau că într-o astfel de lume catastrofică arta nu mai contează” (Suzi Gablik). Oare astăzi cât mai contează?

Noile dezamăgiri, ale unei societăți în care unica „valoare” este banul, au adus o artă impregnată de cinism, umor negru și sarcasm.

Prin 1984, Suzi Gablik, o mare conștiință, scriind cartea *A eşuat modernismul?*, s-a ridicat împotriva pericolelor unei culturi care vede totul ca pe o „piață nereglementată, o cultură care are pe suflet eticheta cu prețul și a cărei dorință de bani este mai mare decât dorința de

sens, o cultură lipsită de control sau de limite și de responsabilitatea de a crea valori”.

Structurile fundamentale ale modernității au fost identificate de Suzi Gablik într-un „arhipelag de patru forțe legate între ele: secularismul, individualismul, birocrăția și pluralismul”.

Între timp, din 1984 până astăzi, modernității i s-a mai adăugat ceva determinant, globalizarea piețelor. Astfel, „ca rezultat al consolidării puterii corporațiilor transnaționale, piața a devenit o forță și mai extinsă, care decide ce este important și ce are valoare, impunându-și logica și imperativele aproape tuturor aspectelor vieții”.

Totul e relativizat. Cultura postmodernă este o cultură schizoidă, a eului fracturat, a fragmentului.

Formele, aflate sub impulsul teoriei haosului în vogă, sunt mereu în mișcare, nimic nu apucă să se coaguleze într-o coerență mai stabilă.

Omul devine din ce în ce mai superficial, cu o sensibilitate tocită, oligofrenizat parcă, incapabil de a-și crea o viziune de ansamblu, o idee mai cuprinzătoare.

Cultura post-postmodernă e o cultură a divertismentului, a trăirii epidermice. Versatilitatea postmodernă e amplificată de un puerilism generalizat, devenit „virtute” în sfera culturii.

Apetența pentru fragment specifică *Zeitgeist*-ului actualității îl caracterizează și pe Cosmin Moldovan. El operează cu fragmentul după un exercițiu programatic cu „distrugerea formei”, pentru a o re-articula într-un alt mod, care se adresează unei noi sensibilități.

Atitudinea lui, care transpare cu pregnanță din lucrările expuse, este una (sever) critică la adresa societății moderne și contemporane, a celei comuniste și a celei consumiste deopotrivă.

„Punerea în scenă” a lui Cosmin Moldovan, de la Arad, cuprindea 20 de personaje „de teatru” expresionist, care, prin gesturi subliniate și grimase, își spunea fiecare povestea. O poveste de regulă spusă cu un fel de haz, dar un haz amar, de neaz.

Aceste personaje, întruchipând fiecare un destin, se tânguiau parcă, își murmurau transfigurate suferințele adânci, traumele aduse de cinismul stupidităților istoriei.

Ele spuneau povestea unui popor asupra căruia s-a aplicat un experiment diabolic, priticlit cu peste un veac în urmă în laboratoarele de taină din țări cu pretenții, de la care luăm și astăzi lumină, modele de democrație, civilizație și morală.

Ideea centrală care traversează întregul scenariu al acestui teatru mut de monologuri amare este un fel de reconstituire simbolică, cu voite conotații arheologice, a profilului identitar al românului (și nu numai), din cioburi de memorie.

Figurile sculpturi, alcătuite din fragmente cioplite aspru cu dalta și flexul în lemn, nu arareori vechi și ciuruit de cari (inactivi) sau turnate în diverse materiale (rășini, silicon, zamac etc., după ce în prealabil au fost modelate), găsite (robineți, mânere, coturi de conducte, mecanisme de ceas, șuruburi metalice sau de lemn etc.), sunt etalate fie printr-o panotare cadențată pe simeză, într-o succesiune atent elaborată, fie prin așezarea lor pe postamente albe, verticale sau orizontale.

Lemnul, materialul de bază al alcătuirilor-figuri, prin natura lui, în urma deshidratării de regulă înregistrează fisuri, care, în cazul unei viziuni tradiționale asupra sculpturii, cer intervenția restauratorului. La Cosmin Moldovan, acestea, dimpotrivă, îi servesc, potențându-i expresivizările formale.

Sculptura sa, abordată în cheie neo-expresionistă cu accente neodada, câștigă astfel la nivelul încărcăturii dramatice.

Extremele anatomice ale corpului (cioplit, polisat), capul, labelle picioarelor sau palmele, sunt realizate de sculptor prin modelaj și transpuneri ulterioare în rășini, în materiale relativ dure.

Acestea sunt rareori lăsate în starea lor după turnare, transparentă sau opacă, ci sunt patinate, „încărcate de timp”, pentru a le acorda acele

conotații arheologizante. Astfel, fragmentele, diferite la nivel stilistic, sunt până la un punct armonizate, integrate în ansamblu, păstrându-se tot timpul o doză de distanțare stilistică, de contrast, ce încarcă astfel compoziția cu binevenite tensiuni la nivelul percepției.

Legat de ideea de fragment, și realitatea zilelor noastre „bate” adesea filmul.

Mass-media ne-au arătat nu o dată cazuri de conaționali care, din disperare, aflați departe de țară, în căutarea unei șanse, și-au antamat din organe (un rinichi, lob de ficat etc.), în speranța obținerii unei sume care să le mai prelungească viața. Acestor „donatori” de ocazie li s-au recoltat fragmentele anatomice în clinici dubioase din locații obscure ale unor țări civilizate în baza unor angajamente, după care aceștia s-au trezit, la propriu, din anestezie pe marginea vreunui șanț, fără organ, fără bani, fără să poată localiza unde anume s-a petrecut tâlhăria.

Fragmentul de român a fost sustras și apoi inserat în angrenajul anatomic al unui străin cu bani, într-o lume pe care o copiem cu religiozitate, unde totul se vinde și se cumpără, inclusiv sufletul.

Această lume, cu realitățile ei reprobabile, e ironizată până la sarcasm de artist, cu mijloace specifice, prin seria sa de sculpturi. O asemenea abordare nu are cum să nu apeleze la estetica urâtului pentru a-și atinge ținta. Ele sunt dezagreabile vizual celor familiarizați exclusiv cu estetica frumosului. Cosmin Moldovan, de dragul adevărului, își sacrifică deliberat câtimea care i-ar putea înlesni calea spre o achiziție privată. Dacă aceasta, totuși, se întâmplă, vine doar dinspre adevărații cunoscători.

Desigur, în cea mai mare parte, e vizată de artist soarta, existența românului în istoria recentă. Într-un univers stalinist și poststalinist, când omul era programatic re-educat, re-modelat, mental și comportamental, conform unei matrici aberante, orwelliene, contra naturii.

Trimiterea este apăsător făcută la corozivitatea agresivă a ideii de identitate adusă de ideologia bolșevică a internaționalismului proletar, fenomen care continuă și după '89 (cu cinism și dispreț pentru om) în travesti, cu nivelarea adusă de globalizare.

Din loc în loc, pe formele cioplite în lemn, polisate cu discul de flex, apar fragmente pictate, rămășițe de motive de costum național, ca și cum ar fi scăpat accidental după acea perioadă „roșiatică, iute, a trecutului”, cum o numește artistul.

Personajul din lucrarea *Umbra albă acoperea sfârșitul trupului meu*, spre exemplu, are mulată pe corp (pictată) o cămașă cu motive naționale, dar peste ea vine „umbra albă” a ignoranței, care anulează, ocultează semnele identitare, aducând alienarea.

Formula plastică agreată de artist, cea a (re)asamblării formei/ figurii umane din fragmente în cheie ironic-pamfletară, aduce un mesaj râsu'-plânsu'. Ceea ce la prima vedere stârnește un zâmbet, la o privire mai atentă îți dă de înțeles că în spate se ascunde o uriașă suferință, întinsă pe decenii, ale cărei efecte derivate le trăim cu toții aici și acum. Destrukturarea interioară (caracterială, morală, spirituală) a fost atât de dură încât e greu de întrezărit prea curând o întremare reală.

Artistul face aluzie la acest popor aflat în convalescență, într-o perioadă de recuperare, care, în loc de răgazul necesar revenirii, are parte mereu de fel de fel de forme perverse de hărțuire, învrăjbire între semeni și bulversare a criteriilor de judecată, care ar putea rânduie cât de cât lucrurile.

Cele două simboluri fundamentale, secera și ciocanul, sunt alfa și omega acelui univers din care Dumnezeu este alungat.

Cu o ironie cruntă, Cosmin Moldovan operează diferit nuanțat cu aceste simboluri și altele (șurubul, menghina etc.) de la lucrare la lucrare.

Sculptura *Pumnul tău minte nu are* este emblematică pentru ironia autorului la adresa unui sistem al cărui principal obiectiv era extir-

parea din ființa omului a ideii de sacru, de credință în puterea mântuitoare a jertfei christice.

Pumnul greu, roșu, care bate ca un ciocan, cadențat în creierul insului îngenuncheat, „modelat” expresionist, aspru, în metal vopsit, la o iscodire mai atentă se poate descoperi că sub el zace chipul christic transparent, pur, ce „trebuie” strivit, pentru a obține mintea nouă a omului nou, „mancurtizat”.

În altă parte, personajul din lucrarea *Sfredolesc în adâncul sufletului meu* scobește cu degetele mâinii stângi într-o nișă din dreptul inimii fragmente învelite în foiță de aur (simbol al purității divine) din portretul lui Iisus.

Nișa din pieptul personajului e de un roșu viu. Percepția privitorului e în dilemă. E o referire la roșul sângelui sau la roșul ideologiei?

Ambiguitatea e provocatoare. Nu este clar dacă insul „se scutură de misticism” în urma reeducării, se dezice de credință, sau, dimpotrivă, ca reacție la presiunile ateismului impus, își activează, își fortifică și mai mult această dimensiune interioară fundamentală, sacrul.

Cosmin Moldovan atinge apăsător această problemă esențială, axială, a vieții lăuntrice a omului. Ne dă de înțeles implicit, prin mijlocirea limbajului formei (și culorii), că fără această facultate a ființei omul modern rămâne suspendat, paralizat în fața Neantului, condamnat să trăiască, cum spune Eliade, singur, exclusiv în istorie, lipsit de „legăturile firești ale existenței morale”.

Putem vedea astăzi cu prisosință că fără aceste legături și repere omul devine monstru.

Cosmin Moldovan atinge această problemă și face ca arta sa să nu rămână ancorată exclusiv în propriul ei estetism (fie el și bazat subliniat pe estetica urâtului), în propria ei suficiență, cum se întâmplă cu cea mai mare parte a artei contemporane „de succes”, ci își propune să atingă și conștiința oamenilor, să le dea de gândit.

Prin aceasta, artistul își circumscrie o atitudine ce consună involuntar cu dezideratul unei alte mari conștiințe contemporane din sfera artei, Lucy Lippard, care spune: „Mi-ar plăcea ca toți artiștii să fie responsabili social, indiferent care este arta lor.”

Fiecare lucrare de-a sculptorului arădean poartă un titlu parcă de poem. Dacă poemul e făcut din cuvinte, lucrările lui sunt poeme alcătuite din cuvinte întrupate: om, menghină, roșu, presiune, cui ruginit, îngenunchere, secere, ciocan, durere etc.

Expoziția lui Cosmin Moldovan de la Arad a stârnit interes și Galeria Uj Kriterion din Miercurea Ciuc, care și-a câștigat un prestigiu incontestabil prin promovarea mereu atent selectivă a celor mai de impact artiști contemporani, i-a făcut invitația să expună cele mai recente lucrări într-o nouă configurație, adaptată aceluși spațiu.

1. Cosmin Moldovan, *Pumnul tău minte nu are*, tehnică mixtă, 2015

2. Cosmin Moldovan, *Visul tău Nu nu a murit*, tehnică mixtă, 2015

3. Cosmin Moldovan, *Ieri nu s-a oprit vântul trupurilor mișcătoare*, tehnică mixtă, 2015

4. Cosmin Moldovan, *Ieri am prins rădăcini în lumina chipului tău*, tehnică mixtă, 2015

5. Cosmin Moldovan, *Sfredelesc în adâncul sufletului meu*, tehnică mixtă, 2015

6. Cosmin Moldovan, *Umbra albă acoperea sfârșitul trupului meu*, tehnică mixtă, 2015

7. Cosmin Moldovan, *Privind spre viitorul absent*, tehnică mixtă, 2015

8. Cosmin Moldovan, *Să vărs o lacrimă pe pajiștea amintirilor noastre*, tehnică mixtă, 2015

9. Cosmin Moldovan, *Nu poți dărâma umbra roșie cu lumina amintirilor noastre*, 2015

10. Cosmin Moldovan, *Contemplând roșul sub soarele arzător al lacrimării călimării noastre*, 2015

11. Cosmin Moldovan, *Mă uit departe în sufletul tău*, tehnică mixtă, 2015

12. Cosmin Moldovan, *Pumnul tău minte nu are*, (detaliu), 2015

Johannes Waldmann

Goethe, *Elegia de la Marienbad* și măiastra melopee a lui Sebastian Tegzeșiu

„Dar curgeți numai, lacrimi, ne-ncetat.
Lăuntric jar voi anevoie stingeți.
Se rupe ceva-n piept cutremurat,
Viață și cu moarte-și fac bătaie.”

(Goethe, *Elegia*, în românește de Lucian Blaga)

SUNT ÎNTÂLNIRI DORITE, pe care le cauți, pentru realizarea cărora ești decis să aduci sacrificii și le urmărești, și, pe de altă parte, sunt alte întâlniri, care se pot dovedi la fel de fructuoase, și pe care viața ți le oferă în mod neașteptat, și care se pot dovedi importante, semnificative.

Programul din acest an al „Zilelor Max Reger”, care se organizează de șaptesprezece ani, anual, în orașul Weiden (orașul de adopțiune, bavarez, al autorului acestor rânduri), în anul 2015 s-a extins și în țara vecină, adică, în Cehia, și s-a cântat muzică cehă și Max Reger și în orașul Marienbad, denumit de cehi Mariánské Lázně. Acțiunea se numește „Podul”; în cadrul ei răsună muzică de cameră

Johannes Waldmann,
critic muzical,
Germania

sau pentru formații orchestrale, orchestral-vocale, din Bavaria și Cehia, dar și din alte țări europene, soliști renumiți, executanți ai muzicii lui Max Reger și ai compozitorilor cehi. S-a ales un citat generic, sub forma unei butade a lui Reger, care spune că „cehii sunt muzicieni înnașcuți”.

Astfel, pentru concertul de la Marienbad a fost angajat un tânăr, nu foarte cunoscut duo, vioară și pian, compus din: Sebastian Tegzeșiu, violonist român rezident la Basel, în Elveția, și Aglaia Graf, pianistă elvețiană din Basel, iar recitalul a avut loc în sala de concert din Casa Chopin. Pianista a cântat chiar pe instrumentul, de marcă Petroff, pe care a cântat cândva celebrul compozitor polonez.

Ambianța în care s-a desfășurat recitalul a fost deosebită. Pe pereții începerii, o serie de desene ale lui Chopin, înfățișând-o pe Maria, prietena lui (19 ani), și desene ale Mariei înfățișându-l pe Frédéric Chopin (portrete și caricaturi executate cu talent și cu gust), decorația și mobilierul fiind fidele epocii. Iată că acest recital, remarcabil prin vitalitate și diversitate, a fost cadoul clipei, întâmplare care m-a surprins și m-a bucurat și îmi face o deosebită plăcere să relatez aici despre ea. Cu precădere fiindcă scriu despre un tânăr și foarte talentat artist român, pe care am reușit să-l cunosc cu această ocazie.

O primă digresiune: de aproape trei decenii am folosit toate prilejurile de a analiza lucrări de compozitori români, interpreți, faimoși sau în curs de afirmare. Primul articol a fost dedicat violonistei Mariana Sârbu, ultimul apărut, dirijorului Constantin Silvestri.

A doua digresiune vizează titlul acestui articol și motto-ul lui. Multe au fost, îndeosebi în decursul secolelor XIX-XX, personalitățile din istoria și cultura europeană care au vizitat Marienbad-ul, au fost tratate acolo și au revenit de mai multe ori. Septuagenarul autor al lui *Faust* și al jurnalului intim *Poezie și adevăr*, celebrul Goethe, a fost în total de șapte ori acolo, și pentru perioade mai întinse. În anul 1821, la vârsta de 73 de ani, o cunoaște pe Ulrike Levetzov, atunci de 17 ani, se îndrăgostește de ea, iar doi ani mai târziu, în 1823, o cere în căsătorie. Putea proceda astfel, fiindcă între el și țitoarea lui,

Christiane Vulpius, cu care avea un fiu matur, August, încă nu existau legături matrimoniale. Refuzul fetei de 19 ani și al familiei ei nobiliare vine prompt, cei doi fiind siliți să se despartă. Eșecul în această bizară legătură amoroasă are ca rezultat un produs pe cât de genial, pe atât de accesibil iubitorilor de poezie. Eu îl cunosc de cel puțin cincizeci de ani. Este *Elegia* (de 23 de strofe), supramunită chiar de Goethe *Elegia de la Marienbad*. Conform legendei, a fost așternută pe hârtie pe drumul de la Marienbad la Weimar, în cabina caleștii care l-a dus pe poet. Caleașca există, într-o magazie, la Frauenplan, în casa lui Goethe de la Weimar. Am văzut-o! -Traducerea lui Lucian Blaga, apărută în 1957, echivalează cu originalul!

Reîntorcându-mă la Casa Chopin, unde marele compozitor a stat de șase ori (la hanul Lebăda Albă), ultima dată în 1836, și în cazul său intenția lui a fost să se căsătorească. Maria, prietena lui din marea nobilime poloneză, nu a putut să-i îndeplinească dorința. Dar mărturiile acestei legături romantice au rămas...

Iată că, atunci când interpreții, îmbrăcați festiv, au intrat în sală, am privit-o pe Aglaia Graf și am avut revelația Mariei lui Chopin. Într-atât îi semăna, cu statura ei înaltă, subțire și mlădioasă, părul lung, blond natural, ochii mari albaștri. Sebastian Tegzeșiu, cu ținuta lui distinsă, fața smeadă și tenul închis, aducea cu figura unui prinț indian!

Foarte sumar despre cei doi artiști (amatorii de amănunte să consulte Google și Youtube).

Aglaia Graf, artistă în plină formare, provine dintr-o familie de pedagogi și artiști (tatăl, tot pianist) și a cântat în multe centre muzicale. Compozitorul preferat: Mozart, dar și Chopin.

Sebastian Mihai Tegzeșiu, absolvent (cu distincție) al Conservatorului București, elev al cunoscuților Dan Podlowsky, Ștefan Gheorghiu și Gabriel Croitoru. Studii de perfecțiune cu Adelina Oprean la Basel. Orchestrant la cunoscuta Orchestră de Cameră din Basel (la treizeci și unu de ani!). Membru de juriu la concursul „Dinu Lpatti”. Preferințe și înregistrări: Enescu: *Sonata a 3-a* (în caracter românesc), Bartók: *Sonata a 2-a* (lucrare de diplomă), Mozart și Beethoven. Are predilecție

în direcția melopeii, cu mult arcuș, melodii întinse, volute muzicale ample. Am vorbit despre execuția dânsului cu *Sonata de Bartók*, pe care o cunosc din discul din 1940, interpreți: Josef Szigeti (vioară), Bela Bartók (pian). Concepția interpretativă, deosebit de complexă, despre dificila și contradictoria *Sonată de Bartók* pe care Sebastian Tegzeșiu o comunică publicului, m-a impresionat profund. Nu cred că am exagerat spunându-i violonistului înainte de concert că a produs un adevărat șoc asupra mea. La fel, execuția *Sonatei a 3-a* de Enescu denotă multă personalitate.

Revenind la recitalul de la Marienbad: acesta a fost compus din două lucrări germane și două cehe.

Mozart, cu *Sonata în fa major*, a făcut începutul. De remarcat a fost mai ales partea mediană, andante, foarte „dolce”, grăitor, în tradiția școlii românești de interpretare.

Bohuslav Martin, cu *Sonata a 2-a*, tot în trei mișcări, care a fost complexă, agitată, și a avut un final percutant, puternic.

A urmat cea mai expresivă lucrare, Max Reger: *Romanța*. O melodie infinită, dar cu aspect cromatic schimbător, foarte neliniștitor, greu de urmărit.

În final, *Sonata în fa major* de Antonin Dvořák (aceeași tonalitate ca aceea a *Sonatei* de Mozart, dar cu un caracter întru totul diferit față de aceasta) a fost lucrarea cea mai lungă. O bucată de succes, în cel mai bun spirit romantic, compusă de un mare melodist!

Cei patruzeci de amatori de muzică veniți la Marienbad de la Weiden cu un autobus, organizat de către biroul Festivalului „Max Reger”, s-au întors într-un spirit elevat, fiind deosebit de mulțumiți. A fost, în totalitatea ei, o după-amiază și o seară deosebit de reușită, plină de satisfacții pentru entuziaștii din oraș!

Pentru autorul acestor rânduri, cel mai frumos moment a fost cel al despărțirii, când Dl. Tegzeșiu mi-a mărturisit că e bucuros să ne cunoască și i-a salutat pe cititorii revistei „Arca”, în care acest articol are șanse să apară!

Johann Wolfgang Goethe, în *Elegia de la Marienbad*:

„Fă ca și mine, și înțelepțește
privește clipa! Nicio amânare!
Întâmpină cu suflet viu și mare
în faptă, bucurie sau iubire.
Copilărește dacă te-ai încins,
atunci ești totul și de neînvins!”

Weiden, 3 octombrie 2015

Călin Chendea

Blackmore's Night și toate zilele noastre de ieri

CANDICE NIGHT, fiind studentă la telecomunicații în New York, realiza și o emisiune de rock la un radio local. Mare fană a trupei Rainbow, a reușit în 1989 să obțină un autograf de la chitaristul trupei, Richie Blackmore – locul 50 în topul celor mai buni 100 de chitariști ai tuturor timpurilor publicat de revista „Rolling Stone”. Candice avea atunci doar 18 ani, Richie cu 26 mai mult. Cei doi au discutat despre muzică, călătorii, istorie, filosofie. S-au împrietenit, iar după doi ani, au devenit nedespărțiți. Pe lângă frumoasa lor poveste de dragoste, au început și o fructuoasă colaborare muzicală. Astfel, în 1995 Candice a compus versurile pentru patru piese și a făcut backing vocals la alte două de pe albumul *Stranger in Us All* al celor de la Rainbow.

Călin Chendea,
redactor al revistei
„Arca”, Arad

În 1997, sub titulatura Blackmore's Night, Richie a demarat un nou proiect. De data aceasta, de muzică medievală și renașcentistă. Surprinzător pentru celebrul chitarist de hard și heavy, binecunoscut publicului și pentru riff-ul din piesa *Smoke on the Water*, din vremea când ac-

tiva în Deep Purple, pe care revista „Total Guitar” îl plasează pe locul patru în „Top 20 Greatest Guitar Riffs Ever”. După cum se știe, *Smoke on the Water* a fost compusă în urma unui tragic eveniment petrecut în decembrie 1971. Cei cinci Deep Purple de atunci se găseau în Elveția la Montreux pentru înregistrări. De la etajul superior al hotelului în care se aflau, au urmărit cu groază flăcările incendiului de la Montreux Casino, izbucnit chiar în timpul concertului lui Frank Zappa. Fumul a fost purtat de vânt pe deasupra lacului Geneva...

Primele nouă albume de studio ale duo-lui Blackmore's Night au fost foarte bine primite de către public, în special în țările din Europa, inclusiv în Rusia, dar și în Japonia. Cel mai apreciat a fost *Secret Voyage*, care a intrat în 2008 direct pe prima poziție a topului „Billboard New Age Chart”, unde a staționat timp de patru săptămâni.

Imensul talent muzical al lui Blackmore s-a simțit și în acest grup, prin compozițiile lui, prin modul în care a rearanjat piese folk, neo-medievale cu influențe celtice sau renaștentiste. Night și-a pus și ea în valoare aptitudinile literare compunând versurile majorității cântecelor.

Ambii au demonstrat și calități interpretative cu totul extraordinare, Richie Blackmore asigurând chitara electrică și acustică, mandola¹, nyckelharpa². Iar Candice, pe lângă vocea remarcabilă cântă și la o serie de instrumente medievale cornamuse și rauschpfeife³, shawms⁴.

De-a lungul anilor, Blackmore's Night au susținut concerte în decoruri date de vestigii istorice, cum ar fi diverse castele din Europa. Atmosfera magică a show-urilor era completată și de spectatori, veniți în mare parte îmbrăcați în costume de epocă.

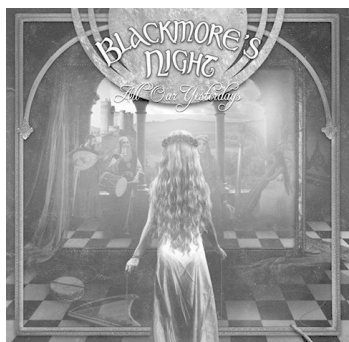
¹ *Mandola* (cuv. it.) – instrument cordofon asemănător lăutei, de dimensiune mai mică, din sec. 14-18 (cf. Dex online)

² *Nyckelharpa* (literal „harpă cu cheie”, plural *nyckelharpor*), câteodată numită și *vioară cu cheie*, este un instrument muzical tradițional suedez. Este un instrument cu coarde, asemănător vioarei. Nyckelharpa, împreună cu cheia sa de tonalități, apare pe reversul bancnotei de 50 de coroane suedeze (cf. ro.wikipedia.org).

³ Instrumente muzicale de suflat duble datând din perioada Renașterii (cf. wikipedia.org)

⁴ Instrument muzical de suflat precursor al oboiului, realizat în Europa începând cu secolul al XII-lea. Apogeul de popularitate l-a atins în timpul perioadelor medievale și renaștentiste.

După o relație de mai bine de 15 ani, cei doi s-au căsătorit în octombrie 2008. În mai 2010 s-a născut fiica lor, Autumn, care i-a inspirat pentru titlul albumului *Autumn Sky*, apărut în septembrie 2010. În 2012, Candice a dat naștere și celui de-al doilea copil, un băiat, Rory.

All Our Yesterdays este al zecelea album de studio Blackmore's Night, apărut în septembrie 2015. La realizarea acestuia au mai colaborat: Bard David of Larchmont – instrumente cu clape, Earl Grey of Chimay – chitară bas și ritmică; Lady Lynn – voce armonie, flaut, shawm; Troubadour of Aberdeen – tobe.

Discul conține 12 piese, care pot fi grupate pe trei categorii.

Avem de-a face în primul rând cu compoziții vocal-instrumentale.

Prima piesă dă și titlul albumului și ne îndrumă să fim cât mai eliberați de griji, cât mai bucuroși cu putință, pentru că timpul, în trecerea lui, duce cu el toate clipele frumoase, tinerețea, viața noastră.

„Running through the forest just like travelling through time
Looking back I see it all so clear
Dancing wild through the trees is where I'm meant to be
Following a wild heart, longing to be free
Hey hey, hey hey, we'd dance the night away
I wish that would could stay in all our yesterdays.”

„Fugind prin pădure, ca și cum aș călători în timp
Privind înapoi văd totul atât de clar
Dansând sălbatic printre copaci așa cum mi-am dorit
Urmându-mi inima sălbatică, tânjind spre libertate
Hei hei, hei hei, noi am dansat toată noaptea
Mi-aș dori să pot rămâne în toate zilele noastre de ieri.”

Mandola și tobele însoțesc vocea solistei în *The Other Side*, un folk-dance, ale cărui versuri ne îndeamnă, totuși, la meditație.

„I still wear the symbol of our memory
Weaved in gold, in a painted braid
Round my finger, never ending circle
Like your memory, from the other side.”

„Eu încă mai port simbolul memoriei noastre
Țesut în aur, pe o panglică pictată
Îmi rotesc degetul, într-un cerc fără sfârșit
Cum e și memoria ta, de pe cealaltă parte.”

Despre tema supranaturală din *Will O' the Wisp*, Candice a mărturisit, într-o declarație pentru revista „Billboard”, că a compus textul piesei după ce a urmărit împreună cu cei doi copii ai lor (de trei și, respectiv, cinci ani) filmul de animație *Brave*. Au inspirat-o acele entități luminoase, asemeni unor mici făclii, menite să te conducă prin noaptea, să-ți arate calea dacă te-ai rătăcit prin pădure.

„Then the lights, they faded out
But the magic still remains
Though overgrown is the path
I still see the flame.”

„Apoi luminile s-au stins,
Dar magia a rămas.
Deși calea este deasupra pământului
Eu încă mai văd flacăra.”

Earth Wind and Sky este o odă dedicată naturii. Deși Night interpretează piesa într-un registru mai scăzut, textul impresionează.

„When it becomes wintertime
There's a thought in my mind
Could there be a more magical sight?
Crystals float through the sky
And the world is pure and white
All is quiet and glowing in a silvery light.”

„Când vine iarna
 Un gând îmi vine în minte
 Ar putea exista un peisaj mai magic?
 Cristalele plutesc pe cer
 Iar lumea este pură și albă
 Totul este liniștit și strălucitor în lumina argintie.”

Candice Night

Coming home, o piesă veselă, caldă. Pe acest album, scoate poate cel mai bine în evidență calitățile vocale ale lui Candice Night. Influența medievală e pregnantă și vine din nou de la chitara acustică, de la tamburine (acele tobe mici portabile care se lovesc cu palmele), de la violă și nyckelharpa. E vorba de bucuria întoarcerii soldaților de la război.

„A soldier's shadow marches till dawn
 Through dust and ashes, they're coming home
 When the darkness becomes the dawn
 When all the shadows have finally gone
 Morning star will lead you on
 Where you belong, you're going home
 I'm coming home
 We're going home.”

„Umbra unui soldat mășăluiește până în zori
 Prin praf și cenușă, se întorc ei acasă.
 Când întunericul devine zori de zi
 Când în cele din urmă toate umbrele dispar
 Steaua dimineții te va conduce
 Spre ținuturile tale, tu mergi acasă
 Eu merg acasă
 Noi mergem acasă.”

În al doilea rând, avem trei piese instrumentale.

Allan Yn n Fan, o prelucrare după un dans popular irlandez. Ritmul alert al tobelor, al violei, al flautului și instrumentelor de suflat este completat de un remarcabil solo de chitară electrică al maestrului Richie.

Darker Shade of Black – o parafrază a *Whiter Shade Of Pale* (Procol Harum) este al doilea instrumental care induce o atmosferă solemnă, cu influențe clasice date de orgă și de instrumentele cu coarde. Corul vocilor din backing vocals împreună cu viola, clavecinul, și, mai spre final, cu chitara electrică, amplifică efectul straniu. „Iarna trecută (2014/2015), când am avut o vreme foarte rece în SUA, pe Coasta de Est, inclusiv în zona New York. (...) zăpada abundentă și frigul au forțat oamenii să rămână blocați la domiciliu pentru mai multe zile. Atunci am compus această piesă, inspirat de peisajul înghețat și zăpada din exterior.” – declara Richie Blackmore într-un interviu acordat site-ul francez TvRockLive.com cu ocazia concertului de la Paris din iulie 2015.

Queen's Lament, doar Blackmore la chitară clasică. Melancolică, subtilă, tristă. O piesă care parcă se termină prea repede. Durează doar 2.09 min.

Ce-a de-a treia secțiune e reprezentată de *cover-uri* – piese reluate, interpretate într-o versiune nouă. Asemeni trubadurilor din trecut, cei doi interpretează într-o manieră proprie melodiile care le plac în mod deosebit. Cum au declarat în mai multe rânduri, fac asta în primul rând în cercurile de prieteni intimi, dar și pe albume sau în concerte.

Richie Blackmore

Where Are We Going from Here, un mai vechi cântec Blackmore's Night apărut pe albumul *Ghost of a Rose* din 2003, acum într-o nouă variantă. Richie propune un ritm mai alert, cu ceva mai mult rock, știrbind, mai degrabă, din frumetea baladei inițiale.

Long Long Time, preluat de la Linda Rondstadt. O piesă tocmai potrivită pentru tonalitățile vocii lui Candice.

Moonlight Shadow, hitul lui Mike Oldfield, beneficiază acum, la mijlocul său, de un nou solo de chitară. Blackmore a renunțat complet la partea de chitară electrică de la sfârșitul melodiei, reușind astfel să-și aducă o notă personală, să nu facă doar o simplă imitație.

I Got You Babe, după Sony and Cher, cea mai controversată alegere de pe acest disc. Legendarul Richie Blackmore declara pentru revista „Billboard” că în 2016 urmează să reunească grupul Rainbow pentru patru concerte în Europa, după care se va întoarce la Blackmore's Night. Asta și pentru că aici se simte pur și simplu liber să cânte chiar și o piesă Cher, în ciuda faptului că mulți fani rockeri sunt de părere că o astfel de piesă n-ar avea ce căuta în repertoriul său. Totuși, ne place să credem că acest *cover* a fost produs la dorința exclusivă a frumoasei sale soții.

Chiar dacă albumul *All Our Yesterdays* este destul de scurt ca durată, întinzându-se pe parcursul a circa 49 de minute, acordurile Blackmore's Night ne duc fie spre optimism exploziv, romantism, visare, fie spre nostalgie, tristețe, melancolie. Ar putea fi suportul muzical perfect pentru un week-end romantic într-o stațiune montană, în decorul argintiu al primilor fulgi de nea, pentru a însoți clipe de dragoste savurate la maximum. Ca și cum ar fi ultimele.

Leo Butnaru

Instructajul santinelei de sine

În noapte de veghe târzie
când sunt în schimbul doi al
cunoașterii de sine
îmi zic:
încearcă să ții relele la distanță

nu lăsa să se apropie prea mult de tine
statul comunismul democrația
sectarismul lenea trădarea
piatra aruncată în direcția ta
și altele de acest soi
pe care trebuie să le ții la distanță

inclusiv moartea –
dacă vei fi în stare –
să n-o lași să se apropie la mai puțin
de zece-cincisprezece pași...

uite
doar în ce privește cuvântul nu are rost să încerci –
nu vei reuși...

Leo Butnaru,
poet, Chișinău

Haloul lunii și cearcănele

1

Pin geamul casei vechi
se poate spune – chiar părăsite
privești fascinantul halo al lunii.

Înainte de somn
când perdeluiști fereastra
din faldurile draperiei se desprind două-trei molii
care parcă ar trece prin
celestial halo multicolor.

(În

tinerețea ta de poet
prin aureola lunii treceau
gâștele haikuurilor japoneze...)

2

...din nenorocire
cândva
luna va ajunge nu doar poluată
ci și poluantă precum
un Cernobîl cosmic...

În fapt de noapte

pe fundalul ei vînat-auriu
atît de liricele gâște din poezia japoneză
se vor proiecta-vedea ca la röntgen:
niște

biete schelete în zbor...

Diferențe de nuanță

în țara nesfârșitelor stepe
suicidul prin alergare
prin goană
 prin gâfâit
prin asfixiere
 prin (pri)goană de sine
e de o mie de ori mai frecvent
decât în țara celor o mie de lacuri
în care
suicidul prin înec e de o mie de ori mai des întâmplat
decât suicidul prin ultim zbor în țara celor o mie de zgârie-nori
sau chiar zgârie-talpa-Lui-Dumnezeu
de pe crestele cărora se poate întrezări
țara stepelor nesfârșite cu mici trâmbe de praf
ridicate de disperații alergători
(pri)gonitori de sine
și țara celor o mie de lacuri cu răsfirarea undelor produsă de
nenorociții ce se aruncă în apele albastre
uneori – cu câte un poem de gât
în gât
gâ
â

Răscruce

Din păcate
la intersecția destinelor omenești – niciun semn rutier...

Poezia și ministerele

1

bineînțeles

80 la sută din personalul ministerului culturii

habar nu are ce ar fi să fie

tanka

hokku

adică e ceva rău înțeles

iar din cele 20 de procente rămase

80 la sută a personalului chiar de știu – vag – că ar fi totuși vorba
de poezie

nu este exclus să considere că

tanka e un gen de poezie a tanchiștilor

iar hokku – versuri despre hocheiști...

2

Din păcate

ministerul economiei a înțeles neadecvat spusa lui Eminescu

poezie – sărăcie

iar ministerul sănătății rămâne în continuare absolut indiferent

la starea sănătății literaturii în țara noastră

apoi – colac peste pupăză – veni

și această noutate trăsnet: cică

undeva în Transilvania

sau poate în Pennasylvania

un om cumsecade pur și simplu a murit

din cauza unei doze prea mari de poezie...

3

În fine
fiind aspru criticat
ministerul culturii globului pământesc a anunțat
campania de răspândire a poeziei
la sat...

Iar ministerul economiei l-a finanțat.

Dar
să fim totuși realiști:
pentru țăran
pasărea-paradisului e
cocoșul din zeamă...

Nicio garanție

De mori
și te naști din nou
nu e o garanție că vei ști să trăiești mai omenește
că vei reuși să faci ceea ce visai să faci
în prima viață
dar nu ai reușit
că vei fi mai bun
mai evlavios

că vei fi longeviv
încât
să reînvii direct din viață
fără să mai și mori.

Vârf la toate
enervându-te la culme
cărțile unui oarecare Leo Butnaru
care nu se știe din ce considerente
a fost trecut în panteonul clasicilor
literaturii române
și împrejurimilor...

Și ea o Maria Magdalena a remușcărilor

1

Și ea o Maria Magdalena a remușcărilor –
în salbele și silabele-i de lacrimi
se reflectă gălbenușul lumânărilor.

2

...și îngerul i-a adus floarea purpurului-împărat
ca simbol al iertării ce i s-a acordat

–

în lacrima ei
laleaua s-a reflectat ca un embrion însângerat.

3

Însă jocul asociațiilor continuă generoasa temă:
de i-ar fi adus flori de lăcrimioare
în lumina lacrimilor ele s-ar fi reflectat
precum – pardon – stropii de spermă.

4

Iar clipa despărțirii lor
cum s-o scrii
cum s-o spui?

Spre zori
în lacrima ei tresări flacăra brichetei lui.

Sonetul liber cu 14 Eve

Anatomica statistică spune
sau ilustrează mut pe planșe
lucioase sau mate
că omului îi sunt date
12 perechi de coaste
din care – 7 adevărate, 3 false
și 2 nearticulate cu sternul
zise flotante.

Din primele 7 perechi se pot întrupa
14 Eve ale sonetului existențial
din celelalte 5 perechi nearticulate –

poeme neesențiale ne-existențiale jertfite
ca niște Eve-pruncuțe avortate
sau pur și simplu neînsuflețite.

Monica Rohan

Refren

E vremea cumsecade
 când ne putem încălța cizmulile de cauciuc
 fiindcă via își flutură miresmele
 baierile solidarității înghit solitudinii
 bumbii cocliți lăstăresc pe mantaua soldatului
 E o vreme atât de cum-se-cade
 că aproape se pot descifra mesaje deasupra miriștii
 țiuituri eliberate prin retezatele capilare
 o hartă luminoasă transpare voios
 o hartă a sentimentelor verii
 în care speranțele rodesc dau în pârg
 și culegătorii coboară muntele
 se adună luminițele verzi în tuneluri desfundate
Ce timp bun ce vreme propice
lăsarăm în urmă câmpia cu spice
ciorchini poligloți în vie ne-mbie!

Monica Rohan,
poetă, Timișoara

Europa mustește ca o damigeană cu fructe fermentate
 lungul drum iese la suprafață
 își înalță furnalele care colorează norii
 și suflă acizi în penajul ciocârlilor...

Destrămări

Cuvintele lor îmi crestează inima –
de-acolo va curge doar firicelul de viață
ca o infuzie amară
în care prea mult au zăbovit
spaima și plantele îndoielii,
Dar acum nu-mi mai e frică
voi deșira corpul meu ca pe-o gogoasă de mătase
părul de ață o să-l destram,
Țeasta sub care palpită sâmburele piramidal
e atât de subțire încât pieile lunii
răsfoiesc luminișul cărții nescrise
acolo e vatra unde nervurile focului alb
au plantat grădini de cuvinte,
Voi desface spinii, frunzele tatuate,
corolele sinucigașe, amarele rădăcini.
Cuvintele lor cu incizii pedante
separă metalele sângelui meu
eliberează lumina –
un firicel de viață
o cărare subțire...

Inima nu se teme

Un diamant negru se apropie
sufletul îmi este lovit de răvășitoarea lui strălucire,
un glonț furios
din cărbunele cel mai dur
în păienjenișul minții și-a rotit ascuțișurile,
ca un meteorit se îndreaptă spre inima mea
în inimă vrea să intre diamantul cu sabia neagră,
însă voia umbrelor ricoșează scrâșnind
fiindcă palmele Lui țin petalele inimii mele
mâinile Sale ca o coroană cu spini de foc
stau de strajă.
Se rotește în jurul inimii un vânător furios
dar ea surâde încrezătoare (netemătoare)...

Alexandra Negru

1. Baby, Fm rising

Uită-te la mine,
 obosită, frumusețea mă prinde mai bine,
 cum cancerul pe o femeie dezvelindu-i craniul
 strălucitor,
 inertă, așteptând
 sfârșitul programului, lumina neoanelor slăbește nervul optic
 și văd
 o mulțime blurată
 mergând
 în direcții diferite, atrasă
 de zgomote și reclame ca musculițele de sânge,

în dezordinea asta mintală
 tot ce mă liniștește
 e cântecul tău rusesc
 de dimineață, felul în care
 ne-am atins cu o noapte înainte,
 urme roșii pe gât, urme de dinți pe cartilajul urechii,
 iubirea asta
 ca un experiment japonez
 din care ar fi trebuit să ieșim mai dărâmați ca niciodată
 cu elefanți legănându-se pe pânza de păianjen

Alexandra Negru,
poetă, Suceava

din mințile noastre fragile,
în care am rămas
prinși
ca niște căpușe în carnea roșie a vreunei sălbăticiuni,
singuri,
după ce ne-am detonat
toate tragediile,
uită-te la mine, abia cresc,
sunt tânără, puternică,
am o armură grozavă, orbitoare,
o minte care înfioară
carnea de pe tine,
uită-te la mine
și spune-mi, mai spune-mi încă o dată
tot ce doare.

2. 21. jackpot

21 de ani și viața-i frumoasă, un haos radiant
și holograme răvășite
dansând
cu picioarele goale
prin mintea mea, un apartament în plin soare doar pentru noi, și tu,
cu barba ta fantastică, cu
zâmbetul tău ștrengăresc, atingând
trupul tânăr, aproape lichid,
limpede ca o suprafață de gheață
sub care înoată peștișori colorați, bestii
de tot felul,

21 de ani și
am tot ce îmi doresc chiar aici, în plin soare,
real și tangibil,
brutal de frumos în naivitatea asta la
care ne-am întors, sătui de
toate tragediile care ne-au făcut ferfeniță
inimile origami,

21 de ani și o țigară imaginară aprinsă în colțul gurii,
căci m-am lăsat de fumat,
așa cum m-am lăsat
de toate lucrurile
care m-ar fi ucis într-un final.

3. Deviant

Nici pe departe obișnuită sau
ideală, viața asta trăită
pe ecrane luminoase, cu laptopurile fierbinți
pe picioare, cu muzica extraterestră
în căști și magia din
discuțiile noastre, undeva
la marginea orașului, în gaura de vierme
din canapea,

tocmai eu, care am crezut că-s o tipă colerică,
mă găsesc mai degrabă casnică și chiar docilă,
pasivă la
lucruri esențiale,
încercând uneori să fac linia din aparate să
pluseze, colorându-mi părul roșu, vara,
când trag de un fermoar invizibil și
îmi ies din minți, când lucrurile care pluteau
în țeasta mea ca într-o navă spațială, ușoare și simple,
rămân acum fără gravitație, îmbolnăvind-mă,

aproape că
e ok să trișez, să îmi construiesc
o cușcă personală, frigorifică,
ceva care să sintetizeze
într-un final
siguranța

4. Exhibit no.1

Ce o să mai rămână din noi, iubire.
oase, păr și unghii așezate după frumoasa radiografie a morții, poate
un volum de poezie bună,
citită cu voce tare, brutal, după un pahar de absint și un pachet de
kent rusesc, în nopțile negre
ca filmele lui kubrick în care
ne-am văzut fețele desfigurate și am învățat
să le iubim,

câțiva oameni în care am avut curajul să credem, care ne-au făcut
să ne fie rușine cu dramele noastre mici,
de la care
am învățat cum să ne scoatem
viermii din inimi și cum să coasem găurile acelea,

cărora le-am citit din Ginsberg și Plath,
pe care i-am infectat cu demența noastră,
cărora le-am arătat cât de frumos e orașul noaptea și cât de nesigur,

o garsonieră goală într-un cartier mort,
câteva mărunțișuri uitate pe masa din bucătărie,
urma gândacului pe care l-am strivit de perete într-o mică criză de
furie,

ce-o să mai rămână din noi, iubire,

mă întreabă
vocea asta neagră
din capul meu pe care o cunosc dintotdeauna.

5. Iluzia căldurii

azi soarele nu a mai apărut nici pe ecranele chinezilor;

a fost întuneric și pe întuneric trecem în ilegalitate,
proiecții tribale pe zidurile blocurilor, spații strâmte în care
transpirăm
și strivim insectele dinăuntru,
când durerea e un lucru concret, animalul pe care l-ai privit
direct în ochi și l-ai recunoscut ca pe un prieten mort,

gura duhnind a alcool,
scoți foarfecele și decupezi răni frumoase, în oglinzile liftului apărem
radioactivi, ochi roșii privind în golul dedesubt,

încotro mergem.
nu e niciun semn cu exit,
niciun buton de panică,

cerem pe litere tandrețe
și
nu primim; cerem
soare
și ne proiectează
pe ecrane uriașe
iluzia căldurii,
cum
ai pune pe un om
multe haine
și te-ai aștepta să nu se mai simtă singur.

Gheorghe Maci

Primăvara

Noapțile lungi, aleargă spre trecut,
în urma lor, rămân cărări uscate.
Născând în gânduri, caldul început,
doar amintiri, sunt clipele înghețate.

Tulpini și ramuri, flori ce vor să vie,
trezite să se înalțe, se grăbesc.
Sărutul vântului, ce cald adie,
întinerește straiul pământesc.

Plutește-n aer, timp de primăvară,
pulsând putere, în ramurile vii.
Mai luminos, e tot ce ne înconjoară,
și încălzit de gânduri aurii.

Gheorghe Maci,
poet, Arad

Privighetoarea

În zare, își topește cântul,
ce suie înfiorând spre înălțimi.
E cald, plăcut, mângâie gândul,
și cucerește inimi de mulțimi.

În nopțile de mai, a ei chemare,
cuceritor, te îmbată de lumină.
Suav, melodios se pierde în zare,
urcând, spre bolta cerului senină.

Și în dimineți, cu zori înlăcrimate,
când mă sărută, razele de soare.
Să aud că te apropii, de departe,
cu glas fermecător, nemuritoare.

Pâncota mai 2014.

Lia Alb

Pași pierduți

(fragmente)

I.

Pas pierdut – Avocat bătrân: Habar nu am dacă am chef, sau, mai bine zis, dacă îmi pot învinge lenea...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Păi, din două leni putem face o partidă de...

Pas pierdut – Avocat bătrân: De... nici vorbă... Mi-au fost cam simpatici clienții cu articolul 200.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Vechiul articol, prăfuitul...

Pas pierdut – Avocat bătrân:... în multe privințe excela în pătrunderea sensului legii...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: În orice caz, nu am de gând să-mi încarc memoria și așa destul de obosită, cu texte fără aplicabilitate imediată. Dacă mă mănă sub limbă, pot apăsa pe buton și pac... aflu din calculator...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Păi, dragule, asta-i problema ta... Nu poți pătrunde dincolo de textul legii printr-o simplă apăsare pe o clapetă... Se cere... câte nu se cer... Mai întâi și întâi, o bibliotecă în spate...

Lia Alb,
prozatoare, Arad

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Bla, bla, bla... Nu de asta m-am parașutat în biroul ăsta prăfuit...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Nu te oprește nimeni... poți închide ușa pe dinafară fără regrete... Poftește...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Nu mă poți alunga ca pe o curvă plătită... Ai de păstrat o înțelegere... M-am prins eu de ce te-ai oferit să-mi fii maestru... E vorba de bătrănu'... De o vorbă a voastră înainte de...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Cât despre pactul meu cu al tău tată, nu doresc să detaliez... Este o convenție secretă, obligații și drepturi reciproce – nu au termen de prescripție... Tu faci parte din obligațiile asumate. Fără condiții și termene... Atât... Doar atât...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Băga-mi-aș... În ce m-am vârat... Știi mai bine decât mine că am nevoie de stagiu... Avocat stagiar...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Asta-i cam așa, tinere... Nu aduci cu răposatul... Ilustrisim avocat... Și culant... Dădea bacșiș pe măsura câștigului... Nu-i ca acu'... Când se zgârcesc mânji și pentru ce-ai făcut, d'apoi pentru ce puteai face...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Mai bine ți-ai reține frazele în buzunarul vestonului, să se amestece cu banii strănși după o zi de mișmașuri...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Dumneavoastră vă trec cu vederea orice...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Ați învățat voi, ăștia, depășiți, tot felul de șperțuri... dosare ascunse, acte de procedură, și mai știu eu câte...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Noi am făcut justiție aici de peste patruzeci de ani...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Lozinci, bătrâne... Cât despre rezultate, să văd... Nu-i necesar... Chiar n-am nevoie de o lupă să le caut hibe...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Tinere, depășești limita stării de necesitate... Nici provocarea nu se lipește de vorbele tale...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Să trăiți... Vă aduc o cafea... Din aceea cu aromă de vanilie... Orice... Ca întotdeauna, una la dispoziție...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Aruncă periuța la gunoi, bătrâne... Am depășit amândoi dosarele de pensie și mai avem vreo șase luni până...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Norocul meu că dumneata nu poți pleca... N-o ștergi de pe aici până nu-mi termin eu stagiatura... Ești legat de contractul imprescriptibil...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Nu fi atât de sigur, prietene... Excepțiile maestrului în anularea oricărui contract au devenit legendă... Motive de nulitate absolută... de o strălucire printre literele legii ce lăsau adversarul lipit de banca apărării cu gura căscată...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Câte n-am auzit eu prin arhive despre pledoariile maestrului! Cuțite, nu altceva, nene... Cuțite ascuțite...

Pas pierdut – Procuror plin: Chiar reușeam să le ascut și eu pe ale mele...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Uneori, frate... Câte băga în buzunar cât ai zice pește.

Pas pierdut – Procuror plin: Pe mine s-a mai întâmplat să mă pună la colț... N-aș nega în fața dumitale, cunoști buzunarul justiției mai bine ca oricare dintre noi...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Buzunare găurite câte un pic și pentru subsemnatul... Știi dumneata vorba... dacă nu curge, picură...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Pentru alții erau sparte, nu rupte aici colo... Înțelegi, dumneata... sparte, rupte... Un cerșetor cu buzunare sparte mișuna prin barourile înălțimilor...

Pas pierdut – Procuror plin: Ultraj, maestre... Ultraj... Mă pot sesiza din oficiu...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Deși ți-au încărunțit tâmpilele pe aici, prin săli, tot năvalnic în judecată ai rămas... Era vorba despre un cerșetor ce-și căuta dreptatea cu pantalonii rupți la spate și buzunarele sparte... Ce elemente constitutive ale vreunei infracțiuni pot sta la baza sesizării din oficiu...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Păi, ăla cu buzunarele sparte ce băntuie prin birourile magistraților nici nu pute a vagabond... Ăla are Mercedes ultimul tip... Cel puțin 60.000 de euro... bineînțeles... Lăsat

cu șofer în parcare primăriei – și costum Versace albastru închis...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Tinere, te avânți... Ai grijă că dulăul stă la pândă și în cazul dumitale nu sună a fabulă...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Mi se rupe... Ce, are martori?...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Și noi ce suntem?... Am auzit fiecare vorbuliță...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Voi faceți parte din sistem și vă țineți gura mai abtirit ca Mercedesul de 60.000 de euro... Bineînțeles...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Ți-aș fi îndatorat dacă ai duce mapa asta cu dosar la cabinet... Mai apoi treci prin baie de-ți suflă nasul...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Vrea să zică să-ți ștergi mucii...

Pas pierdut – Procuror plin: Pot s-o consider o glumă bună... Una de-a tribunalului... Și dacă e să fiu sincer, maestre, spun cu mâna pe inimă că nu mi-a făcut plăcere să anchetezi colegi... în ale dreptului, se-înțelege... avocați...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Judecători...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: procurori, câteodată... mai rar, ce-i drept...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Da' pe ăla cu Mercedesul... La ăla câte dosare i-ați închis la comandă?... Plin de nupuri...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Parcă era vorba că-mi duci mapa la birou... Dosarele...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Că altfel îți pierd citațiile... Din dosarul cu partajul pentru care mă tot bați la cap.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Tocmai dumneata? Ne intersectăm și acu'... Eu majorez onorariul la fiecare termen și să cotizeze unde trebuie cu regularitatea ceasului din hol... Hai sictir, că m-am saturat... Conversația asta-i de căcat... Sunteți niște ramoliți, mai puțin dumneata... Care te dai apărătorul legii... Al asupriților... Voi, ăștialaltii...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Mă obligi să-mi încarc memoria cu figura ta spălăcită... Să-mi aduc aminte, să te ții până la sfârșitul dezbaterilor, să-și rozi unghiile în banca avocaților până la ultima cauză, când te arde să bei o cafea în colț...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Păi... Dacă-i vorba numai de atât...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Vorbe de fațadă... În rest, să te aștepți la soluții încâlcite de nu te mai descurci cu partajul, sau divorțul ăla complicat ce s-a nimerit în completul dumisale...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Mai ai de ros coatele, că tălpile, ce să mai zic... Pe aici, prin săli, prin arhive, pe coridoare...

Pas pierdut – Procuror plin: Scuze, maestre, înălțimea voastră... Sunt ocupat peste măsură cu dosarul retrocedărilor... Mă scuzați...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Retrocedați dreptatea...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Se joacă, pur și simplu, cu vorbele. Tărtăcuțe chele...

(...)

Într-o bună dimineată, la 8 și un minut, după deschiderea arhivei, atunci a început povestea dosarului Mănăstirii A.

Pas pierdut – Avocat bătrân: Dosarul nr. 6750/2010 – cu termen pe 7 martie...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Ăla? Burdușitul în 5 volume? Cum de v-ați procopsit?

Pas pierdut – Avocat bătrân: Dumneata fă-ți datoria și caută în raftul de sus, acolo sunt termenele de 7 martie...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: E nevoie să dăm indicații precise? – Sau aveți nevoie de ajutor?

Pas pierdut – Grefier lunecător: Că doar n-o fi pe gratis. Și eu mă canonesc daftitea să car hârtiile de sus?

Pas pierdut – Avocat bătrân: O cauză pro bono.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Nu-ți pică nimic, bătrâne...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Mănăstirea A. reclamant contra părților B. Augustin, B. Aurora, B. Melania și B. Petru. Păi, dacă-i vorba de-o mănăstire, mă înduplec și eu. Cum de-a ajuns la dumneavoastră dosarul?

Pas pierdut – Avocat bătrân: Desigur, dosarul. Mi-a telefonat o bună amică din Neamț să pledez, că, vezi bine, s-a strămutat cauza pe bănuiala legitimă și dumneaei nu se poate deplasa.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Și ne-am procopsit noi să apărăm averile Domnului....

Pas pierdut – Grefier lunecător: Nu vorbi cu păcat, tinere. Plata o primim cu toții acolo, Sus.

Pas pierdut – Avocat bătrân: Vorbă lungă și mai multă sărăcie. Cum nu noi am întocmit documentele primare, va trebui tu, drăguțule, să faci oglinda dosarului.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Adică acțiunea, cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, reconvenționarea... Țin-te, drace...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Contra cost le trag eu la xerox...
Contra cost.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Parcă spuneați că te plătește Cel de Sus...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Îmi puneți răbdarea la încercare... Oglinda dosarului însemnează lectura filă cu filă și mai apoi să notezi unde le e locul, sau unde ar trebui să stea în ordinea procedurală. – Ce, ai uitat lecția de început – cererea de chemare în judecată cu numele reclamantului, numele pârâtului și petitul, adică – ia spune, tinere, cum se traduce petitul?

Pas pierdut – Grefier lunecător: Adică, ce pretenții au reclamanții...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Nu sufla, că nu-l ajuți...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: N-am nevoie de ajutorul ramolitului.

Pas pierdut – Grefier lunecător: Parcă ziceai că ți-ar prinde bine tehnologia modernă. Că pe vremuri stagiarii copiau fișe cu..... cereri de chemare în judecată, notau fila din dosar, mai copiau și declarațiile de martori, de se închidea arhiva peste ei...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Alte vremuri, alte obiceiuri... Literale scrise dau înțeles cuvântului.

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Mă zăpăciți. Ba să copiez acțiunea, ba să dau la xerox, ba să notez fila...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Filă cu filă, act după act – acțiunea cu datele primare ca fila 1 – întâmpinarea la fila a 2-a... Chiar îmi pierd răbdarea cu dumneata...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Respecte, maestre. Dosarul a urmat calea bună. Mă bucur. C-au fost măicuțele în audiență, că se rătăcise un volum din aiureala asta.

Pas pierdut – Grefier lunecător: Ce-i de mirare cu atât hârțogărie purtată de la Neamț până la noi. Câte mâini s-au ostenit să-l lege, să-l numeroteze, să...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: În fine... S-o lăsăm pe altă dată cu osteneala. Maestre! Sper să-l depuneți în mâna stagiariusului... Oglinda dosarului, tinere...

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Și dumneavoastră o țineți de oglindă. Că mă apucă plictisul înainte de a începe...

Pas pierdut – Judecător prăfuit: Cu plictisul n-ai ce căuta pe aici, draguță. Paciență...

Pas pierdut – Grefier lunecător: Lăsați-l în seama mea... Încuviințați, maestre, să-l dau pe brazdă?

Pas pierdut – Tânăr avocat sictirit: Cu atâția înțelepți pe cap, mi se aprind creierii, ce mama mă-sii...

(...)

* * *

După un drum de peste zece ore, Maicile își păstrau echilibrul, senine și proaspete, deși una trecuse bine de 50 de ani, înarmate, la rândul lor, cu teancuri de documente ce le umflau gențile din piele neagră, roase pe la colțuri, mai ales cu două suluri cartonate, în care se rotunjeau planurile Vetrei mănăstirești de pe la 1900.

Madam I., smerită, le-a poftit în cabinetul maestrului, care, stingerit parcă, s-a împotmolit o clipită, neștiind cum să se adreseze femeilor în negru, ca unor fețe bisericești ori ca unor simpli clienți ca atâția alții, care erau tratați aproape militarește pe scaunele tapisate din fața biroului înțesat, încovoiat de hârțoagele pregătite de tânărul ce se fâțâia caraghios în spatele secretarei.

Tânăra șoferiță – care s-a dovedit ulterior a fi și avocatul mănăstirii, că terminase facultatea la zi într-o cetate de elită, a băut cu înghițituri

repezi paharul oferit cu drag de bătrâna secretară ce se retrăsese în antișambră cu urechile ciulite să le audă istoria – a început să turuie avântat, să se înfierbânte pe măsură ce simțea că nu-și convinge auditoriul.

Era mai-mai să se răstoarne paharul peste hârtiile amestecate, să provoace dezordine peste puterile de suportabilitate ale bătrânului avocat, care simțea că i se încrețește pielea ca o armonică în fața unor clienți dificili și greu de pus la ordine tocmai prin așezarea mănăstirii în postura de reclamant.

Dovedind o răbdare ce nu-i stătea în fire, care iscase nedumerirea secretarei și ifosele tânărului ce se învârtea ca un titirez pe scaunul mobil din fața calendarului, a găsit în cele din urmă de cuviință să taie brusc avântul avocatului în haine monahale.

„Și de ce, mă rog frumos, ți-neți voi cu tot dinadinsul să revendicați amărâtele astea de 49 de hectare din vatră?”

Încurcată o clipită, ca în fața unei instanțe dificile, tânăra nu-și găsea replica și mai-mai să o doboare oboseala drumului și emoția cuvântului. A scos-o din încurcătura gândului vârstnica, care rar, apăsât, privindu-l pe bătrân în ochi: „E vatra mănăstirii, domnule avocat. E vorba de vatra strămoșească ce atestă continuitatea... a credinței, a rugilor noastre, și nu numai. E casa Domnului nostru, care se cere apărată în fața judecății oamenilor.”

Se așternuse o tăcere grea, lipicioasă, nesesizată de cel ce se învârtea, dădea rotocoale cu scaunul din fața calendarului.

„Ce mai tura-vura! Aveți toate motivele din lume să vă revendicați proprietățile cu sacul ăsta de probe în spate. Ca un amărât de stagiar, că v-ați prins, măicuțelor, eu sunt mâna a doua pe-aici, aș pune o întrebare de bun simț. Ei, pârâții, ce mama dracului susțin, că n-am prea priceput din actele dosarului...”

Avocata, fără a băga în seamă zâmbetul ironic, că maestrul mustăcea în spatele țigării aprinse, așteptând, curios mai mult la reacția maicii avocat decât la puterea argumentelor:

„Cred că ați studiat parcursul de la fila a 4-a a dosarului, unde am argumentat în detaliu reaua credință a pârâților. Îmi permiteți să-l citesc.

(...)

Pas pierdut – Avocat bătrân: Am târât debaterile peste orice așteptări, încercând să atrag bunăvoința completului de judecată printr-o acceptare lașă uneori, conștient fiind că atât adversarii, cât și înalta înțelepciune ce trona pe podiumul decizional, pornesc pe de lături ignorând tocmai esența cauzei, se pierd în amănunte fără nicio relevanță, m-am lăsat antrenat în polemici caraghioase fără a lăsa impresia că duc probațiunea tocmai spre deznodământul favorabil mănăstirii...

Dacă mînzului nu-i sunt dator cu nicio explicație, nu pot spune același lucru despre înțeleapta mea secretară, care se înduioșă de drumurile fără sfârșit, golgotha călugărițelor care, stoic, se așezau pe calea celor câteva sute de kilometri pentru a asista la fiecare termen de judecată... Chiar dacă le-am dat mai de multe ori de înțeles că nu-i necesară prezența în cazul amănărilor fără discuții, monahiile veneau, ținându-se de ascultarea datorată Maicii Starețe, care dorea reprezentarea totală a mănăstirii, de parcă haina monahală poate aduce neapărat o sentință favorabilă...

Intuind că se întâmplă ceva peste normalitatea unei apărări obiective, că mă implicasem cu toată dragostea de care mai sunt capabil la dezlegarea pricinii, Madam secretara simțea parcă aripa unei posibile înfrângeri, ce-ar fi ucis și umbra de aparență că răsul sau măcar zâmbetul va înflori din nou în sumbrul meu cabinet.

Pas pierdut – Avocat tânăr: Ce mai tura-vura, maestre, ne apropiem de sfârșit, că mi s-a acrit de cauza asta, de parc-aș mânca numai prune verzi la fiecare termen. Că mi se împleticește limba în gură și mă fac de răs... Ce naiba... Au ajuns trepădușii fără de procese să facă mișto de mine... Pregătim fondul ... și gata... Că de bani nu mai vorbesc, ne-am îmbogățit după cauza asta de nu mai încapem pe ușa cabinetului de umflați ce suntem. Buzunarele, care va să zică... Adică, lovelele... Mă încurc, de parcă n-am fi știut de la bun început că lucrăm ca blegotanii. Se lipește mintea cu prenadez și-i pericol să rămână așa... Nasol!

Pas pierdut – Avocat bătrân: Ai dreptate de data asta... Pregătim pledoaria, punem perla în scenă cu tot dichisul...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Mai ales punerea în scenă, că doar nu mă îndatorați să trag clopotele de final... Pardon, maiestate...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Dacă dorești să fii regizorul ultimului termen, îți dau libertate deplină... Îți atrag atenția că maicile nu sunt ușor de manevrat... Se cere oareșcare delicatețe de care nu sunt conștinși că ești capabil...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Mulțumesc, maestre... Ce să spun, mulțumesc din tot sufletul pentru totala lipsă de încredere... De fapt, stai, blegotanule... Adică eu, nu dumneavoastră, sunt blegotanul, deși v-aș putea aduce aminte că stagiarul e copia maestrului și dacă dă chix ca regizor e și vina profesorului...

Ce mai tura-vura... Măicuțele să se prezinte în țealele lor negre, să stea ca sfintele în spatele dumneavoastră, să mai citească din cărțile le cu rugăciuni, c-am băgat de seamă la fiecare termen că boscorodesc în spatele meu gata-gata să mă facă să zic și eu „Doamne, ajută-ne pe noi, păcătoșii” – în loc de „Onorată instanță, solicit audierea martorului sub sancțiunea amenzii”... Pun pariu că vor impresiona instanța, că oameni suntem, cu bune și cu rele, păcătoși de diferite grade – sfinți în niciun caz nu s-au rătăcit pe coridoarele Tribunalului sau în sălile de judecată.

(...)

* * *

În timpul pledoariei, Maicile, ca două lumânări albe, ardeau în rugăciune pe banca din spatele bătrânului avocat, atrăgând privirile justițiabililor ce-și dădeau coate cu ochii dușmănoși spre banca adversarilor, unde întreaga familie a constructorilor de week-end, eleganți, în costume croite pe moda anilor '80, spânzurați de cravate violet, arțăgoși, se îboldeau, chicoteau ironic spre arderea femeilor în haine negre. A fost necesar să le atragă atenția una dintre judecătore, să le amintească împejurarea că stau într-o sală de judecata, unde solemnitatea presupune respect nu numai față de instanță, ci și față de adversar.

Cuvintele maestrului se așezau greu peste filele dosarului, într-o logică perfectă, urmând regulile oratoriei spectaculare – starea de fapt – folosința ca proprietar de peste 400 de ani a vetrei mănăstirești –, dublată de documente istorice de netăgăduit. Neobrăzarea unor îmbogățiți ce-și permit să creadă că dreptul de proprietate se dobândește fără titlu valabil prin simplă cumpărare de la un neproprietar a unui teren, ei știind prea bine că acesta este parte din vatra unui așezământ monahal, în ciuda evidenței documentelor, și-au construit o mică vilăsoară, că doar li se cuvine să se înfrupte din pomul Raiului fără să ridice ochii spre înălțimea brazilor și turlele mănăstirii...

Ce să mai vorbim de bogăția practicii judiciare în materie, de căscău ochii și își dădeau coate unii dintre confrății avocați, unii chiar și-au scos la repezeală carnetele și pixurile să noteze argumentele și deciziile unor instanțe pe tema cumpărării titlurilor...

Cât despre vorbele avocaților adversi, care simțeau acele privirilor din sală și, totuși, nu s-au abținut să îngroașe „pofta de înavuțire a unei mănăstiri, care pretinde fără drept o palmă de teren unde oamenii de bine și-au ridicat o casuță...”

Preț de-o clipită, când umflau așa-zisa poftă de înavuțire, Maicile și-au ridicat privirea pe deasupra cărților de rugăciuni ce tremurau în mâinile cu degete prelungi, șoptind ușor: „Doamne, iartă-i, că nu știu ce spun...”

Cazul cu nr. 7 pe lista dosarelor a durat peste limita răbdării celor ce-și așteptau rândul de mai bine de trei ceasuri și după replicile de sfârșit și contra-replicile maestrului, una dintre călugărițe, nu tânăra avântată, care, spre surprinderea avocaților, n-a dorit să rostească ultimul cuvânt, ci vârstnica, cea cu ochii arzând în flacăra lumânării de Paști, a șoptit de s-au cutremurat ferestrele sălii nr. 13 de la etajul doi:

„ONORATĂ INSTANȚĂ – dreptul nostru asupra VETREI MĂNĂSTIRII E SFÂNT, nu ni se îngăduie să-l pierdem... cum nu este îngăduit să-l încalce niciun călugăr și niciun mirean... Suntem datoare să cerem dreptatea omenească și domniile voastre sunteți datori s-o îndepliniți după legile și codurile înaltei științe a dreptului.”

Parcă se isprăvise, că cele 7 dosare burdușite de acte și documente puteau fi trase cu căruciorul spre arhivă, când o judecătoare cu părul cărlionțat și ochelari fumurii, peste procedura obișnuită, cu o voce pițigăiată: „Și dumneavoastră, Mănăstirea, n-ați făcut niciun pas pe spre o pașnică înțelegere cu partea adversă... o ofertă... o mână creștinească, așa cum susțineți...?”

Surprinzând importanța momentului, maestrul a fost o clipită tentat să intervină, să argumenteze cu probele aflate la dosar, uimit oarecum că nu fuseseră analizate, studiate, de femeia-magistrat în prealabil, însă a lăsat în seama Domnului cuvântul călugăriței: „Onorată instanță, nu cred că pot tăgădui pașnica noastră ofertă de a le permite viețuirea cât trăiesc în odăile lor, cu condiția să respecte, așa cum și noi și toți ar trebui să respectăm Vatra Domnului, Vatra Mănăstirii, dreptul de netăgăduit de neîncălcăt, asupra oricărei palme de pământ, așa cum l-au lăsat cu zapise domnești cei dinainte.”

(...)

Și tot în termenul de pronunțare, într-o miercuri după-amiază, când maestrul își făcea de unul singur cumpărături la aprozarul din colțul străzii, unde servea o fostă clientă -, căreia i-a dăruit un tată în urmărirea unui proces de paternitate jegos, puturos, că pârâtul era fost milițian pe vremuri, care și-o pictase pe biata femeia în toate culorile depravării, doar-doar o scăpa de pensia de întreținere datorată copilului născut din relația lor ascunsă prin garsoniere închiriate cu ora -, vânzătoarea, peste măsură de respectuoasă, îi cântărea kilogramul de cartofi și cele două vinete, în timp ce bătrânul avocat se foia în fața raftului cu piersici de import, nesigur, cum fusese întotdeauna în fața fructelor și legumelor prea verzi ori prea coapte.

„Felicitări, maestre... O asemenea bucurie juridică numai dumneavoastră ne puteați face... O lecție ce nici la facultate nu se susținea prea des...”

Cu mâna ridicată caraghios, mai să scape o piersică pufoasă peste coșul cu cartofi, bătrânul a dat cu ochii de însuși Magistrul judecător... Înălțimea sa se nimerise nu se știe cum în același aprozar amărât, că

își cumpăra și dumnealui un kilogram de morcovi și unul de ceapă roșie.

„Mulțumesc, onorabile... Mulțumesc... Dar despre ce cauză e vorba?”

„Cum adică”, a replicat mieros judele. Despre cauza mănăstirii A. – Nu faceți pe modestul cu mine, că nu vă prinde...”

Mormăind câte ceva printre piersici și vinete, i-a sclipit între-barea logică: „Iertați-mi mirarea, domnul președinte. De unde știți dumneavoastră de cauza mănăstirii A?... Că doar n-ați prezidat com-pletul în pretinsa cauză?...”

Stingherit, celălalt, amestecat cu morcovii și ceapa ce se rostogo-leau în coșul de plastic: „Păi... s-a dus vestea... Ce-i de mirare la așa un tribunal micuț ca al nostru?... Nu-i vorba de Înalta Curte...”

Înșelat între fructele păroase și ceapa mirositoare, bătrânul n-ar fi dorit să lase vorbele să curgă taman despre mănăstire și s-a lăsat înfo-folit în lauda căzută din cer.

* * *

Pas pierdut – Avocat tânăr: Unde-i condica de pronunțări civile? Crezi că te jignesc cu o sută și ai dosit-o pe undeva?

Pas pierdut – Grefier jegos: Ce te fandosești ca fata la măritat... N-ai căutat pe portalul instanței și mă bați la cap fără rost... De ce voi, tinerii, nu mai dați pe la arhivă, de parcă tehnica poate răspunde la...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Tocmai că m-am prins și eu că-i o prosteală... Dedesubturile tot de la matală le aflu... Cu respect vreau să aflu pronunțarea în cazul mănăstirii A...

Pas pierdut – Grefier jegos: Știam, vă așteptam. Sunt peste măsură de bucuros c-ai venit tu, tîncule... Maestrul se prea aprinsese, dorea câștigul, moral, care va să zică, mai mult decât de obicei... S-a învățat dumnealui să și piardă, da' nici chiar așa...

Pas pierdut – Avocat tânăr: N-a greșit, căca-m-aș în capul lui de cal-culator... Mașinăria, cum îi zici dumneata, n-a greșit... Speram ca un

tâmpit să fie o eroare când am citit, de mi-am holbat ochii să orbesc, nu alta... Cum e posibil? Să-mi sară mucii pe toți pereții justiției...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Mai ponderat, mînzule, că te-am auzit de pe coridor... Proferezi injurii la adresa Doamnei noastre...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Care Doamnă? Legată la ochi, futu-i mama ei de idioată... Ce se lasă la mâna cretinilor... Mama lor de tâmpiți...

Pas pierdut – Grefier jegos: Tâmpiți pe dracu'... Cumpărători și vînzători de dreptate... Cu șperțurile mele nu poți întoarce o soluție după bunul plac. Cu sutuțele mele nu-ți poți construi o vilă de vacanță pe pămîntul mănăstirilor...

Pas pierdut – Avocat bătrân: Ce spui dumneata, bătrînul meu tovarăș?

Pas pierdut – Grefier jegos: Mai bine-aș muți o vreme. Știu cât suflet ați pus, maestre, în dosarul ăsta... Vă vedeam pe amîndoi cu maicile pe coridoare și să mă bată Cel de Sus dacă nu mă rugam așa cum se roagă ultimul păcătos să dobîndiți ce era de dobîndit. Pînă când mi-a ajuns la ureche tărășenia și n-am voit s-o cred, mai speram și eu ca prostu', picasem în plasa lor ca și dumneavoastră, să iertați, maestre, dar v-au făcut-o, ca la Verdun...

Pas pierdut – Avocat bătrân: De ce-mi amărăști bătrînețile... Eu... Nu pot să spun prea multe... Dați-mi condica...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Ce rost mai are s-o citiți, maestre. Mai bine ne-am lua tîlpășița de-aici... La cabinet ne așteaptă atîta treabă... Madam I. a pregătit materialul în dosarul de vineri... M-am pus și eu în ordine cu practica... Hai, bătrîne... pardon, maestre, că mă încurc ca tâmpitul...

Pas pierdut – Grefier jegos: Smenozeala a pornit taman de aici... Că ăla mare se zice că e neam cu una de prin Moldova și bărbatul ăsteia e omu' de încredere al pîrîților B & company. Au smenozit împreună și actele de pe la primărie, care-s penale toată ziua... Și neamul prost a făcut dreptate și la noi, cu vilișoara, cu mama dracului... că lanțu-i scurt când e vorba de o nedreptate ca asta.

Pas pierdut – Avocat bătrân: Peste puterile mele de înțelegere și cuprindere... Ăla mare, de-i zici dumneata, m-a felicitat pentru pledoarie în aprozar... Când mă luptam cu ceapa, cu piersicile alea de import...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Maestre... Vă rog... ar fi mai bine să mergem, că ne așteaptă Madam I. ... dosarele... M-am pregătit... Mă jur, ce dracu'...

Pas pierdut – Grefier jegos: Maestre... Vă rog... Nu credeam că pot tulbura apele... Socoteam că sunteți în stare să faceți față după atât amar de ani trecuți pe coridoarele noastre... Pașii noștri, maestre, sunt puternici... Cum de nu v-ați prins... Vă peria dinadins...

Pas pierdut – Avocat bătrân: M-a umilit dinadins... Le-a umilit... Maicile, Vatra ... Dinadins...

Pas pierdut – Avocat tânăr: Smenozeală ca la carte... Să-l felicite, să-l perie taman el, care trăgea sforile pe la spate și știa mai bine ca oricine că pledoaria e un căcat mare... Tupeu, frate...

Pas pierdut – Grefier jegos: Potlogăria-i cu moț...

Și a deschis meticulos ușa cabinetului de avocatură înființat de mai bine de 30 de ani, a blocat cu gesturi apăsate broasca învechită, a aprins becurile gălbui, că nu acceptase înălbirea neonului, a luminilor moderne, a aranjat covorașul de iută maroniu ros pe la margini purtând urmele pașilor sutelor, miilor de justițiabili ce-i călcaseă pragul, cu zimții tociți, s-a lăsat moale pe fotoliul cu mânere din lemn de stejar și, instinctiv, degetele s-au trezit mângâind capetele de leu încrustate în lemnul maroniu, figuri desfigurate, care cu greu puteau fi descifrate în regalitatea animalului, dând impresia unei maimuțe rânjitoare, ironice...

Aceleași degete, care uneori păreau butucănoase, și-au regăsit eleganța pledoariilor când fluturau filele dosarelor în fața judecătorilor într-o gestică de scamator, mâna alungită s-a întins după o țigară rămasă stingheră în scrumiera arămie ce parcă înlănțuită în magie plutitoare s-a aprins de la sine, lăsând urme fumurii pe deasupra frunții înalte, lucitoare, cu sudoarea prelinsă în șiruri delicate picurând broboane gălbui peste filele dosarelor împrăstiate de-a lungul biroului...

Când secunde s-au rostogolit în minute, minutele în ore sau chiar zile, nici bătrânul gârbovit, nici dosarele ce parcă prinseseră viață, n-au ținut socoteală. În van suna telefonul din anticamera secretarei, ascuțit ca un pumnal ce nu reușea să trezească carnea înțepată, mistuită în zbatere fierbinte...

Gârbovitul scosese toată arhiva, toate dosarele, aranjate supărător, meticulos, până la o pedanterie exagerată, enervantă, de bătrâna secretară de-a lungul vremurilor. Le-a împrăștiat, într-o ordine numai de el știută, le-a rearanjat mai apoi în alta neștiută, bolborosind cuvinte de neînțeles – mistuit, mă mistuie, mă roade, îi mistuie, mănăstirea, oamenii dosarelor, divorțuri, împărțeli, sistări de comunitate, revendicări, vicii de procedură, recursuri peste termen, apeluri devolutive...

O nouă ordine, o fugă a secundelor, a minutelor, a zilelor...

Țărâitul telefonului ucigaș, bătaile în ușa cabinetului blocat pe dinăuntru, toate alandala în mistuirea ce-l cuprinsese într-o demență lucitoare prin fumul țigărilor fără de număr stinse pe jumătate printre ceștile de cafea rătăcite printre foile ce parcă prindeau viață zburătoare dintre copertile dosarelor.

Ordinea – care-i ordinea nouă? – sunt obligat să le reașez în ordinea nouă... Să înțeleg sensul, dedesubtul, ascunzișul.

Și iar s-au fugărit secunde amestecate cu minutele și zilele într-o sarabandă fără de sfârșit.

În cele din urmă, glasul răgușit de fumător înrăit a scos sunetul salvator: „Ordinea mistuită de ordinea cauzelor pierdute... N-am știut decât să așez victorii și-am uitat să le înșir una după alta în colierul maestrului... Ha, ha... Eu maestrul cauzelor uitate...”

Le voi rândui în ordinea suferințelor ascunse între colile scrise, mângălite anapoda... Musai să găsesc ordinea cauzelor pierdute – procesul minorului ucis de magistrați-călăi, cauza revendicatorului milionar rămas în zdrențe, cauza traficantului de droguri condamnat pentru ceea ce nu săvârșise, cauza moștenitorului, a nepotului deținutului politic, cauza tatălui înșelat de o mamă yoghină, calomniile ziarelor de scandal, ghinionul accidentului caraghios...

De nu reușesc să găsesc ordinea, să dobor ordinea pierdută, mă vor mistui foile, dosarele, negurile, hainele, clienții morți, închiși, vătămați, răniți...

Lumea din spatele cuvintelor...

Cuvântul mistuitor din spatele slovelor...

Șirul înșiruit.

Șirul dosarelor pierdute...

Lucian-Vasile Szabo

Sever Bocu – provocări istorice (XI)

O moarte învăluită în mister

„Fratele” Petru Groza

Sever Bocu s-a stins ca un martir în pușcăria de la Sighetul Marmăției, supus reclusiunii, împreună cu alți lideri politici importanți, acest aspect fiind destul de clar. Întâmplările concrete ale decesului nu sunt cunoscute și e greu de crezut că vor fi elucidate vreodată¹. Mai puțin cunoscut este faptul că a fost băgat la pușcărie de un guvern în care premier era faimosul dr. Petru Groza, un cunoscut al lui Sever Bocu și una dintre persoanele care i

Lucian-Vasile Szabo,
istoric, Timișoara

¹ Cunoscutul om de televiziune și scriitor Vasile Bogdan va face un exercițiu de imaginație, încercând să reconstituie faptele petrecute din puținele crâmpoie avute la dispoziție. Factualul se recompune din probe indirecte, din similarități. Iese un tablou sumbru: „Mă întreb dacă acolo, La Sighetul Marmăției, în nopți înghețate, și-a amintit satul acela mort, străzi fără case, tăiate în piatră, livezi pustii, o geografie perfectă, inutilă. Îmi închipui căruța în care se afla doar un sac murdar, ieșind cu trupul nevolnicului Bocu, noapte fără lună, spre Ciarda, loc de gunoaie lângă apa putredă a Tisei, și intrând pe străzile satului părăsit în care curge piatra” (*op. cit.*, p 13)

s-au declarat... prietene! Câteva informații fac portretul acestui lider al României de după cel de al Doilea Război Mondial. Hunedorean la origine, de la Băcia, aproape deci de Lipova lui Sever Bocu, Groza a fost doctor în filosofie, dar a practicat ca jurist. Va fi de mai multe ori membru în guvernele interbelice, când va deține chiar și postul de ministru. Ca avocat a activat la Lugoj și Deva. A fost prezent la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, înainte activând în Partidul Național Român. Este evident că i-a cunoscut bine și pe Iuliu Maniu, și pe Sever Bocu. De altfel, băănățeanului i se va adresa în 1934 cu cuvintele: „Frate Sever, vechiul meu prieten și camarad de școală, dr. Otto Roth, îmi scrie, între altele, de atitudinea frumoasă pe care a avut-o Maniu față de tine, menționând și faptul că, concomitent cu serbările Babeș, ai împlinit al 60-lea an al vieții Tale. Trecând peste manifestația de prietenie a dlui Maniu, mă opresc la această din urmă noutate, pe care lumea o înregistrează fără cruțare”.²

Contextul a fost cel al dezvelirii bustului lui Vicențiu Babeș, aflat și în prezent în Parcul Scudier (Central) din Timișoara, în stânga Catedralei Mitropolitane, eveniment care a coincis cu aniversarea împlinirii a 60 de ani de viață de către Sever Bocu. Interesantă este urmarea epistolei, redată de Bocu la gazetă, după cum am văzut: „Prietenii și dușmani înregistrează tot. Trec și peste dușmani, al căror număr dezmente total vârsta Ta, certificând o tinerească luptă, și mă opresc la prietenii, căutându-mi acolo un loc modest în șirul tot atât de lung, și mă asociez cu toată dragostea la urările lor de bine, de multă, viguroasă sănătate, *frate Sever* (s.a.)”³. În 1951, când „*fratele*” Sever va pieri neștiut în temniță, prietenul dr. Petru Groza, avocatul ce dobândise o mare avere în perioada interbelică la Lugoj și Deva, era premier în funcție, conducând a patrulea guvern al său și al comuniștilor, cel mai lung și cel în care au fost luate măsurile radicale ce au bulversat total societatea românească...

Prima confruntare a lui Sever Bocu cu brutalitatea regimului comunist abia instalat în România a avut loc în 1945, cu ocazia

² *Vestul*, V, nr. 1265, 25 decembrie 1934.

³ *Idem*.

manifestațiilor legate de ziua de 10 Mai. Aceasta era ziua națională a Regatului României, dar, în 1945, regimul dominat de comuniști, dar care nu erau încă foarte stăpâni pe putere, a încercat deja să de-turneze capitalul de simpatie către Stalin și Armata Roșie. Tradiționala sărbătoare a dat naștere unui conflict puternic, deoarece generalul Alexandru Saidac, comandatul Garnizoanei Timișoara, și Aurel Buteanu, directorul Teatrului Comunal, i-au încurajat pe tinerii care au manifestat împotriva sovieticilor, scandând în favoarea regelui Mihai⁴.

Sever Bocu a fost reținut atunci și dus la București pentru a fi judecat de Tribunalul Poporului. A petrecut un timp într-un fel de arest la domiciliu, însă după o vreme a primit dreptul să se întoarcă la Timișoara. Împotriva lui și a celorlalți manifestanți prodemocrație de la Timișoara s-a declanșat o campanie publicistică furibundă, după cum arată Vali Corduneanu. În special *Luptătorul bănățean*, ziar al organizației locale a partidului comunist, va conduce ofensiva⁵. Este o campanie de pedepsire prin presă, în care recunoaște formulele propagandistice dure ale regimului comunist, când oamenii erau condamnați înainte de a fi judecați: „fasciști și reacționari”, „huliganul Sever Bocu” sau „bandiți”⁶. În 14 iunie 1945, premierul Petru Groza va fi în vizită la Timișoara, unde va anunța că din recent înființata Universitate de Vest va funcționa doar Facultatea de Medicină. S. Bocu fusese deja înlăturat din eforia Universității, iar bunul său amic, premier acum, îl va lăsa pradă propagandei și terorii dezlănțuite de comuniști⁷.

Un atac și mai dur înregistrăm în anul următor, când *Scânteia* îi dedică un material amplu în *Galeria trădătorilor*. Articolul are titlul: *Povestea unui Bidiviu ce trebuie neapărat scos la reformă* și continuă

⁴ Vali Corduneanu, „Manifestația promonarhistă spontană și împotriva Armatei Roșii de la 10 Mai 1945 din Timișoara”, în *Descoperiri Banatul*, Editura Waldpress, Timișoara, 2009.

⁵ Ulterior, publicația va purta numele *Drapelul roșu*, fiind cotidianul județean oficial de limbă română în Timiș. În decembrie 1989, va reveni, pentru câteva numere, la vechea denumire proletcultistă *Luptătorul bănățean*...

⁶ Vali Corduneanu, *op. cit.*

⁷ Ioan Munteanu, *Universitatea de Vest din Timișoara*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2004, p. 42.

cu subtitlul *D. Sever Bocu este de părere că „România este o necesitate germanică”*⁸. Materialul de demascare și de linșaj prin presă începe din prima pagină, chiar de sub frontispiciu, deci era considerat important de conducerea publicației, și continuă în pagina a doua. Sunt cuvinte scoase din contextul anului 1940, dintr-un articol publicat în *Vestul* (această pagină din cotidianul bănățean fiind redată în facsimil). S. Bocu va fi acuzat pentru că susținuse că Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu și Ion Antonescu se vor mobiliza pentru a repara decizia arbitrară din 30 august 1940, când partea de nord a Ardealului a fost cedată Ungariei. De fapt, S. Bocu făcea atunci un gest important de a readuce în atenția publică numele celor doi lideri politici (șefi ai partidelor istorice), într-o perioadă în care activitatea lor era interzisă. Liderul bănățean va fi „judecat” în presă și pentru presupusele avantaje dobândite ca membru în consiliile de administrație ale unor importante unități industriale din Banat. Un nou atac va veni în *Scânteia* în 1953, atunci când Sever Bocu era deja mort de doi ani, chiar dacă acest lucru nu era comunicat oficial. Ziarul publica *Actul de acuzare în procesul unui grup de spioni și sabotori din industria petrolieră*⁹, iar numele lui Bocu era asociat „trădătorilor” Mihai I, Iuliu Maniu, Niculescu-Buzești, C. Vișoianu, Gheorghe Tătărescu, Barbu Știrbei și Alexandru Alexandrin, acesta din urmă fiind implicat direct în proces. Este posibil ca procurorul să fi legat numele lui Sever Bocu de cel al ginerelui său, Valeriu C. Georgescu, fost manager general la Societatea Petrolieră Româno-Americană, componentă a Standard Oil. În 1947, V. C. Georgescu și soția sa Lydia, fiica lui Sever și Marilina Bocu, părăsiseră România și se stabiliseră în SUA, La Lipova rămânând cei doi copii ai lor, Peter și Constantin (Costa), care vor fi recuperați de părinți, după eforturi diplomatice intense, abia în 1954. După cum va relata Peter Georgescu într-un volum autobiografic, în primăvara anului 1953 va avea loc o încercare de racolare a tatălui său Valeriu (Rică) Georgescu de către oamenii regimului comunist din România. Încercarea a fost făcută de Cristache Zambeti, secretar I al Ambasadei

⁸ *Scânteia*, XVI, nr. 611, 29 august 1946.

⁹ *Idem*, XXII, nr. 2579, 10 februarie 1953.

Române în Statele Unite, copii rămași în țară fiind folosiți ca instrument de șantaj¹⁰.

Securiștii sparg geamul

Merită reliefat în context modul de lucru al agenților Securității, atunci când l-au ridicat pe Sever Bocu. Relatează soția sa, Marilina, în memoriile de peste ani. În aceste pagini vor dăinui însă și amintirile percheziției executate de agenții poliției maghiare. Comparația este relevantă. Cei trei agenți unguri vin în timpul zilei, bat la ușă și sunt introduși în salon. Discută civilizată și pornesc să caute manuscrisele incriminate. Nu le găsesc, iar nervozitatea lor crește. Timpul trece, camerele sunt luate la rând, lucrurile răscolite. Agenții pleacă furioși, fără să mai salute, fără a fi găsit foile compromițătoare. Cu Securitatea desfășurarea este alta: „Era noaptea, într-o vineri, ora două după miezul nopții, 5 spre 6 mai 1950. Vegheam într-o somnolență ușoară și aud pași târșind prin alea grădinii, pași de cizme și încă mulți. Sar drept la fereastra odăii noastre de dormitor, care era larg deschisă, și strig: cine este acolo? Dar i-am văzut imediat, cum sărea ultimul de pe o scară ce așezaseră pe zidul înconjurător al casei. SECURITATEA! Erau șapte și se îndreptau pe furiș spre scara principală, calculând cum să spargă geamul ușilor. Dar eu am ajuns mai repede spre ușă și nu am apucat s-o deschid bine că m-au și izbit țandările geamurilor sparte cu furie de cel mai voinic, pa care îl comandau cei mai mici din spatele lui. Am deschis larg ușile. Erau șapte inși și-i spun celui ce și sărise «curagios» printre geamurile sparte: văd că purtați uniformă militară, pentru ce săriți pe geamuri când vi se deschid ușile?»¹¹ După arestarea lui Sever Bocu, familia sa va trece printr-o perioadă extrem de dificilă, viața lor fiind permanent în pericol.

Despre condițiile în care a decedat Sever Bocu se conturează o mărturie transmisă peste ani, din gură în gură, ca o legendă ce nu vrea să se stingă. Rezultă că bănățeanul a fost ucis în bătaie, în plină

¹⁰ Peter Georgescu, *The Constant Choice: An Everyday Journey From Evil Toward Good*, Greenleaf Book, Austin, 2013, p. 124.

¹¹ Din fragmentele de memorii reproduse în Ioan Munteanu, *Sever Bocu, 1874-1951*, Ed. Mirton, Timișoara, 1999, p. 114.

umilință. Vasile Bogdan consemnează: „Cu o zi înainte de a preda manuscrisul la editură mă întâlnesc cu Cornel Ungureanu și îi vorbesc despre carte.

– Știi cum a murit Sever Bocu? mă întreabă el. Îl puneau să spele pe jos în celulă și unul îl lovea cu sălbăticie peste gură, cu bocancul. Până i-au sfărâmat maxilarul. De aici i s-a tras. Mi-a spus Coriolan Băran, fostul prefect de Timiș-Torontal, cu care a împărțit celula. Data morții însă mi-a confirmat-o, 21 ianuarie 1951. Scria (Băran, n.n.), când ne-am întâlnit, cu mulți ani în urmă niște amintiri. Avea deja câteva sute de pagini. Au dispărut după decesul lui”¹².

Despre chinurile prin care a trecut Sever Bocu înainte de moarte există și alte mărturii. Viața grea din penitenciarul de exterminare de la Sighetul Marmăției este acum bine cunoscută. Detaliile pentru fiecare deținut în parte sunt însă înfiorătoare. Sfârșitul lui Sever Bocu se detașează ca o tragedie de mari proporții. A murit la 76 de ani în chinuri cumplite, fără să fie judecat vreodată și condamnat, nici măcar de un tribunal comunist. Eugen Popa, fost deținut la Sighet, a relatat că bănățeanul a murit singur, fără să primească îngrijiri medicale elementare¹³. Mai mult, după o altă mărturie, cea a lui Alexandru Rațiu, în ultimele zile a fost lăsat să zacă în pat în propria-i mizerie, iar sanitarul Rusneac, în loc să-l ajute, îl lovea cu pumnii în cap¹⁴. Autorul își amintește că Sever Bocu s-ar fi stins în 1952. Cruzimea acestui sanitar este confirmată și de alte surse¹⁵. Sanitarul era un om puternic, fost tăietor de lemne. În aceste condiții s-a stins un jurnalist și editor român de primă valoare, care a fost în același timp un om politic cu viziune și un trăitor în profunzime al democrației reale și al celei posibile. Este de remarcat faptul că Sever Bocu nu a fost adus niciodată în fața unui tribunal, nici măcar în fața unui tribunal al... poporului.

¹² Vasile Bogdan, *Sever Bocu. Un destin zbuciumat*, Ed. Augusta, Timișoara, 1999, p. 265.

¹³ Andreea Dobeș și Ioan Ciupea, *Decapitarea elitelor. Metode, mijloace, mod de acțiune*, în Romulus Rusan (ed.), *Memoria închisorii Sighet*, Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 119.

¹⁴ *Idem*.

¹⁵ Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiunii comuniste*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 242.

Iulian Negrilă

Mihail Kogălniceanu (1817 – 1891)

A FOST CEL MAI MARE BĂRBAT DE STAT al țării noastre din veacul al XIX-lea, sinteză a spiritului pașoptist, făuritorul României moderne.

Fiul vornicului Ilie Kogălniceanu din Iași a fost, de asemenea, destoinic îndrumător cultural și literar, prozator, memorialist și om politic. Făcându-și o cultură solidă, mai întâi cu dascălul Gherasim Vida și la pensiunile franceze din Moldova, apoi prin studiile de la Lunéville și Berlin, Mihail Kogălniceanu își însușește o orientare liberală și democratică

Iulian Negrilă,
istoric literar,
Arad

Reîntors în țară, în 1838, începe o nestăvilă activitate culturală prin „Alăuta românească”, iar în 1840, prin „Dacia literară” – revistă ce inaugurează direcția națională și populară în literatura română. Acestor publicații le urmează „Arhiva Românească” în 1841 și „Propășirea” în 1844.

În calitate de scriitor, deschide drumul realismului românesc, dându-ne prima proză publicată, *Filosofia visului* (1938), iar *Tainele inimii*, deși lucrarea a rămas neterminată, este prima încercare de roman tipărită în cultura română („Gazeta de Moldova”, 1850) – devenind

precursorul lui Nicolae Filimon. Alături de scrierile sale literare, se remarcă studiile sociale, cum ar fi *Dezrobirea ȝiganilor* (1844), precum și activitatea de istoric, marcată de cuvântul de deschidere a cursului de istorie națională de la Academia Mihăileană și inițiativa de tipărire a volumului întâi din *Letopisețul Țării Moldovei*, în 1846.

Deputat în Divanu Ad-Hoc, prim-ministru sub Al. I. Cuza, ministru de externe în 1877, întâiul ambasador al României la Paris, senator etc., Mihail Kogălniceanu a întreținut bune relații cu o seamă din contemporanii săi de vază. Două scrisori adresate episcopului de Roman, Melchisedec, sunt o dovadă în acest sens:

11 martie 1863

Preacuvioase,

Ați făgăduit lui Bolliac o monedă moldovenească... De aceea, vin a vă ruga să nu-l dați uitării. Al preacuvioasei Voastre plecat servitor, Kogălniceanu

București, 10 noiembrie 1878

Ilustre și venerabile Părinte și Amic,

Vă fac o rugăminte: Vă prezint pe înfătoșatul acesta, George Ariton. Vă rog mult, luați în considerațiune cererea și faceți un om fericit. Prin aceasta mă oblige mult. Al Prea sîntu vostru devotat servitor și amic, Kogălniceanu

Scrisorile au fost cercetate la Biblioteca Centrală Universitară „M.Eminescu” din Iași, Arhiva XXXVIII – 54 și respectiv M.IV – 48.

Ca omagiu adus marelui om de stat, M. Kogălniceanu, nepotul său de fiu, care a donat multe din obiectele ilustrului său bunic, în 1934 s-a inițiat înființarea Fundației Culturale „Mihail Kogălniceanu”, din București, pe strada Ivor, nr.10, în al cărei Apel se menționează:

„Alături de contemporanii săi și mai presus de cei mai mulți, Mihail Kogălniceanu a pus bazele statului român modern și a fost cel mai mare răspânditor de cultură din secolul său.

Se cuvine ca România întregită să-și aducă aminte de Mihail Kogălniceanu. Aici, în București, capitala României, trebuie să se ridice un așezământ de cultură, demn de dânsul și de contribuția sa la cultura românească și să se perpetueze chipul lui Mihail Kogălniceanu.

Adresăm un calduros apel poporului român de a găsi mijloacele necesare pentru dotarea fundațiunii culturale ce poartă numele său și pentru ridicarea unui monument lui Mihail Kogălniceanu. Această fundațiune va avea menirea să publice o ediție completă a tuturor operelor sale, să adăpostească un muzeu și o bibliotecă publică. Strângerea fondurilor se va face prin Banca Națională și sucursalele din provincie.

D-l Mihail I. Kogălniceanu, nepot de fiu al lui Mihail Kogălniceanu, a donat ca prim fond, pentru zestrea muzeului și a bibliotecii fundațiunii, întreaga sa colecțiune compusă din obiecte ale ilustrului defunct, o colecție de medalii, statui, tablouri, masca mortuară a lui Mihail Kogălniceanu, o colecțiune de documente vechi ale familiei Kogălniceanu și ale altor familii înrudite, acte publice, diplomatice, scrisori și întreaga sa bibliotecă de cărți vechi românești.

Avem credința că oriunde va bate o inimă românească, apelul nostru va găsi un răspuns generos, astfel că în curând monumentul lui Mihail Kogălniceanu să se ridice falnic în Capitala Țării, iar fundațiunea ce poartă numele său să-și desfășoare activitatea spre cea mai mare cinste a culturii române”.

Apelul a fost semnat de Nicolae Iorga (președinte de onoare), G. G. Mironescu (președinte), I. P. S. S. Nicodim, C. I. Brătianu, N. Titulescu, C. Angelescu, Alex. Donescu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Nicolae Lupu, Gh. Brătianu, I. Simionescu, Pamfil Șeicaru, M. I. Kogălniceanu (membri); Acesta a fost cercetat de noi la Arhivele Statului din Arad, unde se păstrează un exemplar în colecția de documente, dosarul nr.25/ 1934.

Pătruns de o frumoasă simțire românească, discursul lui, **Dezrobirea ȝiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țărănilor**, din 1891, i-a fost și cântecul de lebadă.

Pentru toate câte a făcut întru cinstirea Patriei, i se cuvine modestul nostru omagiu.

Radu Ciobanu

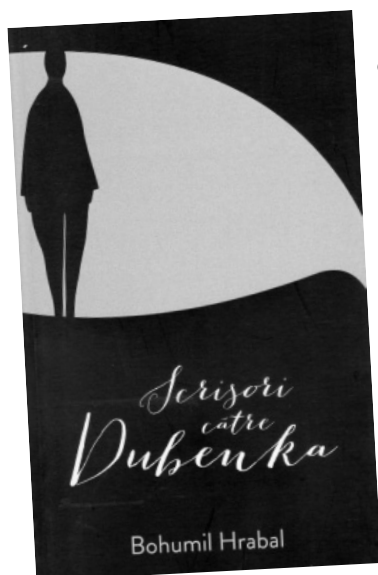
Terapie epistolară*

BOHUMIL HRABAL e unul dintre piscurile nu doar ale literaturii cehe, ci ale întregului peisaj literar mitteleuropean. El a devenit de mult un familiar al cititorului român cultivat, care îi străbate cu delicii cărările abrupte, cețurile enigmatice, contemplându-i priveliștile insolite, descifrându-i mesajele tulburătoare, savurându-i umorul foarte personal. Principalele sale opere au apărut și la noi, iar o editură a inițiat chiar și o serie de autor, care sperăm să ajungă la 19 volume, cât însumează în țara de origine. Am însă impresia că niciuna dintre cărțile sale n-a provocat o rumoare atât de admirativă ca aceste, recent traduse, *Scrisori către Dubenka*, adunate într-un volum de aproape 500 de pagini de o amețitoare diversitate, în care Hrabal realizează, printr-o tehnică aparent aleatorie, performanța reconstituirii procesului osmotic dintre propria viață și epoca cea mai dramatică a patriei sale, percepută tot timpul ca inimă a Europei.

Radu Ciobanu,
scriitor, Deva

* Bohumil Hrabal, *Scrisori către Dubenka*. Traducere din limba cehă și note de Anca Irina Ionescu. București, Curtea Veche Publishing [Byblos], 2014.

Scrisorile acestea, care n-au fost de fapt expediate destinatarei, se dovedesc a fi niște soluții terapeutice, întrucât, cum însuși mărturisește de câteva ori, l-au ajutat să supraviețuiască în ultima parte a vieții sale. O viață consumată de altfel, de la un capăt la altul, sub semnul dramei, al stresului, al așteptării unor rezolvări care aproape niciodată n-au fost pe măsura așteptărilor. Bohumil Hrabal s-a născut în 1914. A trăit, așadar, toate evenimentele tragice care s-au succedat după Primul Război și pe care le-a perceput ca agresiuni directe asupra Europei Centrale, fatalmente și asupra propriei vieți, prin implicarea tinerei și vulnerabilei sale patrii, Cehoslovacia, în interesele conflictuale care o vizau și din Vest, și din Est. A asistat la Olimpiada de la Berlin, din 1936, și, în momentul când Hitler a refuzat să stea de față la premiarea atletului de culoare Jesse Owens, a simțit vibrația surdă a dezastrului care se apropia. Au urmat agresiunea și raptul nazist din 1938, războiul, invazia sovietică, dictatura, lucruri bine cunoscute și de noi, dar, ca stil, și unele mai străine nouă, cum au fost Primăvara de la Praga și apoi Revoluția de Catifea. Șocul traumatizant cel mai violent, și din care nu și-a mai revenit, a survenit însă în 1987, când și-a pierdut soția. Avea pe atunci 73 de ani și amintirea iubitei sale Pipsi rămâne în permanență activă în aceste scrisori, iar umbra singurătății crește în jurul său odată cu alte dezastre succesive: casa i-a dispărut într-un program de demolări, i-a murit și fratele și apoi cel mai bun prieten. A rămas să poarte de grijă celor 12 pisici (număr variabil!) pe care le avea la o casă rustică, la Kresko, lângă o pădure. Eminenta profesoară, romanistă și românistă, Libuše Valentová de la Universitatea Carolina din Praga, povestește („Rom. lit.”, 16/2002) că neputând suporta viața și singurătatea din apartamentul de bloc,

Hrabal își petrecea vremea din urmă între mâțele de la Kresko și bețivanii de la cârciuma, devenită datorită lui celebră, „Tigrul de Aur”. De fapt, pisicile, cârciuma și Praga de Aur sunt cei trei piloni pe care se întemeiază tot ce Hrabal îi povestește Dubenkăi în aceste epistole. Dar cine e Dubenka?

Dubenka e numele de răsfăț pe care Hrabal i l-a dat tinerei boemiste americane April Gifford, care l-a vizitat la Praga după ce a învățat ceha pentru a-l putea citi în original. Ideea sau impulsul nu doar de a traduce ludic numele April în corespondentul cehesc *duben*, ci și de a-l diminutiva, transformându-l astfel într-un hipocoristic – *Dubenka* – investit cu o, poate, subliminală tandrețe, mi se pare în cel mai înalt grad semnificativ pentru geneza acestor scrisori. Intrarea destinului său în conjuncție cu cel al admiratoarei boemiste ușor exaltate, s-a produs din inițiativa ei și, printr-o fericită întâmplare, tocmai într-un moment de maximă criză existențială – dramatica despărțire de Pipsi – venită pe fondul unei efervescențe istorice, care va culmina în 1989-90, captându-l în vârtejul ei. Grație apariției neașteptate a Dubenkăi în orizontul său, începe din nou să scrie după un răstimp de tăcere abulică și produce aceste extraordinare scrisori, „reportaje lirice”, cum însuși le numește, care îi resuscită salutar interesul pentru exprimare, implicare și supraviețuire, rămânând totodată cântecul său de lebedă. Dacă ținem seama de diferența de vârstă dintre ei, am putea fi tentați să identificăm în relația lor un sindrom Goethe-Ulrike von Levetzow. Până la un punct analogia s-ar susține prin seducția pe care prospețimea și luminozitatea energiei vitale a tinereții o exercită asupra senectuții însingurate. Cu atât mai mult atunci când este potențată de o admirație afectuoasă, cum a fost cea cu care a irupt Dubenka în viața obosită a lui Hrabal. Dincolo de asta însă, analogia nu rezistă. În primul rând pentru că Goethe era total lipsit de spirit ludic și de umor. Ca urmare n-a sesizat incompatibilitatea unei astfel de relații, clamându-și eșecul în patetica *Elegie de la Marienbad*, în care profesorul Nicolae Râmbu vede un act de exorcizare a unei pasiuni percepută de poet ca demonică (vd. „Limba Română”, nr.1-2/2012). Or, Hrabal, realist și sensibil la ridicol, se afla într-o imposibilitate organică de a comite enormitatea unei cereri în căsătorie, iar scrieri precum elegia goetheană nu erau genul lui. Erau, în schimb, scrisorile. După întâlnirea pasageră de la Praga, Dubenka a rămas pentru el un mi-

raj transoceanic, o imaginară confidentă numai bună de a-i satisface nevoia acută de comunicare și defulare a tensiunilor existențiale care nu-l cruțau. S-a spus că Dubenka a fost muza sa târzie. Muza nu mi se pare însă cuvântul cel mai potrivit. Muza este inspiratoare, dar Dubenka nu l-a inspirat, ci l-a stimulat, i-a trezit elanul creator amorțit, i-a reactivat insașiabilul apetit narativ din „vremurile bune” și a devenit interlocutoarea virtuală, pe care o simțea afectuoasă, tandră și înțelegătoare, căreia îi putea împărtăși toate aiurelile și disperările, toate previziunile și așteptările, toate satisfacțiile și prăbușirile, de la evenimentele petrecute în comunitatea celor 12 mâțe de la Kersko până la amintirea Primăverii de la Praga, de la vizita în Anglia sau Statele Unite – cărora, printr-un joc de cuvinte cehesc, care-și are schepsisul său, le zice doar „Statele Mulțumite” – până la propriile lașități și implicări, culminând cu Revoluția de Catifea. Așa s-au născut *Scrisori(le) către Dubenka*, în care destinatară virtuală a devenit o parteneră ideală în lupta surdă cu singurătatea. Nici nu se putea altfel de vreme ce Pipsi rămâne inubliabilă în golul devastator pe care l-a lăsat, ceea ce trebuie neapărat și mereu mărturisit și Dubenkăi: „...eu m-am salvăcit și am devenit indiferent de când a murit Pipsi.” Cui altcuiva decât Dubenkăi i le-ar fi putut încredința, mărturisi, povesti toate astea? Fie că îi zice „fetițo”, fie că, mustăcînd, i se adresează cu „domnișoară”, prezența ei imaginară e permanent receptivă, calmantă, gata să-i asculte mărturisirea amintirilor, a spaimelor și disperărilor: „Trebuie să fac ceva cu băutura asta, trebuie, pentru că am [avut] deja un scurt episod de *delirium*, iar asta e rău, fetița mea. Măcar de dragul dumatăle, Dubenka, trebuie să fac ceva [...] sunt pe fundul prăpastiei și îmi pun în minte să încep o altă viață, asta de dragul dumatăle, care lucrezi ca vânzătoare într-un magazin de la Stanford și după-amiaza predai limba rusă, ca să-ți câștigi existența, ca să-ți poți hrăni câinele pe care l-ai găsit...” Și așa mai departe, pe acest ton de totală indiferență pentru cronologie, se revărsă în lungi fraze, niciodată confuze, relatarea prezentului care se răsucesc brusc când în evocare a marilor evenimente, când revărsându-se, fluvial și pe neașteptate, în mărturisirea fricii, a lașităților și compromisurilor celor uzuale și de obște până în 1989, dar care au rămas în conștiința sa ca apăsătoare umbre amintitoare a celor ce nu ar trebui niciodată făcute. Cum cu scrisorile către Dubenka în prezent, tot astfel se salva atunci prin scris:

„...am continuat să mă tem, dar și să scriu, pentru că singura apărare împotriva fricii în ultima instanță era literatura mea, mașina mea de scris.” Totuși se subapreciază, răsفățându-se, dar sigur n-are vanități de „maestru”, împăcat în tainica-i idee că reala Dubenka i-a intuit corect valoarea, ceea ce îi era de ajuns: „...sunt scriitor și mă și rușinez un pic din cauza acestei profesii [...] de fapt, sunt mai degrabă un cronicar, un reporter literar, dar îmi place și mistificarea, și asta este flecăreala mea, aceasta este apărarea mea împotriva politicii, modul meu de a scrie.” Politica totuși nu-l evită, nu i se poate sustrage și oricât i-ar povesti Dubenkăi de una, de alta, se surprinde brusc deturnat de amintirea gravă a celor ce s-au petrecut sau chiar se petrec în Praga de Aur și atunci se întoarce și le evocă sau le relatează reportericește, de la firul ierbii, pe toate, așa cum îi sunt aduse de fluxul memoriei: cum au plecat scriitorii în Occident, de ce el n-a vrut să plece, ce s-a întâmplat cu Jan Palach, cu studenții, cu tineretul care a schimbat fața Mitteleuropei, cum reușeau securiștii să-i bage frica-n oase, cum a fost la învestitura prietenului său Václav Havel, care avea pantalonii prea scurți: „Dubenka, iartă-mă că divaghez, dar mereu mă abate ceva din drum, așa că să nu te miri că uneori scrisul meu este când hăis, când cea, uneori dau și înapoi, așa cum trebuie că făceau și sărmanii armăsari care trăgeau carele cu bere.”

Dar tocmai imprezizibilul tramei sale narrative captivează în aceste exorcisme epistolare – căci asta și sunt scrisorile către Dubenka: expresia aspirației chinuitoare de a se elibera de sub imperiul demonilor care l-au însoțit o viață, aducându-l la astfel de abrupte mărturisiri: „Sunt la capătul forțelor mele, beau mai mult decât am, mă trezesc în situații delirante și mi-e frică de oameni.” Întotdeauna a detestat ipocrizia, menajarea propriului eu, iar acuitatea autoscopică și franchețea cu care-și divulgă descoperirile din adâncurile intimității sunt o permanență a scrisului său, dar în faza aceasta, când în ultimele scrisori se simte conștientizarea unui capăt, ele devin în cel mai înalt grad tragice: „Ajung la situația în care, năucit și bezmetic, mă prefac că sunt normal și glumeț, deși adevărul este exact invers, sunt candidat la ceea ce joc: *delirium tremens*.” Sau, altădată: „Dubenka, roagă-te pentru mine, să mai zăbovesc pe lumea asta numai pentru pisicile astea...” Dar, dincolo de aceste tumulturi interioare pe care se încumetă să le împărtășească unei fete inteligente, sensibile și cultivate, se sim-

te tumultul parcă diabolic întreținut de forțe exterioare, niciodată pe deplin ostit, al acestei părți de lume – Mitteleuropa – a cărei inimă Bohumil Hrabal o simte bătând în Praga de Aur.

Mi s-a conturat în timp o convingere pe care am încercat s-o minimalizez, reducând-o la valoarea unui moft, a unei superstiții și anume aceea că cuvintele au puterea enigmatică de a atrage realitatea. Ea mi s-a confirmat însă din nou acum, prin modul abrupt în care a sfârșit acest tragic și „glumeț” scriitor. Încă din primele pagini, într-un fel îngrozitor prin mărturisirea durerii întregii lumi pe care o simte vibrând în fiecare fibră a propriului trup, găsim această frază premonitorie: „...mă doare întreaga lume și mă doare și îngerul meu, de câte ori am vrut să mă arunc de la etajul cinci, din apartamentul meu, unde mă doare fiecare încăpere, dar întotdeauna îngerul păzitor mă salvează în ultima clipă, așa cum a vrut să sară de la etajul cinci și doctorul meu, Franz Kafka, din Maison Oppetl, care dă în Piața Orașului Vechi.” În paranteză fie zis, nu e singura sa premoniție: a prevăzut cu luciditate de analist politic și secesiunea Slovaciei din 1993, „Divorțul de Catifea”. Dar etajul cinci a fost una dintre obsesiile sale recurente din aceste epistole scrise, la urma urmelor, pentru sine, ceea ce aruncă o lumină stranie asupra împrejurărilor morții sale. În ziua de 3 februarie 1997, internat fiind în Clinica de Ortopedie a Spitalului Bulovka din Praga, deci nu la psihiatrie, a căzut de la...etajul cinci. Versiunea oficială este că s-a aplecat prea mult, încercând să hrănească niște porumbei. Doamna Libuše Valentová ne spune însă că nimeni dintre cunoscuții și prietenii lui nu creditează această încercare de edulcorare a unui sfârșit care, oricum, își păstrează misterul său.

Scrisori(le) către Dubenka cred că sunt, după criteriile și gustul meu de cititor veteran și prin capacitatea lor de cuprindere, opera capitală a lui Bohumil Hrabal. Impresie la care a contribuit și faptul că, dincolo de palierele ideatic, epic, intim, ele își dezvăluie și o forță de seducție stilistică a cărei specificitate ne-a devenit perceptibilă, chiar fără a cunoaște limba cehă, grație traducerii, mereu atentă la nuanțe și subtilități, realizată de doamna Anca Irina Ionescu.

Petru M. Haș

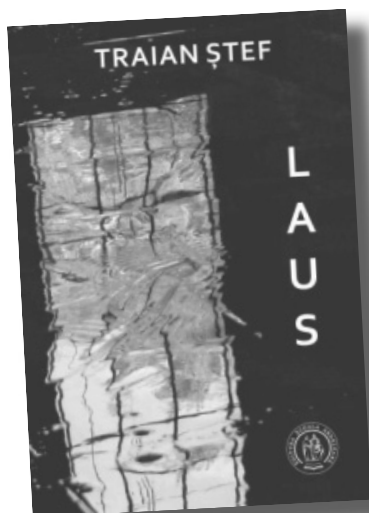
Traian Ștef – canonicul îmblânzit*

DE-MI ADUC BINE AMINTE, era prin 1993-1994 când l-am cunoscut pe poetul Traian Ștef. Părea un canonic travestit în laic, sau, poate, viceversa. Venise atunci la Arad, cu *Călătorie de ucenic* (poeme, 1993), carte de poezie canonică, pe care am comentat-o cu entuziasm. Era împreună cu un alt poet de seamă, Ioan Moldovan, despre care criticul Al. Cistelean susține că este „mare”, și nu-l contrazicem. Erau tineri de o elevată smerenie care impunea respect. Cu Ioan Moldovan, de atunci am mai fumat de vreo câteva ori. O viață de om, de-ar fi să ne gândim la Cârlova, N. Labiș sau Esenin.

Până în prezent, Traian Ștef a scris cam 14 cărți, versuri și proză. Poetul este și exeget, scriitor epic, autor de epistole, om de atitudine, *seismograf* etc. Ne-a impresionat în mod deosebit, între altele, *Povestirea Țiganiadei* (2010).

Laus (2015) este a opta carte de poeme a lui Traian Ștef. De dimensiunea unei antologii. Structurată în cinci părți: *Un pic de frică; Lumea cea dragă și îngerul; Fotografii în sepie; Fericiți lângă zidul cu iederă și Laus*. După cum ne

* Traian Ștef, *Laus*, Editura „Școala Ardeleană”, Cluj-Napoca, 2015, Prefață de Al. Cistelean.

arată autorul într-o *Întâmpinare*, *Laus* reia o „mare parte din textele din *Cardul de credit*.” Autorul recomandă ciclul final, *Laus*, ca pe „un poem mai altfel, un fel de microepopee ironic-faustică, dar și eroicomică”. Descendentul lui Budai-Deleanu nu se dezmințe. Ni se atrage atenția că *laus* (în engleză) este „păduche”, iar în latină „laudă”. Un fel de a ne pune în temă.

Cartea beneficiază de o prefață generoasă, foarte aplicată, adevărat studiu introductiv, exegeză, introducere în opera lui Traian Ștef. Autorul studiului este Al. Cistelean, unul dintre criticii literari de mare probitate profesională, afirmat încă din secolul trecut.

Al. Cistelean identifică în opera lui Traian Ștef trei feluri de a scrie în versuri și trei feluri de a scrie în proză. Adevărat „poeta cives”, Ștef este stimulat de „exasperarea cotidiană”, scrie „elegii cu piper” și „cronici cu țepi”.

Aproape în ordine naturalistă, regretatul Gheorghe Crăciun îmi mărturisea mai demult că el nu are imaginație, scrie fără imaginație și mi-l dădea în acest sens ca exemplu pe marele scriitor francez Denis Diderot. Analizându-l pe Traian Ștef, criticul Cistelean utilizează termenul „non-imaginativitate”, afirmă chiar că autorul în cauză „n-are imaginație”. Fără ca faptul subliniat să fie neapărat o carență. Fără a ne ambala în demonstrații, deoarece nu aceasta ne este intenția, am susține altă versiune, după care poetul are alt fel de „imaginație”. Că imaginează diferit și, uneori, derutant, este sigur.

Între altele Al. Cistelean, spre a indica afinități moderne și contemporane, îi desenează lui Ștef un triunghi T I D: Traian, Ivănescu, Dimov, accentuând într-o anumită măsură pe afinitatea cu Mircea Ivănescu, absolut decelabilă în unul dintre poeme, aproape calchiere afectivă.

Mai mulți critici au sesizat arta simplității la acest poet. Un gen personal de adresare directă ca într-o poveste/povestire a cotidianului punctată de portrete, amintiri. Nu întâmplător, în manieră recentă, poetul a insistat să rescrie cu folos povestirea Țiganiadei, ca un heritier al Luminilor ce se află.

„Poveștile” simple, adesea emoționante, din oameni, întâmplări și imagini, se înscriu captivant: „Spuneam frumos altădată...”; „A fost înmormântată într-un minunat cavou...”; „A fost odată o fată...” etc. Mai puțin în cartierul „Laus”.

Un pic de frică, ciclul deschizător al acestui tom de poeme, este și cartier al morții, paradoxal, edificat într-o atmosferă tonifiantă. Vârsta și moartea, toposuri ștefiene, sunt tratate cu reflexie și surâs. *Cardul de credit*, poem inclus în acest capitol, încât eram tentat să citesc „Cardul de frică”, ne duce la idei, și ce-ți mai rămâne, ajuns acolo, decât: Doamne, ferește! Meritul *Odei* constă în faptul de a transforma, printr-un surprinzător salt morfologic de număr și persoană, versul inițial „M-am săturat” într-un final decisiv al alterității: „Ne-am săturat”. Adică de tine, cel care zici că te-ai săturat. Mutare inteligentă.

Virtutea concentrării esențiale, policromatice, face expresie duios-umoristică, cu implicații dramatice, în *Totul e viceversa*: „M-am culcat primăvara/ Și m-am trezit iarna”. Au mai pățit-o și alții. Cuantumul de general-uman este regula versului.

„Căutătorul de umbre”, gratificat de autor cu atributul antepus „marele”, din poemul *Un pic de frică*, propune un formidabil model de comparație amplă, ademenitoare: „Caută umbre pe care nu le-a văzut/ Soarele/ Cum aş căuta eu decolteul/ Muncitoarelor de la fabrica de confecții/ Închis în tinerețea lui Petre Roman”.

Adorabilă *Frica de moarte*, un text complice întru didactica morții: „Dacă ai dormit noaptea în pădure/ În copilăria ta singur/ Și nu ți-a fost frică de fiarele sălbatice/ De șerpi furnici roșii păianjeni/ De alte viețuitoare ce sfâșie sau otrăvesc/ Înseamnă că nici de moarte nu ți-e frică”. În viziunea lui Ștef, moartea e o tânără cumătră șucară, care ispitește, „dă târcoale”, face cu ochiul: „O vezi cum dă târcoale pe la cei dragi/ Pe la prieteni parcă îți face cu ochiul/ Parcă e o legătură ascunsă între voi”. *Trecere clandestină* îi comemorează pe cei plecați, amatori de „sticlă cu afinată”, „oală cu sarmale”, „jumări de slănină”, rabelai-sianism românesc, via Ion Creangă.

Hărțuit de iminențe misterioase, omului, totuși, i se întâmplă să rădă copios cu „mogâldeța goală” care-l ridică „de subsuori”. Așa-i povestirea (*Am râs amândoi*).

Poetul povestește cuiva, unui ascultător fidel, o ficțiune care, ulterior, va deveni cititorul. Inedit la poetul nostru este modul de a surprinde ipostaze umane pe care puțini sunt dispuși a le lua în seamă sau, dacă le iau, o fac în felul lor. Umorul este în astfel de cazuri dureros, fie el real sau imaginat, ca în poemul *Mama*: „Te iubesc așa/ De mult/ Îmi spune/ Că aș vrea/ Să te iau/ Cu mine/ Atunci când/ Voi muri.” Trăire perplexă. În cazul acesta, încetează orice reciprocitate: „Eu nu/ Te iubesc/ Așa de mult/ Îmi spun/ Doar mie.” Dovadă că și durerea poate părea cinic-înduioșătoare. Și cotidianul devine tot mai „ceapă”, „morcovi”, „cartofi”, numai bune de curățat, având în vedere că doar joia se duce pubela (*Cum trece timpul mai repede*).

Sensibil atașat spațiului geografic natal și ariei sale lingvistice, Traian Ștef conferă propriei poezii o nouă undă de originalitate cu *Fotografii în sepia*. „Pantalonii de catifea” sunt o evocare a moșului. „Ca miezul de nucă”, pantalonii din „catifea reiată”, cumpărați de moșu, tot creșteau. Dar mai rar om ca moșu, care „știa să pună în toate ceva nyelcoșag”. Complicatul maghiarism este de efect, asemeni „loitrelor de la cocie” din confesiunea fraternă cu „racul” (*Celălalt rac*) din *Fericiri*, capitolul în care (*Fericirea de a fi sărac cu duhul*) canonicul năpârlește într-un laic sceptic: „Cât despre împărăția cerurilor/ Tare săracă trebuie să fie/ Dacă lucrătorii ei n-au vrut/ Niciodată mai mult/ Decât să se facă voia/ Necunoscută a lui Dumnezeu.// Iar veșnicia nu știu/ La ce e bună acolo în ceruri.”

Convins că de la o anumită vârstă „începi să te raportezi și la moarte”, poetul schițează portrete de oameni care au dispărut cine știe unde, oameni care nu mai sunt, dar care, lucru sigur, i-au fost cunoștințe apropiate.

Capitolul *Laus* emite laude, când în serie, când foc cu foc: *Laudă oțelului; Laudă pentru mîntea cea proastă; Laus, Lauda cleștarului* ș.a. *Laus* (pagina 148) este, nici mai mult nici mai puțin, un amplu poem epic, demn de a intra în manualele școlare.

Iulia Gajea

Cartea-situație. Exactități și închipuire*

PRIN *Nisipul de sub picioare* („Tracus Arte”, 2014), Grigore Chiper își invită cititorii să ia parte la un vibrant melanj de proze scurte, în prima parte, și proză documentar – în cea de-a doua. Astfel, autorul își aduce cititorii pe terenul lui, urmând ca în final să treacă el pe terenul cititorilor. Citind, ai impresia de autobiografie cu implicații în operă, de amestec fructuos de fantezie și exactități. Pornind de la un birou, o stradă, o vizită la medic, o comunitate rusofonă, o sală de curs (textele au și o tentă de *campus novel* fără prejudecăți didactice) și ajungând la discuții agitate, atitudini anti-faustiene: „japonezii fotografiază centimetru cu centimetru. Poți opri clipa? Merită efortul?” (p.153), neliniști iscoditoare și realități naturale, *Nisipul de sub picioare* ne trece prin sita cuceritoare a ironiei: „De multe ori îi spunea lui Marian: «Seara nu ies nicăieri. Deseori pur și simplu citesc.» Și atunci Marian a început să-i vorbească despre literatură. Îl propaga pe Eminescu. I-a recitat *Stelele-n cer*. Lucrurile

Iulia Gajea,
eseistă, București

*Grigore Chiper, *Nisipul de sub picioare*, Editura „Tracus Arte”, 2014

mergeau ca într-o iubire între doi tineri de naționalități diferite. Adică unul trebuie să facă un compromis radical” (p. 57). Intertextualitatea jucăușă a cărții are rol de a deschide discuții despre situații actuale. Inclusiv de natură teoretică, pentru că din carte nu lipsesc nici Eros-Erasmus și nici Lanoirfoucault, nici intelectul care, ca să treacă timpul mai repede, „mai notează câte ceva despre Cioran, despre Ortega y Gasset. Bovarizează.” (p.21). Altfel spus, cartea are personalitatea unui profesor înțelept care îți dă un ghiont. Participarea afectivă a cititorului este asigurată, iar evenimentele din carte se redimensionează în el.

Printr-o restrângere abia perceptibilă a spațiului și timpului narativ – dată de succesiunea de texte –, Grigore Chiper elimină o potențială confuzie a cititorului și permite personajelor să intre și să iasă dintr-un background descriptiv fără a se întortochea. Oferind cititorului un factor declanșator – sub formă de acțiune – al imaginației, personajele nu riscă să își piardă distinctivitatea, în ciuda unicei întâlniri pe care o au cu cititorul. Perpetuă pare a fi doar vocea din spatele cărții, vocea care împinge povestea mai departe.

Frazele vin degajat, parcă acolo le-ar fi locul, ca și cum ar fi rezultatul direct al unor contacte și împrejurări. Evenimentul e încrucișat cu detaliul, iar fiecare descriere formează un cuplu cu un eveniment, chiar și atunci când partea activă este spusă în retrospectivă, iar când nu, efectul de microscop creează oricum o reflexie a legăturii dintre eveniment și stare: „simți în gură un gust șters de coacăză, ca și cum ai fi mestecat o frunză. Te ridici în capul oaselor pentru a privi de la etajul opt cum picăturile de apă creează jos pe iaz un desen pointilist monoton” (p. 37).

Partea a doua, constând în „Proza documentară/ Jurnal”, pare un tablou oil în canvas care nu irosește spațiu sau cuvinte. Prin această parte, scriitorul își transformă cititorii în martori ai exploziei amintirilor sale spre sine însuși. Escale la Iași, Neptun, București, înainte de aderarea României la UE, vacanțe în stațiuni balneo-climaterice sau Paris, ca și inserții de Ezra Pound, Kiev, România Liberă, Piața Unirii, cărți în bagaj și cultură, toate sunt fondul pe care autorul își așază experiențele trăite ca basarabean într-o Europă încă imprecisă, în care „cei cu pașapoarte ucrainiene și rusești nu achită taxa de tranzit, iar – adăugând pe ton emfatic – cei cu pașapoarte moldovenești plătesc” (p. 160) și în care atitudinea vameșilor este pledoarie clară în chestiunea identității: „«Sunteți români?» «Da». Se uită, un moment în pașapoarte. «Cum români?» «Români din Basarabia», îi răspund eu. «Ce fel de români», nu mă lasă vameșul. «Sunteți moldoveni. Clar? »” (p. 183).

Problema unei literaturi într-o astfel de vreme este și ea adusă în discuție: „scrisul la noi e în derivă sau poate ceea ce a existat în perioada sovietică revine la o normalitate care va arăta altfel, fără exagerări și excese inutile” (p.162), iar autorii sunt împărțiți în „scriitori proveniți din familii înstărite și pentru care scrisul e o adevărată delectare, nestingherită de nicio împrejurare; scriitori fanatici și asceți, scriitori pentru care creația interesează deopotrivă cu onorariile de care depind măcar parțial. Primele două categorii sunt mai mult virtuale decât reale. Contează de fapt cea de a treia categorie, care se și află în impas. Cum vor rezolva scriitorii problema într-un stat erodat, suplimentar, de probleme identitare?” (p. 162).

Se simte în text o anumită dezolare, ea nu este neapărat acută, dar e implicită și nu e mai puțin adevărat că sugerează probleme reale: „La Iași viața literară este în decădere. Nu au unde publica ieșenii, darmita noi. Iașiul a rămas un târg și este o mare metropolă moldovenească doar în nostalgiiile pe care le răvășesc unele vestigii. Cam așa ar fi și Chișinăul dacă ne-am imagina că masa de ruși care a hipertrofiat orașul s-ar întoarce în patria lor istorică. La Iași poți traversa nepăsător o stradă sau alta” (p. 187).

Grigore Chiper i-a atribuit cărții sale un viciu incurabil: sinceritatea. I-a dat deziluzie, cam ca atunci când la Musée Picasso, în locul unui hotel în stilul epocii, găsești un buncăr de beton, (p.153), i-a dat identitate, tensiune, criză și stare. Astfel, *Nisipul de sub picioare* devine o carte-comunicare cu caracter interdisciplinar, o carte-situație.

Dumitru Vlăduț

Un critic în orizontul sintezei*

ÎMPLINIREA la începutul anului trecut a unei vârste rotunde de către Mircea Muthu a ocazionat alcătuirea unui volum dedicat unuia din reputații profesori ai universității clujene de azi, ca și unuia dintre criticii și teoreticienii de vârf ai literaturii române actuale. Volumul, realizat de Iulian Boldea, circumscrie pe cel cinstit în acest mod, la un prim nivel, prin titlul *Mircea Muthu. În orizontul sintezei*, ales așa în credința exprimată în *Argument* de coordonator că autorul *Balcanismului literar românesc* este, înainte de toate, un teoretician al literaturii aflat mereu în căutarea unui orizont al sintezei, revelator pentru efortul său hermeneutic orientat atât spre spațiul literaturii comparate, al criticii literare propriu-zise, cât și spre domeniul esteticii și teoriei literare” (p.8). Volumele consacrate personalităților academice, universitare au fost o practică obișnuită în România interbelică, întreruptă însă în ultimele decenii ale perioadei comuniste, căci ar fi eclipsat, probabil, pe cele omagiale, alcătuite cu mare risipă de tot felul pentru cel din vârful țării. În aceeași vreme astfel de volume erau o obișnuință a vieții aca-

Dumitru Vlăduț,
eseist, Timișoara

* Iulian Boldea (coordonator), *Mircea Muthu. În orizontul sintezei*, Târgu-Mureș, Editura „Arhipelag XXI”, 2014.

demice și universitare europene. Reluarea acestui uz și în România după 1990 este de aceea un semn de normalitate.

Bun cunoscător al celui respectat prin acest gest editorial, Iulian Boldea a reușit să reunească în primul rând nu mai puțin de douăzeci și șapte de articole și studii semnate de critici din generații diferite despre înfăptuirile criticului, esteticianului, comparatistului și teoreticianului literar clujean. El a adăugat la începutul cărții două fragmente din interviuri realizate de Nicolae Florescu și Cristian Colceriu așezate inspirat sub titlul *Mircea Muthu par lui-même*, iar la finele ei un alt capitol important, și anume *Repere bibliografice* cuprinzând *Bibliografia operei* cu toate categoriile ei (volume, studii și articole, traduceri, bibliografii, documente, confesiuni), *Referințe critice* (în volume și periodice, extrase din periodice), o addenda bio-bibliografică. Volumul se încheie printr-un dialog cu autorul *Balcanologiei* realizat de către coordonator.

Așa cum se înfățișează, cartea se deosebește de altele alcătuite pentru astfel de ocazii purtând titluri precum *Omagiu Profesorului...*, *In honorem magistri...*, evident îndreptățite și acestea.

Coordonatorul a optat în cea de a doua secțiune pentru studii și articole de interpretare a individualității criticului și operei, excluzând pe cele eminemamente confesive, efuzive sau encomiastice. Există, firește, și câteva care cuprind și fragmente evocatoare sau confesive binevenite, însă sunt în general discrete, fără întindere deosebită, subordonate ideii de interpretare a personalității și operei celui evocat. Are dreptate de aceea Iulian Boldea să spună în *Argumentul* cărții că aceasta „este, mai mult decât un omagiu adus autorului *Balcanologiei* la inaugurarea unei vârste rotunde, o încercare optimă de situare în peisajul

critic a uneia din figurile sale reprezentative prin constanța efortului exegetic, prin erudiție și vervă a asocierilor și disocierilor”(p.8).

Cartea luminează din perspective multiple o seamă de laturi ale particularității criticului și teoreticianului literar clujean, ale operei sale îndestul de întinsă, personală și adâncă încât să poată constitui chiar obiectul unor lucrări complexe, coerente, bunăoară teze de doctorat. Existența atât de multor studii și articole semnate de critici și cercetători din generații diferite care aduc interpretări în întregime favorabile arată, pe de altă parte, că opera celui analizat rezistă gusturilor și exigențelor critice de azi, că ea se situează în orizontul contemporaneității, dând seamă de actualitatea ei.

Un autoportret sugestiv, edificator, dezvăluind preferințe, mobilități, credouri intelectuale, ca și date ireductibile ale alcătuirii spirituale aflăm din chiar prima secțiune a cărții, *Mircea Muthu par lui-même*. El dezvăluie, de pildă, că scrie cu predilecție în domeniul balcanismului întrucât chiar dacă alinierea la valorile occidentale supralicitată azi este firească, ea „nu poate totuși recuza postulările noastre sud-dunărene”(p.11). Găsim aici exprimată deschis preferința pentru conceptualizare, pentru interdisciplinaritate și conjugarea perspectivelor, pentru sinteză, pentru examenul morfologic al formelor literare și al structurilor mentale. O precizare importantă sub raportul opțiunilor este că „universul ficțional, dar și comentariul său (acest limbaj despre limbaj) trebuie văzute din unghiul poieticii”(p.13).

Definiri, circumscrieri, judecăți și aproximări asupra individualității intelectuale, asupra scrisului și operei aflăm în multe din contribuțiile din cea de a doua secțiune, *Interpretări*. Pentru Cornel Ungureanu, criticul clujean ar fi scris cărți de cea mai mare importanță privind apartenența noastră la spațiul de cultură sud-est european și de aceea „Bibliografia lui Mircea Muthu pune unele lângă altele cărțile esențiale și cele provizorii, volumele «obligatorii» pentru înțelesurile acestui spațiu, dar și cele subordonate fericit sau nefericit istoriei”(p.18).

Constantin M. Popa vede în Mircea Muthu unul dintre puținii „teoreticieni literari care reușesc să-și circumscrie un teritoriu propriu, având drept element referențial un concept cu șansă reală de a se impune”(p.37), această încercare temerară așezându-l între modele critice europene și românești ilustre. Autorul articolului identifică și dominantă scrisului autorului *Balcanologiei*, în ceea ce numește „alianța acută între gravitatea excursului teoretic și tentația eseului, a

jocului revelator de idei” (p.37).

Pentru Irina Petraș, demersul criticului clujean este unul înalt recuperator, căci „cărțile sale comentează, interpretează și reabilitează, măcar în intenție, prin insistența bogat argumentată a enunțului «salvator» fenomene, realități, situații de cumpănă, extenuate, marginalizate, prost situate în cercetarea tradițională” (p.19). Studiile de balcanistică în primul rând ar fi fost „demarate și pentru a *recupera* miezul tare al unui concept cu descrieri tradițional negative, slabe, joase, marginale”(p.19), iar interpretarea asupra basmului *Tinerete fără bătrânețe* este recuperatoare pentru sensurile actuale și arhetipurile evidențiate, după cum în *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, prin valorificarea textelor teoretice ale romancierului, scriitorul ar apărea ca un „îmblânzitor al haosului”(p.20), organizarea nefiind liniștitoare. O carte precum *Dinspre Sud-Est* (1999) este de asemenea recuperatoare prin descrierea constantelor unui spațiu de destin comun care este unul al culturilor și civilizațiilor, fapt ce s-ar constitui într-o meditație sui generis „asupra statutului lui *între* al sud-est europeanului” (p. 24).

Un frumos portret intelectual, ca și evaluări ale amplei construcții critice, interpretări ale acestora din perspectiva actualității științifice realizează Adriana Stan în *Harta și teritoriul*. Plecând de la lecturile din volumul de interviuri *Ochiul lui Osiris* (2010), autoarea identifică etica impersonalizării și, ca element definitoriu, ethosul muncii, care ar avea drept rădăcină vechea intelectualitate transilvană. Acest locus spiritual s-ar regăsi într-o seamă de alte trăsături ale activității profesorului. Cercetările criticului, departe de a fi tradiționaliste și pozitive cum sună clișeul despre transilvăneni, sunt, dimpotrivă, de mult timp europene, moderne prin anticiparea orientării culturaliste a studiilor literare din ultima vreme. Cercetătorul ar fi oferit „o altă cale spre Europa” (p.177), a redimensionat balcanismul literar, l-a eliberat de stereotipii, ba chiar l-a înnobilat împotriva privirilor superficiale pentru că „îl leagă de un fond dramatic, chiar tragic, nutrit de o întregă «metafizică a Răsăritului»” (p.178). Sunt multe alte note ale actualității în demersul lui Mircea Muthu evidențiate de autoarea articolului: meditația asupra relației centru-periferie, asupra provinciei, asupra teritoriilor de interferență sau intermediare ș.a.

Iulian Boldea situează demersul științific al cercetătorului clujean „între exercițiul analitic și vocația generoasă a sintezei” (p.81), el fiind

„sedus deopotrivă de geometria strictă a teoriei, dar și de exercițiul hermeneutic de amplă și subtilă comprehensiune intelectuală” (p.81).

Plecând de la statutul lui *între* teoretizat de critic ca ipostază ori operator ontologic, Laura Lazăr Zăvăleanu folosește acest fapt ca prilej de a medita asupra stării criticului și cercetătorului care, deși trăiesc într-o istorie imediată, „pendulează totuși între două lumi: cea reală, a trăitului, și cea fictivă, a textului, cea prezentă, a imediatului, și cea trecută sau viitoare, a istoriei ori a proiecției ei imediate. Cea a vieții de zi cu zi și cea a cărții de zi cu zi, a ființei de carne și a ființei de hârtie.”(p.174).

Așa cum era de așteptat, cele mai multe studii din secțiunea de *Interpretări* au în vedere domeniul predilect al criticului, și anume cel al balcanismului. Despre astfel de înfăptuiri scriu cu o cunoaștere a subiectului, cu comprehensiune, în interpretări validate de realitatea textelor, îndeosebi Ștefan Borbely, Mircea I.Diaconu, Andrei Terian, Angelo Mitchievici, Adriana Teodorescu, Dana Bizuleanu, Lăcrămioara Berechet, Călin Crăciun. Mulți subliniază valoarea operatorie de *concept-imagie* a balcanismului, de care a vorbit de altfel chiar criticul în interviuri, consecvența sau obsesia creatoare permanentă, exemplară am spune, concretizată într-o operă de pionerat, devenită de succes. Pentru Mircea I.Diaconu, de pildă, e vorba nu „doar de o preocupare academică, ci o pasiune”(p. 59), nu „doar o temă de cercetare”(p.59), ci „un crez”. În câteva articole, nu numai ale acestor autori, se atrage numaidecât atenția asupra originii transilvane a autorului acestei construcții critice despre balcanism, ceea ce s-ar vedea și în seriozitatea și trăinicia edificiului critic, în europenitatea metodelor. Mircea I.Diaconu, de pildă, atrage atenția că, „încăput pe mâna unui ardelean, balcanismul e explorat cu instrumentele și atitudinea europeanului: nu e contemplat, ci studiat. Împotriva adorării stilistice, bisturiul analistului. Împotriva nostalgiei, ochiul sagace (...). Oricum, un ardelean vorbind despre balcanism? Nu e singurul” (p.59). Lăcrămioara Berechet observă la rândul-i înțelegerea dinăuntru a fenomenologiei balcanice, spiritul solid al construcției bazat pe disciplină, sistematizare și condensare sintetică, analiza fără „taifas levantin”, erudiția impresionantă, convergența și complexitatea metodelor de cercetare (comparatism, tematologie, imagio-logie, studiul mentalităților), aptitudinea de a promova „o sinteză salutară a informațiilor istorice, geografice, etnice, politice și culturale rezultate din confluența istorică a

Bizanțului, a Imperiului Otoman și a Europei de Vest” (p.136), în fine capacitatea de a investiga imaginarul care, „exprimă cu instrumentele esteticii, discursul identitar și legile proprii de organizare” (p.137) și arhivează conținuturile mentale și gândirea proprie unui timp. Astfel de aprecieri sunt de aflat în multe din articolele amintite.

Toți comentatorii cărților despre balcanism remarcă drept merit incontestabil al autorului lor depeiorativizarea termenului, de-construcția unor negativități, înlăturarea unor puternice prejudecăți de sorginte occidentală asupra unui spațiu geografic, cultural și de mentalitate. Ștefan Borbely exprimă foarte expresiv (p.54) stereotipiile occidentale puternic înrădăcinate privind zona Balcanilor, fiind vorba de „«deriva» conceptului de balcanism, diluarea sa până la derizoriu”(p.54), Adriana Teodorescu aproximându-l prin trăsături precum mahalagism, decorativism, comportament gregar, familiaritate extremă ș.a. În viziunea lui Mircea Muthu, balcanismul reabilitat înseamnă, observă Ștefan Borbely, „propensiunea pentru urbanitate (...), opțiunea pentru timpul curgător, de tip «mundus senescit» (...) și, nu în ultimul rând, conceperea balcanismului ca «realitate politică și etnică fragmentată» foarte apropiată de eterogenul substanțial al vieții ca diferență» (nereductivă la un model unic, dominator) de care se vorbește la apusul modernității” (p.51).

Adriana Teodorescu vede, la rândul-i, în balcanismul lui Mircea Muthu o „atitudine interogativ-stenică față de o realitate politică fragmentată”, „veritabilă strategie de cultivare a derizoriului și a hazului de necaz”, „școală de stil artistic”, ca și Constantina Raveca Buleu de altfel. De aceea, balcanitatea nu ar fi nici inerțială, antioccidentală, dat fiind că e marcată de urbanitate, deosebită, ca urmare, de curente ruraliste. Această din urmă autoare, Constantina Raveca Buleu, discută în articolul său și alte două componente importante ale balcanismului, anume bizantinologia și bizantinismul cărora le expune (p.123-124) trăsăturile.

Unii autori, în special Angelo Mitchevici, cred că demersul despre balcanism al lui Mircea Muthu este „contemporan în perfectă sincronie cu o mișcare a ideilor privitoare la spațiul de margine, al Europei periferiilor, o zonă-tampon de interferențe culturale, o buffer-zone” (p.102). Am spune că prin primele cărți, lucru văzut și de Adriana Stan, chiar anticipează această mișcare. Același critic observă că prin prima carte, *Literatura română și spiritul sud-est european*(1976), Mircea

Muthu ar fi realizat un decupaj diferit asupra literaturii române, căci o judecă „din perspectiva unei geografii literare, dar și a unei asociații de spirite și teme comune care, privite cu atenție, relevă o coerență semnificativă” (p.103).

Tocmai de aceea un critic precum Andrei Terian într-un studiu cu un titlu semnificativ, *Aux portes de l'Occident*, apropie proiectul lui Mircea Muthu de circumscriere culturală a spațiului sud-est european de cel al analizei structurilor cultural-identitare ale Europei Centrale realizat de Cornel Ungureanu.

Unele comentarii la lucrări despre balcanism, cum este cel al Adrianei Teodorescu la *Panoramic sud-est european. Confluente culturale* din 2012, identifică în aceasta „o dublă demonstrație a faptului că asumarea rădăcinilor, nicidecum un lucru facil, este un gest de maximă vitalitate, organică și culturală” (p.132). Aceeași carte, în articolul altei comentatoare, Dana Bizuleanu, este „mai ales un proiect al memoriei, o relevare a funcției spațiului în memoria europeană” (p.183), Sud-Estul apărând din toate aceste motive în cercetările profesorului clujean ca „filonul unei memorii culturale și colective europene gata să fie redescoperit” (p.183).

Călin Crăciun își propune să stabilească raportul între balcanism și spiritul românesc. Chiar dacă ținta cercetărilor lui Mircea Muthu ar fi circumscrierea constantelor culturale balcanice ale spațiului investigat, există în aceste cercetări și un interes special pentru definirea specificului românesc prin investigarea imaginarului artistic care ar fi „cea mai bună diagnoză pentru psihologia etnică a unui popor” (p.163). În cazul literaturii este exclusă ideea unilateralizatoare potrivit căreia folclorul ar fi depozitarul „sufletului etnic”. Spiritul balcanic ar fi doar o componentă a românității, „manifestarea sa literară fiind una cu acoperire parțială în cadrul literaturii române” (p.164). În consecință, crede autorul articolului, demersul lui Mircea Muthu, unul de mare viabilitate în ciuda unor contestări, ar arăta că „balcanismul este una din componentele care concură, alături de cea arhaică – pe care nu o absoarbe în totalitate – și de cea occidentală modernă, în evoluția culturală românească” (p.168).

Să adăugăm la studiile din această categorie tematică micul articol (3 pagini) al lui Felix Nicolau, *Balcanii văzuți din inima Transilvaniei*, alcătuit dintr-o seamă de evaluări entuziaste asupra subiectului abordat, invocând însă aspecte destul de diversificate. El începe ast-

fel: „Puțini dintre intelectualii de o anumită etate, foști directori de conștiință, mai rezistă în fața noilor generații. Nici ca operă, și cu atât mai puțin ca figuri publice. Mircea Muthu însă reușește să persiste datorită anvergurii intelectuale a operei sale” (p.119). Ne bucurăm că Mircea Muthu „reușește să persiste” „în fața tinerelor generații”. Noi credem că va rezista timpului prin operă care este un „exegimonumentum aere perennius” și prin alcătuirea sa umană și intelectuală. Cum autorul articolului se include într-un grup ales în fața căruia puțini din intelectualii generațiilor anterioare mai rezistă prin operă, sugerăm autorului să-și reevalueze nivelul de cunoaștere a sensului unor termeni folosiți. El scrie, de exemplu, utilizând expresia latinească *petitioprincipii*: „Spre deosebire de fetișizatorii influenței occidentale, Mircea Muthu încearcă să recupereze demnitatea funcțională a balcanismului. Acest lucru se poate realiza printr-o *petitio principii*, anume prin amintirea primelor influențe bizantine” (p.119). Este evident că în afișarea unei ținute intelectuale demne de un grup ales autorul recurge la termeni al căror sens nu-l cunoaște, enunțul având urmări hazlii. Vom cita din câteva dicționare specializate ce înseamnă *petitio principii*.

„*Petitio principii*, raționament vicios care constă în a presupune ca fiind adevărat ceea ce rămâne de demonstrat” (Didier Julia, *Dicționar de filosofie*, Larousse, traducere românească dr.Leonard Gavriliu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998, p.260);

„*Petitioprincipii*, anticiparea principiilor, eroare în demonstrație, constă în a lua ca premise propoziții care cer ele însele să fie demonstrate” (Gheorghe Enescu, *Dicționar de logică*, București, SC Editura Tehnică SA, 2003,p.367);

„*Petitio principii* – Denumire latină pentru eroarea logică de a lua ca dat, într-un enunț sau raționament, tocmai ceea ce e în dispută „Anthony Flew, *Dicționar de filozofie și logică*, traducere de D. Stoianovici, București, Editura Humanitas, 1996, p.259).

Invităm autorul articolului să facă lectura temeinică a cărții despre sofisme a Martei Petreu, *Jocurile manierismului logic*, ediția a II-a, Iași, Editura Polirom, 2013, special paginile 122-128 unde se analizează noțiunea în discuție. Să fie sigur Felix Nicolau că Marta Petreu rezistă „în fața tinerelor generații”. Cum semnificația expresiei e cea amintită, oare Mircea Muthu „încearcă să recupereze demnitatea funcțională a balcanismului” printr-o astfel de „eroare logică”, „eroare

în demonstrație” etc.? Nici vorbă, autorul edificiului critic despre balcanism este logic în tot scrisul său. Amintesc cu acest prilej observația lui Erasmus potrivit căreia „lucrurile se cunosc mai ales prin cuvinte; cine nu are sensul clar al limbii va fi în mod fatal miop, halucinant și delirant în judecățile sale asupra lucrurilor”.

Aș fi destul de reticent și în privința termenului *versatil* folosit cu sens pozitiv: „Mircea Muthu este cunoscut mai cu seamă datorită studiilor despre balcanism. Opera lui este însă mult mai *versatilă* (s.n.)” (p.119). Dicționarele academice explicative românești oferă pentru *versatil* sensuri negative: „(Despre oameni) care își schimbă cu ușurință părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil” (DEX, 2012, p. 1194); „(despre oameni) nestatornic, schimbător, lipsit de fermitate” (Florin Marcu, *Dicționar actualizat de neologisme*, București, 2013, p.1030). La fel este situația și în *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, mult mai permisiv, ca și în *Dicționarul limbii române*, tom XIII, partea a 2-a, Litera V, 2002, p.375). Acesta din urmă oferă, ce e drept, și sensul pozitiv prin extensiune de variabilitate, mobilitate însă pentru *versatilitate*.

În *Dicționarul de cuvinte recente* din 2013 al Floricăi Dimitrescu nici nu este măcar amintit.

Cuvântul apare în vremea din urmă cu sensuri pozitive, după engleză, fiind folosit mai ales în limbajul publicitar, cum observă autorii cărții *101 greșeli de lexic și de semantică* (2011), Adina Dragomirescu și Alexandru Nicolae care și oferă exemple ca: „versatilitatea butonilor”, „cele mai versatile mașini”, „rochii versatile”, „alimente cu cea mai mare versatilitate” ș.a. Într-un limbaj de exegeză utilizări atât de familiare ale lui *versatil* sunt mai puțin adecvate, sensul său exact fiind dat de dicționarele explicative academice.

Contribuțiile științifice se conturează după cunoașterea serioasă a termenilor și noțiunilor. O întrebare: chiar să fie „profesoral – sofisticat” în construirea mesajului, „cărțile ex – decanului clujean (...)” (p.119)?

Studiile din cea de a doua secțiune cuprind multe alte contribuții dedicate celorlalte laturi ale activității creatoare a lui Mircea Muthu. Le remarcăm în primul rând pe cele consacrate exegezei blagiene prin cartea *Lucian Blaga – dimensiuni răsăritene* (2000, ediția a II-a, 2002). Despre această carte scriu Constantin Pricop, Dorin Ștefănescu și George Popescu. Pentru primul dintre acești autori, în informatul

său studiu (*Substratul operei lui Lucian Blaga*), cartea e o apariție în logica cercetărilor lui Mircea Muthu, căci îi prelungește preocupările în legătură cu spiritualitatea răsăritului european. Cercetarea criticului clujean ar fi o contribuție durabilă la clarificarea resorturilor filosofiei blagiene, căci prin ea se ajunge „la substratul profund care alimentează nu doar meditația, ci și poezia sa sau scrierile sale narative” (p.155). O seamă de realități răsăritene precum lumea bizantină, creștinismul răsăritean, folclorul, pasărea sfântă alcătuiesc preocupări blagiene predilecte, în consonanță cu atitudinea față de mituri a gândirii expresioniste, încât „Propensiunea lui Blaga pentru mituri nu vine așadar dintr-o retragere într-o lume inactuală, ci, dimpotrivă, din descoperirea în mituri a unor posibilități expresive moderne, a expresionismului, identificat de pildă în arta bizantină” (p.155).

Despre importanța cărții se vorbește și în celelalte două articole, Dorin Ștefănescu găsind că „ea înfățișează creația lui Blaga drept un vast palimpsest dincolo de care se întrezărește lumina ec-statică a Răsăritului” (p.94).

Alte studii îl reliefează pe Mircea Muthu ca teoretician și estetician. Remarcând înfăptuiri consistente de teorie literară și estetică în opera celui analizat, Călin Teuțișan crede că avem de a face cu un efort spre teoretizare programat, căci „Cercetările sale de istorie și teorie literară, dar mai ales cele din sfera esteticii și a studiilor culturale sud-est europene urmează (cu o formulă teoretizată de Mircea Eliade în *Prefață* la romanul *Șantier*), etapele devenirii unei conștiințe teoretice” (p.112).

Despre realizările în estetică scrie mai întâi Corin Braga în *Estetica încotro?*, care află în Mircea Muthu un militant și un fervent apărător al autonomiei esteticii ca disciplină, într-o vreme în care domeniul ei este primejduit fie de filosofie, fie de teoria literaturii, iar în învățământ de nomenclatoarele ministeriale. Statutul ei ca disciplină ar fi amenințat mai ales în lumea postmodernă când „esteticul și-a pierdut autonomia de care se bucura în perioada clasică și modernistă” (p.68), filosofia asupra frumosului nemaivându-și relevanța de altădată. În acest cadru este examinată și cartea lui Mircea Muthu *Studii de estetică românească* (2005), cu o primă secțiune alcătuită din portretele celor mai importanți esteticieni români și o a doua constituită „din mai multe meditații teoretice pe marginea esteticii și a câtorva din categoriile ei principale, cum sunt cele de mimesis, poesis, semiosis etc.” (p.70).

Dan Eugen Rațiu, care scrie de asemenea despre volumul *Studii de estetică românească*, observă în contribuțiile de aici „o promisiune aurorară pentru estetică în general și pentru cea românească în particular” (p.107), „temelia unei viitoare și promițătoare edificări” (p.111), o pledoarie pentru o rescriere pozitivă a destinului esteticii, căci „o meditație unitară, care să circumscrie achizițiile parcelare e posibilă și necesară în condițiile schimbărilor de paradigmă” (p.111).

De contribuțiile comparatistului se ocupă Dumitru Chioaru în *Profil de comparatist*, dimensiune găsită în explorările ce îl identifică pe Mircea Muthu, și anume cele privind literatura Sud-Estului european. Studiul în discuție evidențiază examinările din cele trei volume de *Balcanologie* și îndeosebi din cele trei volume din *Balcanismul literar românesc*. Metoda critică a comparatistului este depistată însă încă în volumul de debut *Orientări critice* din 1972, unde, ca și Adrian Marino, opta pentru analiza invariantilor, a permanențelor pe urmele lui Etiemble, apropiindu-și însă arhetipologia preluată de Northrop Frye și Gilbert Durand din psihanaliza lui Jung, așa încât Mircea Muthu „se situează astfel pe principala direcție de evoluție a comparatismului mondial din a doua jumătate a secolului XX” (p.83).

N-a fost uitată ipostaza de comentator al autorului *Răscoalei* vizibilă în cartea *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului* din 1993 a criticului. De aceasta se ocupă Gheorghe Glodeanu (*Un remarcabil exeget al lui Liviu Rebreanu*) care identifică noutatea examenului critic în „abordarea operei lui Liviu Rebreanu din perspectiva considerațiilor teoretice ale acestuia” (p.155). Criticul ar descoperi modernitatea romancierului dincolo de aparențele scriitorului teluric, întreaga creație a acestuia „fiind discutată în contextul metamorfozelor cunoscute de proza europeană la începutul secolului XX” (p.56).

Poate că nu prea multă lume știe de ipostaza de poet a lui Mircea Muthu, autor, totuși a trei volume de poezie adevărată. Articolul lui Al. Cistelean, *Mircea Muthu, poet*, este de aceea extrem de binevenit. Autorul acestuia, cu vocația cunoscută în critica poeziei, o încadrează în descendența criticilor creatori de lirică întrucât „Precum la Vianu sau Streinu, poezia e pentru el doar un *violon d'Ingres*, deși cu palpații rare, i-a însoțit tot drumul hermeneutic. Reflex discret al reveriilor sau melancoliilor de cărturar, poezia lui Mircea Muthu e din cea de rafina-

ment intelectual, cu subtil și încărcat strat livresc ce o leagă, aluziv sau direct, de o concentrată serie de poeți de elecțiune” (p.32). Volumul de poezii din 2004 *Grafii* e găsit drept „caligrafii melancolice ale inefabilului, ecuații diafane ale unor imponderabile elegiace” (p.35).

Coordonatorul a inclus de asemenea două necesare articole despre volumul de interviuri *Ochiul lui Osiris. Dialoguri* din 2010 pe care cel sărbătorit le-a oferit unor periodice literare, culturale ori suplimente culturale ale unor cotidiane în deceniile postdecembriste. Despre acest volum scriu comprehensiv, la obiect, cu formulări juste Constantin Coroiu care apreciază interviurile amintite ca un „autoportret al omului și intelectualului” (p.73) al celui ce s-a simțit „ardelean sută la sută”, precum și Constantina Raveca Buleu care crede că acestea „sintetizează indirect un autoportret uman și cultural multistratificat” (p.127), fiind „dominate de ideea de echilibru și înțelepciune detașată” (p.127).

Exemplaritatea slujirii scrisului și unui crez intelectual e ilustrată prin ultimul capitol al cărții, *Repere bibliografice*, foarte necesar pentru un gest de cinstire printr-o astfel de lucrare. El este pilduitor, dând seamă de o activitate științifică și de cercetare prodigioasă, intrată de mult timp în conștiința criticii de specialitate. Sunt aici nu mai puțin de 24 de volume de unic autor, 8 volume în colaborare, unele la lucrări fundamentale ale cercetării literare românești, 40 de studii în limba română sau în limbi de circulație în volume apărute în România sau în străinătate, ca să ne oprim doar la primele tipuri de contribuții. Consultând capitolul, mă gândesc dacă nu ar fi fost chiar binevenite articole consacrate unor segmente semnificative ale activității lui Mircea Muthu, bunăoară cea de editor, căci Profesorul a alcătuit cu multă competență ediții necesare din Henri Jacquier, Liviu Rebreanu, Anton Pann, Radu Stanca, Al. Dima ș.a.

Vom spune în încheiere că volumul consacrat lui Mircea Muthu este binevenit, căci dincolo de gestul de cinstire a unei individualități accentuate, reușește, potrivit intenției coordonatorului, să o situeze în peisajul criticii românești actuale. Astfel de volume, precum cel alcătuit de Iulian Boldea, se înscriu într-o atitudine mai largă, cea de cinstire a valorilor culturale pilduitoare, în vremuri nu prea știm cât de favorabile acestora.

Romulus Bucur

Centrul și marginea marginalității*

OCTAVIAN SOVIANY este poet. În primul rând poet. Deși, după cum scrie la carte*, *Viața lui Kostas Venetis* l-a reinventat ca autor. Dacă ne luăm după litera aceleiași cărți, ea își propune „o repunere în circuit a autorului și, mai scurt, o familiarizare cu omul Octavian Soviany”. Ceea ce implică, din partea noastră, un decupaj și o rearanjare a celor 109 pagini de text, în așa fel încât să dea seama de întreprinderea comună a intervievatului și intervievatorului.

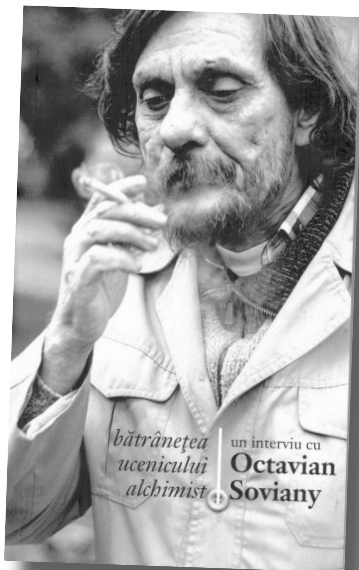
Cu ce rămînem din plimbarea prin fața rafturilor bibliotecii? Cu niște nume adunate pe niște cărți. Ale unor autori vii sau, de cele mai multe ori, morți. De asemenea, rareori cunocuți personal, cel mai adesea nu. La fel cum ne-am plimba printr-un cimitir, citind numele, unele greu descifrabile, de pe cruci/ pietre de mormînt. O astfel de carte încearcă să ne spună un pic mai mult despre autor, ca om și ca scriitor, să încerce să ne facă să-l înțelegem pe unul prin celălalt.

* Octavian Soviany, *Bătrânețea ucenicului alchimist*. Un interviu de un cristian, „Casa de Pariuri Literare”, 2015

Astfel, la un prim nivel al ei, avem copilăria brașoveană, în anii '50-'60, cu percepția unui copil singuratic, care vede lumea celor mari, chiar o explorează pe cât poate și ne transmite cadre ale unui film neorealism, în alb-negru, despre anii aceia, cu imagini uneori comice, alteori ușor amuzante:

„Și cam pe vremea asfaltatului s-a produs încă un eveniment senzațional: pe strada Aurel Vlaicu și-a făcut apariția o doamnă înarmată cu niște vopsele și un șevalet, pe care l-a instalat exact sub fereastra bucătăriei noastre și s-a apucat să picteze de zor, năzuind pesemne să-i mai dăruiască o capodoperă realismului socialist. Vestea acestei apariții a făcut repede înconjurul străzii și, la scurt timp, vreo cincizeci de persoane de toate sexele, vârstele și naționalitățile se adunaseră buluc în jurul nefericitei pictorițe, pe care o împiedicau de la lucru, ba încă îi mai și comentau opera, dându-și cu părerea dacă zugrăveala de pe pânză seamănă sau nu cu realitatea. În cele din urmă femeia a fost nevoită să-și strângă sculele și să plece, iar arta anilor '50 a fost văduvită de o lucrare reprezentativă”.

„Bunăoară, o dată, la întoarcerea dintr-o asemenea aventură, am întrebat-o cu seninătate pe măică-mea: «Mamă, ce-i aia pizda mă-tii?» La care mama, uitându-se la mine cam pieziș, a spus: «Să nu mai zici niciodată așa! E o femeie bătrână, urâtă și îmbrăcată întotdeauna în negru, care fură copii. Dacă îi spui numele, o să vină la tine.» Drept să spun, cam începuse să mă ia o furnicătură de frică pe șira spinării... Ei, și nu la mult timp după asta, plimbându-mă cu taică-meu prin preajma căii ferate, am auzit că o bătrână, poate chiar o bătrână îmbrăcată în negru, fusese călcată de

tren. Atunci am simțit că mi se ia o piatră de pe inimă. Am alergat într-un suflet acasă și, încă de la poartă, i-am strigat cu satisfacție maică-mii: «Mamă, mamă, pe pizda mă-tii a tăiat-o trenul!»

Sau, un alt episod, experiența culinară pricinuită de absența de acasă a unei vecine – se strecoară în camera acesteia, pune mîna pe diversele provizii ale ei (zahăr, făină, orez, griș, surogat de cafea) pe care le varsă într-o găleată cu apă și începe să le frămînte din răspuțeri:

„deodată m-am pomenit apucat de păr cu brutalitate și jocul s-a încheiat: era maică-mea, care descoperise că am dispărut din curte și izbutise să-mi dea de urmă! În ziua aceea am înțeles, prin intermediul mușchilor fesieri, că orice artă, până și cea a gătitului, implică sacrificiu și suferință”.

Din anii decisivi în formarea lui, cei ai adolescenței șaguniste, pe lângă prietenul de o viață Radu G. Țeposu, regăsim și o seamă de alte figuri cunoscute:

„Cu Mușina n-am avut în timpul liceului relații foarte apropiate. Învățam în clase diferite, iar el era un tip destul de retras, pe care nu-l puteam atrage în aventurile noastre goliardice [...] Aici [„la așa-zisul Club al Artelor Moderne”, n. n.] Mușina, care apărea, de obicei, cu o șarmanță eșarfă roșie la gât, susținând fățarnic că este răcit) strălucea, impresionându-ne prin bogăția lecturilor sale, dar mai ales prin inteligență [...] Eram mai mulți care visam la celebritate, dar cel mai bine cotate la bursa pariurilor literare era Andrieș [Alexandru Andrieș, n. n.]”.

De asemenea, vorbim de al doilea paradis din viața autorului, primul fiind strada pe care a copilărit, Aurel Vlaicu; sînt evocați profesorii buni, năzbîtiile, am spune, inerente vârstei, diversele activități culturale- („avea o revistă și un cenacлу, organiza periodic întâlniri cu scriitori... de la barzii locali, peste care trona aura de poet blestemat a lui Darie Magheru, până la Adrian Păunescu sau Ioan Alexandru”).

Și ajungem la nucleul dur al cărții, poezia. După evocarea relației speciale cu Marin Mincu, cu suișurile și coborîșurile ei, cu regretul ratării unei întâlniri la care să bea împreună o „bere a păcii”, Soviany își rezumă concepția sa *apocaliptică* despre poezie:

„se referă la un model existențial nihilocentric, la o cultură a dorinței de moarte, dar și a textului (înțeles ca ansamblu de semne ce

actualizează serii infinite de sensuri posibile, care îi dezvăluie tocmai vidul semantic – de unde și legăturile sale cu textualismul”

Și care se împletește firesc cu istoria începuturilor lui poetice, în școala generală, o poveste cu, firește, morala ei:

„Profesorul de română a luat agenda, mi-a adus-o după două săptămâni, dar n-a spus nimic. În toată agenda era subliniată o singură chestie, greșeală de ortografie. Și după ce mi-a dat profesorul agenda, a venit recreația. Colegii mei de clasă s-au prins că agenda era cu poezii. S-au repezit toți la mine să-mi ia agenda. Și eu nu voiam să le-o dau. Și s-a lăsat cu scandal, cu bătaie, și-a venit profesoara de serviciu în clasă și-a zis, când a descoperit agenda: «Porcule, nu ți-e rușine, vii cu poezii la școală! Lasă că-ți scădem noi nota la purtare!» Deci cine scrie poezii se poate alege cu nota scăzută la purtare. Oamenii normali nu scriu poezii. Vor să câștige bani, își cumpără mașini, case, se duc la curve. Poezia o fac oamenii anormali”.

O poveste cu diverse alte episoade hazoase, cel puțin dacă le privim retrospectiv, cum ar fi o lectură în cenaclul condus de Ion Topolog:

„Citisem un ciclu de poeme intitulat *Muntele Cenușii*, iar o anume doamnă (de profesie medic dermatolog) m-a onorat cu un comentariu care suna cam așa: «Muntele Cenușii... da... da... da... Munte este Ceahlăul... Munte este Retezatul... Munte este Sadoveanu... Muntele literaturii române, nu-i așa? Dar un munte de cenușă? Și mai ales un munte de cenușă în zilele noastre? Nu știu ce vrea tovarășul să insinueze...» [...] Nu peste multă vreme aveam însă să fiu răzbunat. În urma unei lecturi din opera personală, doamna în cauză a fost cât pe ce să-i cadă victimă lui Darie Magheru, care s-a repezit la ea și a încput s-o strângă de gât, spunându-i ceva de genul: «Ascultă, tu! Dacă mai citești vreodată în cenaclul ăsta asemenea porcării, o să te omor cu mâinile astea ale mele (Strângând tot mai tare) Uite așa... uite așa...» Rezultatul? A doua zi doamna doctor l-a cerut de bărbat pe Magheru, dar a fost refuzată...”

O poveste care, de asemenea, implică ideea de boemă, văzută până și în fotbal, unde Rapidul „a însemnat în fotbalul nostru boema, nebunia și aventura” – un alt mod de a o asocia, legitim sau nu, cu revolta, cu refuzul sistemului. Oricum, în plan personal, o consideră benefică:

„m-a stricat, în anumite privințe, dar poate că m-a și ajutat în altele. Unele lucruri pe care le-am scris (poate chiar cele mai bune) sunt strâns legate de anume file din viața mea de boem”.

La fel ca și întâlnirea cu Darie Magheru – întruchiparea ideii de artist blestemat – care

„a fost, fără doar și poate, providențială. De la el am învățat că poezia este unul dintre acele lucruri de o gravitate extremă, pentru care uneori se plătește cu viața. Iar Darie a plătit-o cu viața”.

Și asta ar putea fi una din lecțiile cărții (mai ales că am lăsat deoparte relațiile autorului cu sistemul de învățământ): marginalitatea, impusă din exterior sau auto-impusă, oricum asumată, nu înseamnă neapărat nici caracter minor al operei, nici lipsă de interes a personalității autorului, ci un mod de a fi *altfel* și care merită explorat.

Felix Nicolau

Artă și corporație: combinație fatală*

DEȘI LA DEBUT, Alex Voicescu știe cum să monteze un roman. N-ar fi prea de mirare acest lucru dacă ne amintim că editurile lui, Herg Benet și Karth, au tot publicat literatură nouă în ultimii ani. Așadar, *Malad* – titlu sugestiv –, debutează fără preambuluri narcisiste și se ambiționează să se adreseze tinerilor, mai cu seamă celor cu studii pragmatice, eventual nițel artsy, pripășiți pe la multinaționale. În vederea racolării publicului țintă, romancierul folosește abil jargonul specific culturii organizaționale, exprimate mai ales în engleză ori în romgleză.

Personajele vor proveni în special din sectoarele de *creative industry* și de *sales*. Dexteritatea cu care sunt puse la treabă clișeele și superficialitățile din corporație ne dă fiori: logo-uri, „coate vintage pe sacouri de velur purtate cu două numere mai mici de cei de la development”, StAdv, cubicule din plexi branduit, arti care desenează

Felix Nicolau,
critic literar, poet,
prozator, București

* Alexandru Voicescu, *Malad*, Editura „Herg Benet”, 2015.

profi și tot așa. Autenticitatea e fără fisură și denotă experiență în domeniu. Ceva probleme ar fi în zona limbajului, unde sar în ochi, uneori, teribilismele.

Ca rețeta să fie pe deplin destinată succesului, acțiunea este plasată în Praga, iar suspansul asigurat de căutarea sofisticată a unei frumoase fără corp. Aproximativ decorporalizată, căci Ioana Dună se dovedește un foarte talentat designer. Proiecția efectuată de ea la congresul praghez este sexual-agresivă. Recuzita pixelică este completată apoi și de decoruri steampunk. Ce mai, un roman pentru timpurile actuale și clar destinat celor până în 40 de ani.

Spectaculosul tehnic și elementele de thriller se combină cu inserții psihanalitice, unde autorul iar dovedește cunoștințe solide. Plecând de la ideea că în sala de proiecție el a văzut un alt desen decât cei prezenți și că Ioana a dispărut în mod misterios, trecem într-o dimensiune parapsihologică. Să nu uităm, oricum, că Praga este orașul vrăjitoarelor.

După desenarea cu mână sigură a contextului social, urmează *clinamen*-ul epicurean, abaterea de la curgerea verticală previzibilă. Misterul și senzaționalul sunt introduse de un fel de hipersimț care permite perceperea diferită a mesajelor vizuale. De aceea eroul principal o caută înfrigorat pe Ioana Dună – în a cărei prezentare identificase elemente invizibile celorlalți prezenți în sală. Mișcarea anticlimactică vine dinspre traducerea eronată de către prieteni a intențiilor protagonistului. Toată lumea crede că e vorba de o aventură erotică și reacționează cu glumele și aluziile de rigoare. În solilocviul său, protago-

nistul ne descrie un scenariu psihologizat la modul umbertoecoesc, în care egoul diurn este dublat de altul socratic, „imponderabil, fără corp și nevoi fizice, ceva plutind mai degrabă ca spirit, un alt eu care mă supraveghează, dojenește și îmi dă sfaturi”.

Așadar, situația de *treasure hunt* va continua pe coordonate de *quick drawing*, artiști și programatori, cu supervizare negatoare („ți se pare ție că ai văzut o Ioana Dună!”). Filonul detectivistic este pus în valoare și de *worm*-ul lui Etienne, prietenul care își folosește rețeaua de bloguri și „chaturi dubioase underground pline de hackeri” pentru a o dibui pe Ioana.

Romanul este pigmentat cu poveștile bizare ale unor personaje pitorești, așa cum este cea a lui Bedros Petrosian, faimos jazzman chilian. Bedros relatează cum l-a surprins un cutremur apocaliptic pe vasul de WC, de unde a văzut cum i se dărâmă blocul și cum îi sunt sfârtecați vecinii. Partea bună în aceste relatări este că întotdeauna ele au o simbolică profundă, evidențiată însă printr-o scriitură simplă, fără întrulocările manieriste specifice literaturii române intens promovate: „Ce poate vedeam eu era substratul realității, o față a lucrurilor surprinse în esență. Adevăratul rost al lucrurilor”. Nu este epifania joyceană, care se prelua de situații elementare, ci viziuni coșmarești, în tonuri tari. Nu mai trăim vremuri ale sugestiei și aluziei, se pare.

Nici nu ar avea rost să adaug mai mult, acesta fiind un roman cu efect de final. Deci, ca să recapitulez: umor, jargon corporatist, urmăriri, căutări și dispariții misterioase, cosmopolitism (globalizat, deci soft) și o narațiune suplă construită de un autor cu lecturi filosofico-psihologice, dar și informat în ce privește literatura română actuală, ori mediile de afaceri. Cu alte cuvinte, dacă nu obosește înainte de vreme, Alexandru Voicescu se anunță un concurent serios la publicul altor romancieri, nu atât de captivanți, dar cu serioase motoare de promovare îndărăt.

Lucia Cuciureanu

Vara tinereții noastre Kompactor – Mi-am devenit vitreg*

CRED CĂ ȘTIU de unde să-l iau pe Raul Bribete. Dintr-un loc sacru. De pe vremea când el (RB) nici nu știa că există un Șerban Foarță, cel care m-a băgat în ședință să aflu ce înseamnă „stercorară”. După căutări pe vreo 40 de pagini de Google, aflu că R.B. a fost publicat te miri pe unde. În chestii cu ștaif și cu poze. Raul e un tip fain. Cea mai tare chestie a fost asta: erou în Capitala Banatului – distincție. Adică membru al unei asociații onorabile. O elevă de-a mea mi-a spus: oki doki. Prima impresie: „ăă”-urile din titlu* sunt nepotrivite și obositoare. Următoarele impresii pe parcurs.

Poetul e tânăr, tânăr. Este absolvent de filosofie și are un masterat în Fenomenologie și Hermeneutică. Din 2008 încoace a publicat încă patru volume de poezie (unul prefătat de Gheorghe Grigurcu), scrie și proză scurtă,

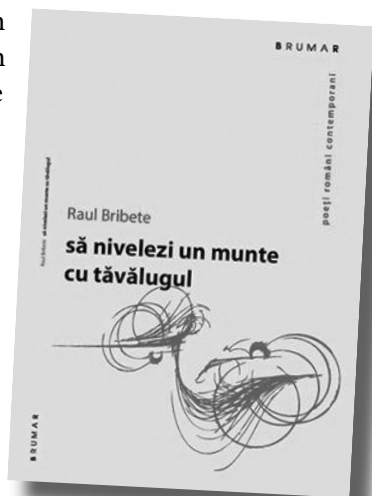
* Raul Bribete, *să nivelezi un munte cu tăvălugul*, Editura „Brumar”, 2014, și, cu drag, îi amintesc pe Robert Șerban – editor, Milo-drag Konstantinovic Bata – foto coperta 4 și pe Camelia Dogioiu – copertă / paginare.

eseuri și exegeză literară. A publicat în reviste literare de top și a fost inclus în două antologii. Cu toată această carte de vizită impresionantă la cei 28 de ani, critica de centru nu s-a înghesuit să-l comenteze.

N-am de gând să-l aliniez pe poet într-o generație, am și aflat că-i displace. El se vrea singur și singular, un statut spre care aspiră autorii cu miză. Cei care încearcă să reinventeze/ să recucerească lumea: „sunt la începutul tuturor călătoriilor inițiatice,/ la începutul tuturor lumilor, la începutul/ tuturor alfabeturilor și tăcerilor cu tâlc; la începutul lumii” (p.12). Dorința e atât de puternică încât sparge barierele timpului spre a trăi numai „ziua eternă”: „... eu nu vreau decât Poezia mea toate zilele”. Are dreptate Șerban Foarță când vorbește despre o anumită sacralitate deloc ostentativă, mai mult abur decât tămâie, mai multă trăire decât smirnă: „aici, în Dumnezeu,/ parcă m-aș încălzi lângă dangătele înserate/ ale unei inimi de iepure sălbatic/ scriu pentru a deveni eu însumi” (p.16).

Raul Bribete nu scrie să se afle în treabă. El continuă să officieze un serviciu nobil, la care au trudit aleșii, de la „Emin” la ... cine vreți dumneavoastră (nu întâmplător în „Plimbarea de un secol” e mândru că a „îmbătrânit” în limba lui Eminescu. Și motto-ul cărții e din „Archaeus”): „Sunt vechi și de aceea miros a piele întoarsă. Sunt nou/ Și de aceea îmbrăcat într-o flacăra violetă mi-e stofă cârnii/ Ce-o port ca pe-o hlamidă” (p.53).

Ipostazele poetice sunt complementare și contradictorii, oximoronice. Poetul oscilează între lumea interioară și cea dinafară, între „cochilia de iepure” și „iedera fran-

tuzească”, două metafore – simbol de certă expresivitate. Solitar și solidar, trece ușor de la „eu” la „noi”. Singur, ca un copil printre oamenii mari, cum ar spune Rilke. Tenace ca Sisif ori încercând „Abisul lui Pascal”, „arzând ca un Vezuviu, mocnind scufundat în sine,/ și în grafitul creionului”. Pur și fragil, dar și puternic peste măsură: „poem după poem, realizez că nu am margini/ deși sunt porcelain de Sèvres” (p31). Aaug, contaminată de limba lui Rimbaud: N’est-ce pas que c’est touchant?

„În poezia cea de toate zilele” găsești fotografii de familie cu iz de vechime cu cei vii și cu cei plecați. Cartea este dedicată „memoriei sacre a bunicii Maria”. Romante, amintiri, rădăcini eterice. Copilăria cu obiectele ei mitizate: sania, pâinea aburindă, zmeul, camera părinților. Tinerețea cu „șoimul” din inima care „detună de parcă/ nu inimă în piept aș avea, ci fanfară”. Până la vârsta întrebărilor cu ecou, dar fără răspunsuri, care îl lasă în „prezentul vast/ fără iluzii”.

Un critic spunea că uneori intertextualitatea deconstruiește imaginarul poetic. Aș adăuga că, alteori, îl coboară în artificial. Nu i se întâmplă lui RB când invocă repetat „corăbii care se scufundă”, poștalionul ce aduce timpul, marginile și dezmărginirile, „umblarea pe ape”, ecouri din Matei Vișniec, Radu Stanca, Lucian Blaga, Nichita Stănescu. Titlul unui poem *Fericit că pot muri dăruindu-mă* trimite la unica *Odă în metru antic*.

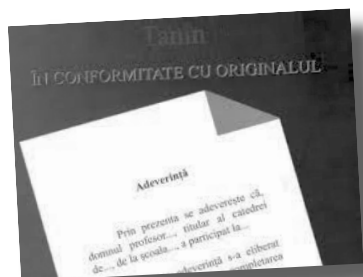
Îi reproșam autorului prezența în titlu a cuvântului ‘tăvălug’, deși poate ar merita observat că el are îndrăzneala să resusciteze acest cuvânt, să-l scoată din odioasa sintagmă „tăvălugul roșu”. În fond, nu-i decât un amănunt. Important e că m-am întâlnit cu o carte și cu un poet de care mă pot despărți în liniște, după ce-am trăit un ceas bun, cum ar spune Noica. Voi fi atentă la următoarele cărți semnate de RB. Ele vor veni, deoarece sunt sigură că nu va uita să-și ascută creionul 2b A133.

Gheorghe Mocuța

Tanin: un debut ciudat*

AVEM ÎN FAȚĂ o carte neagră cu o coală albă pe coperta I; o adeverință în alb ce sugerează reflexul condiționat ce ni-l formează o societate birocratică, moștenitoarea unor cutume, nu doar bine înrădăcinate în societatea noastră postcomunistă, ci și corupte. Avem de a face cu un desen în alb și negru al vieții noastre pe care ni-l schițează o tânără profesoară. Despre sistemul de învățământ de azi, de aici, din orașul nostru, despre umilințele pe care uneori trebuie să le îndure un tânăr din momentul în care încearcă să se transfere de la margine spre centru, la un colegiu important, dar și despre lupta continuă cu sistemul, despre înfrângeri și biruințe, despre munca uneori extenuantă și euforia unor performanțe ne vorbește autorul acestui jurnal, profesoara de biologie. Autorul nu își destăinuie numele pentru a nu stârni scandal în imediata apropiere, dar cartea e o confesiune sinceră și, pe alocuri, o demascare a stării de lucruri, a candidatului care a trudit pe băncile unei universități „normale” și se vede aruncat în labirintul reformelor școlii:

* Tanin, *În conformitate cu originalul*, Arad, „Trinom”, 2015

„Un om normal nu s-ar apuca să-și completeze singur o asemenea fișă de evaluare. Un profesor normal nu prea știe s-o facă, fără ajutor. Sunt câțiva excepționali care știu, printre care și *unii* dintre profesorii care-și fac tot timpul dosare pentru gradații de merit, pentru detașare sau transfer, ani la rând. Ei știu mai bine decât oricine, chiar și decât directorii, inspectorii sau decât înșiși cei care au conceput această fișă de evaluare. (...) Ca să-ți faci hârtii trebuie să știi cum să le fabrici, iar pentru asta trebuie să fii foarte bine informat. Ca să te informezi, trebuie să ai unul sau mai mulți informatori. Dacă nu-i ai pe-ai tăi (familie, prieteni), trebuie să-i cauți, să-i găsești și apoi să-i cultivi. Trebuie să te ocupi de asta, nu glumă. Am înțeles că poți să plătești taxe de participare (și nu modice!) la colocvii/ simpozioane naționale desfășurate oriunde în țară și să primești diplome de participare, chiar dacă tu n-ai fost acolo. Am văzut cu ochii mei diplome – în alb – de participare la diferite activități din alte județe, stampilate și semnate de directori, inspectori, profesori doctori, primari etc., pe care trebuie doar să-ți scrii numele. Recent, o colegă mi-a spus că la un curs, un profesor le-a dat niște link-uri pe Internet de unde poți afla cum se fabrică un dosar. Incredibil! Dar mă întreb: dacă te ocupi de dosare, când te mai ocupi de școală... dacă învârți hârtii, când mai răsfoiești fișe de lectură... Dacă scrii programe, manuale și participi la activități de (de)formare continuă, când mai trăiești...”

Rareori mi-a fost dat să citesc rânduri mai lucide despre învățământul preuniversitar. Aferim!

Candidatul e desigur un om normal care sesizează anormalitatea din jur și are curajul să pună degetul pe rană. E vorba de sistemul care trebuie pus în discuție, de re-

forme și de efectele lor, de perpetua schimbare a schimbării. Asta e prima trăsătură pozitivă a cărții. A doua e, cum ziceam, luciditatea. Nefiind literatură, deci transfigurare a realității cartea rămâne un jurnal dar și un reportaj din infern și purgatoriu. De admirat stăpânirea de sine și răbdarea tinerei de a cunoaște oamenii și sistemul, discreția ei și demnitatea de nu se victimiza. Capacitatea de adaptare a omului „recent” intră și ea în discuție, pentru că, în cele din urmă experiența în colegiul X, – unde simte la început ostilitatea și piedicile sau testele pe care i le aplică unii colegi, – e o experiență benefică. Depășindu-și complexele și stăpânindu-și reacțiile de protest, profesoara de biologie intră în sistem cu o minimă detașare. E un caz „fericit”, cu efecte minime. Titlul volumului și tehnica jurnalului frust ne aduc aminte de debutul-experiment al prozatorului Gheorghe Crăciun, *Acte originale copii legalizate*. Nu știm dacă Tanin va vira spre literatură, dar în această confesiune a reușit să-și reprezinte generația și să nu abandoneze. Atitudinea ei e „une prise de conscience” și presupune responsabilitate și respect. Față de sine și față de ceilalți.

Mai sunt apoi personajele, colegii din jurul ei care, desigur că nu bănuiesc că vor deveni „personaje”: simpaticii Stan și Bran, Felina, Vulpes, Licurici sau antipatica Doamnă cu toc înalt. Din păcate autorul nu merge până la capăt nici cu transfigurarea realității, nici cu caricaturizarea. El sau ea rămâne un rebel fără cauză; e opțiunea sa de a rămâne în reportaj. Nu e vorba de un reportaj cu sabia lui Damocles deasupra capului, ci unul al agentului special infiltrat în sistem. Cu masca suficienței pe față ea are totuși curajul să-și scrie frustrările și să se elibereze. Tanin e o tânără liberă.

Petre Don

Constantin Butunoi și șantierul său enigmatic*

CONSTANTIN BUTUNOI a ajuns la a șaptea sa carte de poezie, *Șantierul*, carte care a apărut aproape simultan cu una (singura) de proză, *De unde vine Marele Pericol*, ambele ieșite de sub tipar în 2015.

Cartea *Șantierul* asupra căreia ne vom apleca în cele ce urmează, (cu subtitlul *Șantier în lucru*) a lui Constantin Butunoi este construită pe o fundație de simboluri, toate convergând în jurul unui șantier enigmatic în care forfotesc tot felul de personaje; cititorul bănuind a fi doar unul singur, care prin avataruri ascunse devine de fapt eurile complexe ale personajului principal, lucrătorul de pe un banal șantier citadin.

În fapt, șantierul din carte este un simbol, el putând fi perceput ca fiind: Viața însăși; un Atelier de creație; Uniunea scriitorilor sau poate fi chiar Literatura în persoană. Oricare din aceste variante a-ți alege veți vedea că poemele li se vor potrivi ca o mănășă.

Petre Don,
poet, Arad

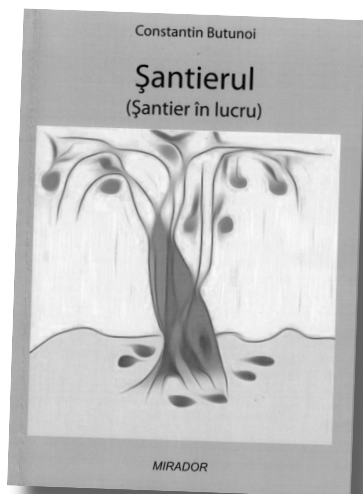
* Constantin Butunoi, *Șantierul (Șantier în lucru)*, Editura „Mirador”, Arad, 2015

Șantierul este legat ombilical de viață. Dar din umbră pândește moartea: „tu lansată-n marșuri/ spre alte orizonturi/ eu cu șantierul pe cap/ între noi bezna/ nopții eterne„ (*va fi o noapte crucială*).

Complexitatea poemului, sensibilitatea poetului se tupilesc pe după versuri aparent prozaice, în care metafora aproape că lipsește, poemele sale se pot povesti, au subiect și predicat: „când mă îmbăt/ devin artist/ urc pe sârmă/ și cad/ lumea crede/ că am avut/ o zi proastă / pe șantier” (*zi proastă*). Livrescul aici n-are reflectare, totul e pragmatism, totul e pipăibil cu mâna, sacrificiul e carnal, dilema cade ca o ghilotină: „Femeile pe care le-am întâlnit/ îmi cereau să aleg/ între ele și șantier// cum nu-mi schimbam opțiunea/ își vedeau de drum...” (*femeile pe care le-am întâlnit*). Șantierul e supervizat de serviciile secrete care observă că „ocuparea treptelor ierarhice de vârf/ este cumplit de acerbă/ nimeni nu vrea să devină/ șantierul cel mai de jos” (*servicii secrete*).

Spaima e mare căci „șantierul e în pericol/ e destul un singur șobolan/ și gata ciurma/ se striga în cor/ și a trebuit să chem deratizarea” (*panică pe șantier*). Amenințările pot veni din imediata apropiere, șantierul se poate închide, dușmanii pot pune mâna pe el, „îl vor da exemplu negativ/ încercând să-l facă de râsul șantierelor/ cea mai bună măsură/ închiderea lui fie și temporară/ nu mă obligați să închid șantierul/ dragi prieteni” (*nu mă obligați să închid șantierul*). Sunt versurile cu care se încheie cartea.

O carte care citită cu atenție, în cheia potrivită, după ce-i decodifici sensurile îți oferă plăceri nebănuite, îți relevă un poet ale cărui versuri îți penetrează sufletul și

creierul ca un glonte din arome inefabile și autohtone. Pe final am să reproduc un fragment din poemul „din prea multă dragoste”. Iată-l: „din prea multă dragoste/ se sare de la etaj/ și se devine sinucigaș/ din prea multă dragoste/ se populează cârciumile/ și se devine alcoolic/ din prea multă dragoste/ se ajunge în ospiciu/ și se devine nebun/.../ din prea multă dragoste/ te apucă scrisul/ și se devine fără voie poet/ dragostea e un blestem/ chiar și cea nevinovată/ pentru șantier.

Poetul Constantin Butunoi a scris o carte frumoasă, grea, în-trebuințându-se pentru a o realiza precum un salahor pe un șantier.

Cartea are o copertă frumos realizată de Max Tunia.

Szabina Perle Regéczy

Puskel Péter gândește cu glas tare*

PUBLICISTUL, scriitorul și istoricul Puskel Péter, membru al Uniunii Scriitorilor din România este o personalitate de prestigiu a literaturii maghiare din România. S-a născut la Arad în 1941, unde își termină studiile liceale. După terminarea Universității din Timișoara (1964) a fost profesor la Iratoșu, apoi începând din 1968 a lucrat ca ziarist la „Vörös Lobogó”, „Jelen”, „Nyugati Jelen”, „Új Magyar Szó”. În activitatea sa publicistică a semnat articole legate de viața comunității, de istorie locală și despre personalități importante ale vieții culturale maghiare.

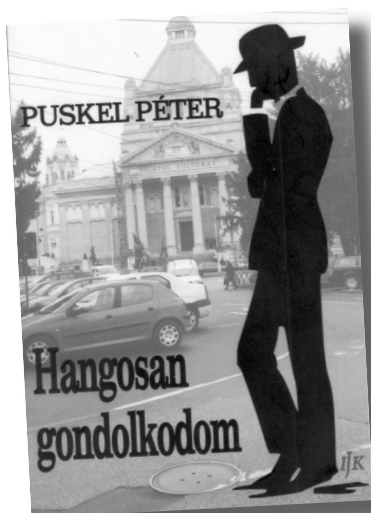
A primit următoarele premii: „Fényes Elek” (2006), „Exceelență” (2009), „Kölcsy” (2010) și „MURE” (2010).

A zecea carte de eseuri a lui Puskel Péter apărută la „Irodalmi Jelen” anul acesta poartă titlul *Hangosan gondolkodom* (Gândesc cu glas tare) și a fost sponsorizată de

**Szabina Perle
Regéczy,**
poetă, traducătoare,
Arad

* Puskel Péter, *Hangosan gondolkodom* (Gândesc cu glas tare, „Irodalmi Jelen”, Könyvek, 2015.

Primăria Municipiului Arad. Articolele au fost mai întâi publicate în „Nyugati Jelen” (august 2013 – iunie 2015). În aceste micro-eseuri apare ca laitmotiv trecutul și prezentul orașului nostru, locul Aradului în lume. Mai ales în perioada în care o generație menționează că Aradul are șanse să devină Capitală Culturală Europeană în 2021.

Autorul ne vorbește și despre aspectele negative apărute, faptul că au dispărut vechile fabrici (de exemplu IMAR-ul) și nu se mai găsesc muncitori și maiștri calificați, bine pregătiți. Nu există o prăvălie unde se poate cumpăra un suvenir arădean caracteristic.

Scrie, cu durere, că Aradul cândva a fost un oraș invidiat: plin de evenimente istorice, culturale și sportive, cu zonă industrială favorabilă, dar nu mai este voință politică și socială ca să ajungă unde a fost acum câțiva ani. Menționează și faptul că astăzi nimeni nu mai are grijă de salubritatea publică, zonele verzi și succesiunile moștenite sunt distruse. Nimeni nu mai este mulțumit de starea gării și de serviciile societății de cale ferată. Ne vorbește și despre interesele afacerilor (vânzarea sucurilor și a diferitelor alimente vătămătoare). Ne atrage atenția că nici cultura nu mai este interesantă astăzi, oamenii nu mai cumpără cărți, și poate peste treizeci de ani munca scriitorilor va fi zadarnică. Artiștii – poeții, compozitorii, pictorii, arhitecții, sculptorii, actorii – care au pus foarte mult pe altarul culturii ar merita prețuire mai mare. Amintește și de scriitorul și publicistul Hollai Hens Ottó (acum locuiește în Germania), dar ne trimite și astăzi articolele și cărțile sale. Ar trebui să aducem aminte și de martirii celui de al doilea război mondial (de exemplu de

Dr. Roth Marcel chirurg, „medicul săracilor”, și de alți oameni remarcabili).

Nu uită să vorbească despre importanța presei, despre dragostea față de pământul natal și despre speranța, că odată și în țara noastră, se vor rezolva toate problemele amintite.

Datorită faptului că este istoric ne aduce aminte de istoria Liceului „Moise Nicoară” (care în 2013 a împlinit 140 de ani, de inaugurarea Palatului Cultural (1913) și de istoria Teatrului „Ioan Slavici”. De ce realizează acest lucru? Să ne stimuleze, să fim și noi oameni activi sau chiar hiperactivi pentru progresul societății noastre.

Cartea lui Puskel Péter este interesantă, inventivă, captivantă, o recomand cu cea mai mare bucurie cititorilor.

George Bădăraș

Andrei Patraș – Iubiri pustii

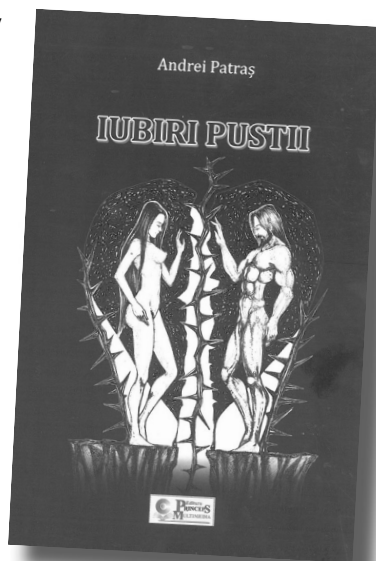
ANDREI PATRAȘ este unul dintre puținii poeți din generația mai tânără care versifică în dulcele stil clasic, într-o prozodie melodică, transfigurând mituri antice, în special elene, mituri biblice asemeni înaintașului său ilustru – Cezar Ivănescu, dar și mitul cavalerului medieval; împrumută simboluri de la poeții celebri: „lumina” de la Blaga, „nuntirea” de la I. Barbu, motivul rozelor de la „Al. Macedonski”, tânguirea doinelor de la Cezar Ivănescu și toate acestea într-un volum însoțit de o grafică expresivă semnată de Andrei Matei Banc.

În tonalități grave, poetul își conturează un autoportret, menit să semnifice amiaza vieții, mistuirea existențială simbolizată de țigară: „Așa, ești ca o țigară pe jumătate aprinsă/ sînt ca o țigară pe jumătate fumată...” (*Dacă...*). În altă parte, atmosfera hibernală devine tot mai apăsătoare, în ton cu senectutea, o ultimă formă de rezistență înainte de

* Andrei Patraș, *Iubiri pustii*, Editura Princeps Multimedia, Iași, 2014

bătălia finală: „Zăpada aceasta târzie/ se-așterne greoi peste noi/ ca după o ultimă, grea bătaie...” (***) . Un șir de interogații retorice evidențiază motivul poetic al luminii (cunoașterea, exuberanța) în contrast cu întunericul (pustiul, tristețea). Motivul crucificării este transpus în planul artei, unde suferința este atribuită poetului, aflat într-o solitudine absolută, conștient că nu se pot întâmpla minuni: „...și nici un înger/ cu-aripe-i când sânger/ și nimeni nu e să-mi smulgă din cuie...” (Nici o minune...).

Uneori suferința își are punctul de plecare în folclor, în doinele de dragoste, unde inima bolnavă este asociată în același timp cu „leacul” și „otrava”, iar ochii iubitei au calități de balsam: „Pentru inima-mi bolnavă/ ești și leac, ești și otravă./ Ochii tăi – dulce venin –/ inima-mi scape de chin.” (*Doină X*). Poetul ascultă glasul pământului, în timp ce glasul sângelui se pierde, asemeni tânguirii unui clopot fără de limbă: „Și vuiete stranii mă cheamă în lut/ și pierde al sângelui șopot/ cum fără de limbă se tânguie mut/ pustiu și departe un clopot.” (Cum fiara rănită). După ani, revine în odăi uitate, tulburat de hermeneutica încăperii, de amestecul semnelor astrale cu cele telurice: „Mă așteaptă zvâcnind ca niște stigmatе/ urmele cuielor/ de la candela mea din perete... (Semn). Într-o invocare adresată divinității, poetul compară lumile cu mulțimea de petale și este extaziat de risipa florală, așa cum o întâlnim în universul liric blagian: „Ca roiul acesta de dalbe petale/ așa sînt și lumile Tale/ și-n fiecă lume ce blînd se-nfiripă/

îngădui atîta risipă.” (Rod IX). Aceeași frumoasă risipă o regăsim și în texte parnasiene care reliefează efemerul, surparea (rod, risipă, petale, stranie spaimă), dar și „otrăvuri de roze”, „suave narcoze”, „rozariu”: „...sub purpura serii cu fine otrăvuri de roze/ domol ca-ntr-un vis cufunda-mă-voi fără să știu,/ pierdut în suave narcoze,/ trecînd prin rozariu, tîrziu...” (*Elegie II*).

Andrei Patraș poetizează mitul biblic Adam și Eva, în acordurile liricii lui Cezar Ivănescu: după săvârșirea păcatului, dorința carnală se amplifică, gesticulația erotică are la bază un blestem, încât apropierea și îndepărtările succesive semnifică actul sexual, cu un final previzibil: „Izgoniți din rai și goi/ ne-nvelim numai cu noi./ (Mîinile nu-mi mai ajung/ ca în brațe să te strîng.)/ Tu, ursită prin blestem,/ te alung și te tot chem/ pînă cînd ajunge-voi/ judecata de Apoi...” (*Doină XI*).

Într-un sonet, întâlnim motivul cavalerului medieval, rătăcind în cețuri, cenușă, printre porți zdrobite, neînfricat, cu răni adânci care au semnificația unor stigmat; un cavaler, obișnuit cu spațiul închis, privește lumea prin spațiul îngust al fantei de la armură, fiind un fel de om-fantă nichitastănescian, avîntându-se în bătălii, deși ultima cetate pare învăluită-n cețuri: „Potrivnici iar se-adună și vin peste măsură,/ dar nu mă tem de încă-o năvalnică-nceștare/ (Din alte lupte încă pot răni adînci, stigmat.)/ La fel îmi pare lumea prin fanta din armură/ și-n altă bătălie mă-avînt fără-ncetare./ Învăluită-n cețuri e ultima cetate...” (*Sonet I*). Într-un alt sonet, viziunea romantică aduce în prim-plan metamorfoza înger-demon, în decor parnasian cu lavă dogorătoare, balsam, coșmar, otrăvă, asensiune periculoasă simbolizată de „zbor trufaș”: „În aripile noastre-ncrezându-ne prea mult,/ din zbor trufaș văzut-am prin mreje de soroace/ cum îngerul iubirii în demon se preface/ și-ntr-un ocean de ură al patimei tumult.” (*Sonet II*). Pe de-o parte patimi, pieire, pe de altă parte amăgire, nuntire barbiană, în lumea necuvîntătoarelor, unde ritualul împreunării se desfășoară după un ceas biologic: „Și-ajungem, amăgiți de-nchipuire,/ căzuți sub cele necuvîntătoare,/ căci lor li-i rînduit

spre-npreunare/ doar cînd vestit e ceasul de nuntire.” (Sonet IV). Alte texte sunt elegii, cu un puternic substrat contemplativ și meditativ al înaltului, unde acvaticul e proiectat în universul uranic, sacralizat de prezența îngerilor, în timp ce oamenii ciocnesc ulcioarele aproape de ieșirea din timp, „la marginea nopții”: „O blîndă maree pe cer e,/ pe-albastrele căi adumbrite de îngeri;/ la hanul tîrziu de la marginea nopții/ ulcioare ciocnim în tăcere.” (Elegie – variantă). În altă elegie, în universul liric sunt prezente un clopot straniu, o pasăre măiastră, un cadru confuz în care se resimte un delir tremurător, cu năluci semnificate de „mirese rătăcite”, răscruci (locuri malefice), iar omenescul este surprins în atitudinile dionisiace, în spații periferice și obscure: „Mirese rătăcite prin nopți pustii și grele/ pe la răscruci se-adună mereu fără perechi,/ iar printre felinare se pierde pe stradele/ un cîntec de beție, un cîntec trist și vechi...” (*Nostalgie II – variantă*).

În poezia lui Andrei Patraș întâlnim clasicism în prozodie, în transfigurarea miturilor elene, în conturarea eroilor (Ahile, Agamemnon), în starea de disperare sugerată de „fier înroșit”, „venin”, blestem, răzbunare și de spectrul înfricoșător al morții: „Și nu-i mai aduc mîngîiere nici sclave, nici daruri, nici pradă/ și-i fier înroșit peste rană și-n sînge venin e/ cînd gemete-n noapte aude din corturi străine.../ Și-n juru-i doar moarte ar vrea să mai vadă...” (*La Troia*). În alte texte, regăsim mitul prometeic, alături de motivul poetic al surpării timpului măsurat în solstiții, anotimpuri, înserări, surpare dramatică simțită ca o sfîșiere, ca o apropiere a morții până la înghețarea sîngelui: „A plecat la solstițiul de vară, /parcă-o pasăre-n piept îmi înfipse o gheară,/ iar prin sînge cu spaimă simțeam cum coboară/ frigul ca dintr-o noapte polară.” (*Cîntec în amurg*). Un final de sonet reliefează aceeași stare dramatică de agonie: „Și ca-ntr-un ochi agonice în noi se face frig...” (*Sonet V*). Volumul cuprinde, în final, traducerea poeziei „L’Albatros” de Charles Baudelaire, care demonstrează încă o dată sensibilitatea, cultura poetică și măestria în a găsi echivalențe.

Constantin Butunoi

O carte și doi autori*

PRINTRE ALTE APARIȚII editoriale ale anului 2015, volumul *Cultura (a)română din Serbia în context european*, ocupă un loc aparte prin caracterul ei special: acela de a aduce în atenție fenomenele culturale ale românilor din Serbia și ale aromânilor din sudul ei. Cartea are două părți, una care se referă la cultura și literatura română din Voivodina și cea de a doua, care se referă la cultura aromânilor din sudul Serbiei.

Constantin
Butunoi,
poet, Arad

Autoarea primei părți este dr. Virginia Popović, conferențiar universitar la Departamentul de Limbă și Literatură Română al Facultății de Filozofie din Novi Sad, semnatară mai multor monografii și articole publicate în revistele științifice din Serbia și România. Partea a doua aparține tinerei asistente universitare, de la aceeași facultate, Ivana Janjić, care în bibliografia sa are multe realizări în domeniul lingvisticii, antropologiei și istoriei literare.

Partea întâi conține informații, comentarii și aprecieri referitoare la cultura, la dezvoltarea literaturii și a publi-

* Virginia Popović, Ivana Janjić, *Cultura (a)română din Serbia în context european*, Editura „Gutenberg Univers”, Arad, 2015.

cisticii în limba română în partea Banatului istoric care, începând cu anul 1918, a intrat în componența statului iugoslav și care azi se găsește în Republica Serbia. Este scos în evidență rolul marilor personalități ale secolului al XIX, intelectualii de marcă, Paul Iorgovici, Constantin Diaconoci Loga și Nicolae Tincu Velea și sunt redate realizările în domeniul publicisticii, importanța săptămânalului „Libertatea” și a revistei „Lumina” pentru cultura și literatura în limba română din Voivodina.

Se fac ample referiri la poezia română: „Deși o literatură tânără, (...) are deja un statut bine conturat. Sentimentul apartenenței la un alt spațiu lingvistic, precum și conexiunea cu literatura română au creat, pentru scriitorii români din Serbia, un cert statut identitar”, afirmă autoare. Cultura europeană a reprezentat un catalizator pentru racordarea la structurile stilistice moderne și postmoderne. Sunt trecute în revistă diversele etape ale evoluției poeziei, „festivă” sau „reflexivă”, cu principalii reprezentanți: Mihai Avramescu, Radu Flora, Petru Cărdu, Ioan Flora, Pavel Gătăianțu, Ioan Baba etc. Dintre poetese sunt amintite: Florica Ștefan, Felicia Florin Munteanu și Măriora Baba.

Sunt surprinse principalele momente în evoluția romanului, prozei românești din Voivodina, întâi pe linie tradiționalistă, după cum urmează: apariția romanelor lui Miu Mărgineanu (*O zi însemnată*, *Fata cu ochii mirați* și *Ulmii de la răspântie*), în care se descrie viața interbelică; al doilea moment este considerat apariția romanelor neotradiționaliste ale lui Florin Ursulescu și Miodrag Miloș. În *Peisaj cu nuci* și *Sfârșit de vară*, aparținând

primului prozator, sunt atacate probleme ale lumii rurale, iar cel de al doilea scriitor amintit surprinde fapte istorice, dar și situația politico-socială din acea vreme, fiind considerat inițiatorul romanului „ciclu” în literatura de expresie românească din Voivodina. Romanele, *Încercare de a zbura*, *Calea scorpionilor* și *Vânt de răsărit*, sunt considerate, de către unii istorici literari, drept „cele mai reușite construcții epice”.

Începutul modernizării limbajului bănățean și intenția modernizării romanului în literatura de limba română din Voivodina este un alt moment important marcat de aparițiile editoriale semnate de: Traian Doban, Radu Florea, Costa Toader și Slavco Almăjan. Apare acum romanul intelectualului strămutat în mediu urban, limbajul este eliberat de regionalisme și se apelează frecvent la cuvinte străine.

Partea a doua a volumului, intitulată *Cultura aromânilor din sudul Serbiei*, aduce în atenția cititorului, date inedite și deosebit de interesante referitoare la cultura, tradiția și folclorul populației de origine aromână din sudul Serbiei.

„Comunitatea aromână din Serbia este o minoritate care (...) dispare încet” spune autoarea, situația ei actuală și perspectivele deznaționalizării sunt îngrijorătoare. Drama a început odată cu distrugerea orașului Moscopole (1769) de către turci, când peste 200.000 de aromâni s-au refugiat în Balcani și în întreaga Europă.

Originea și etnogeneza aromânilor este adesea punctul de plecare a unor polemici istorice și lingvistice. În Serbia aromânii sunt cunoscuți sub denumirea de „țințari”, în literatura de specialitate, vlahi și români. Este cert că dialectul aromân este unul al limbii române.

Sunt și alte lucruri demne de semnalat dar, ne oprim aici, nu înainte de a cita pe dr. Mircea Măran: „autoarele au reușit să realizeze o carte valoroasă, plăcută și deosebit de interesantă, contribuind astfel, cu argumente științifice, la completarea imaginii despre cultura și spiritualitatea românilor și a aromânilor din Serbia.”, la care subscriem.

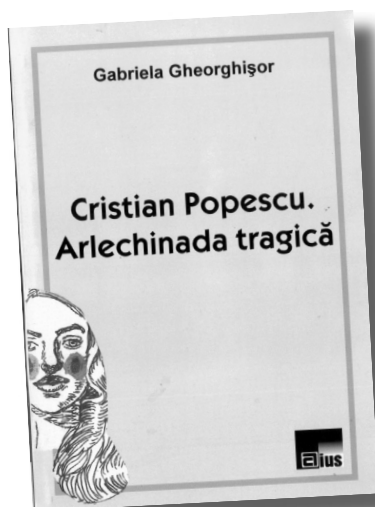
Constantin Butunoi

Printre multe cărări se vede greu drumul*

ÎN *Argument*, cel care prefătează volumul *Arlechinada tragică* de Gabriela Gheorghisor, se afirmă: „Cartea de față este, în primul rând, o încercare de a înțelege viața și opera lui Cristian Popescu, poet cu un tulburător destin uman și literar”. Se are în vedere prospectarea unei viziuni critice, inclusiv realizarea unei monografii, cu demersuri taxonomice și canonice.

Gabriela Gheorghisor, doctor în filologie, a debutat editorial cu volumul *Mircea Horia Simionescu. Dezvrăjbirea și fetișizarea literaturii*, Editura „Muzeul Literaturii Române”, București, 2011. A publicat volumele de critică literară: *Monograme ale prozei românești contemporane* (2012) și *Monograme. Configurări ale poeziei românești* (2014). În prezent este redactor-șef adjunct al revistei „Ramuri” și cadru didactic universitar la Facultatea de Litere din Craiova.

* Gabriela Gheorghisor, *Arlechinada tragică*, Editura „Aius”, Craiova, 2015

„Cristian Popescu s-a bucurat de aprecieri critice, mai ales în anii '90, însă de la o vreme, exegeza lui lăncezește”, constată autoarea și vede cauza în faptul că opera lui nu a fost reeditată.

Arlechinada tragică este organizată pe trei secțiuni.

Cristian Popescu – un «personaj» oximoronic este primul capitol în care ni se propune un portret psiho-spiritual, un portret în fărâme, unde un rol important îl are colajul amintirilor celor care i-au fost apropiați – „timid și expansiv, generos și indolent, ingenuu și ingenios, posedat de duhul literaturii și maniac al rescrierii, într-o luptă continuă cu demonii săi interiori și cu fantasma morții.”

Nicolae Țone configurează un portret romantic-suprarealist: „Ce uimește la Popescu sunt ochii lui cât două faruri marine, rotunde și uriașe, despicând vag cețurile și depărtările.”

Lui Florin Iaru îi pare un ins cu înfățișare banală: „personajul nu impresiona cu nimic: ușor bubăit, cu ochii exoftalmici, cu mâini moi și umede, student perpetuu, un nouăzecist, acolo”, impresia i s-a schimbat după ce l-a auzit citindu-și poemele, etichetându-l „zurliu”.

Marius Oprea îl vede pe Cristian Popescu drept un timid, căruia îi transpirau palmele de emoție, Simona Popescu își amintește „mâinile tremurânde ale lui Cristi” iar Mihail Gălățeanu „gâlcevile” literare avute cu poetul pe vremea când, generos, îi oferise găzduire.

„Că avea un suflet de copil că făcea gesturi imprevizibile, de o bunătate apostolică,” reiese din cele povestite și de Ioan Es. Pop cu ocazia unui interviu. Pe când

era și el chiriașul lui Popescu, a fost trezit în plină noapte de poet și au golit frigiderul pentru a hrăni niște adolescenți ce fugiseră de la orfelinat. Cristian propune un plan pentru a-i ajuta, în viitor să nu mai fie obligați să recurgă la asemenea fapte. Deși le vorbea cu multă înflăcărare, nu a reușit să-i convingă să meargă la așezământul lor. „Mie, în schimb, mi se părea că Popescu vorbea atât de inspirat, de mișcător și de nepământesc, încât nimeni n-ar fi putut să rămână neconvins de vorbele lui. Mi se părea că acestor copii le vorbește un sfânt”.

„Cristian Popescu era interesat în cel mai înalt grad de literatură”. Ovidiu Verdeș, pe timpul Revoluției din '89, când păzea Facultatea de Litere de „teroriști”, spune că a venit și Popescu care i-a zis: „Băi, când veneam am auzit un scârțâit de ușa; m-am căcat pe mine de frică. Hai să plecăm de-aici, să facem o revistă literară.”

Se știe că poetul suferea de schizofrenie, avea nevoie de lume dar boala îi puneă piedici. Iată ce spune Cristian Tudor Popescu: „Boala era cea care îl împiedecase totdeauna să se lumească. Ea era cea care îi producea un rău fizic când întâlnea mai mult de zece fețe omenești pe zi”.

Sunt și alte mărturii, mai prezentăm doar un scurt fragment din cea a lui Cezar Paul-Bădescu: „Boala lui era ciclică: avea perioade de criză severă și perioade în care el era perfect normal. Un om afectuos, cu șarm, cu o minte brici și debordând de talent.”

Capitolul se încheie cu o fișă bio-bibliografică.

Nouăzecismul. Delimitării și ipoteze este următorul capitol, care debutează cu prezentarea condițiilor de apariție a acestei generații sau promoții, după unii comentatori.

Se continuă cu un interesant și instructiv tablou al cenaclurilor literare „cu rol fundamental în evoluția literaturii române, din a doua jumătate a secolului al XIX și până azi”. Povestea cenaclului „Universitas” coordonat de Mircea Martin, unde Cristian Popescu strălucea, se derulează într-o discretă rivalitate cu „Cenaclul de luni” a lui Nicolae Manolescu. Sunt enunțate teze și idei, aparținând diverșilor autori, cu privire la definirea „Nouăzecismului”, care, unele din ele, mi s-au părut o complicare în cazul Popescu.

Cel de al treilea capitol, care este și cel mai amplu, se intitulează *Arta „totală” – Arta Popescu*; se începe cu convergențele autorului cu generația '80, unde se înșiră diverse păreri cu privire la nouăzecism vizavi de optzecism, urmează apoi trecerea în revistă a modalităților poetice, a concepțiilor despre poezie agreeate de poet. „Pentru Cristian Popescu, arta nu este, ca la moderni, o „frumoasă fără corp”, inefabilă impersonală ce poate fi doar aproximată ori sugerată, o esență evanescentă, ca un parfum misterios, greu de captat în sticluța versului”, susține autoarea.

În capitolul ultim *Cristian Popescu: închideri și deschideri* sunt prezentate plachetele *Familia Popescu* și *Cuvânt înainte*, preparativele cărții următoare, *Arta Popescu*. Se încearcă identificarea filiațiilor și afinităților literare, recurgând la diverși autori din care se citează copios, celui „care este un poet al excesului, care a îngroșat liniile expresivității sale, încât aproape orice tentativă de emulație din partea unor potențiali continuatori ar sfârși în epigonism”, concluzionează autoarea.

Capitolul se încheie cu ultimul poem scris de Cristian Popescu intitulat, *Strigătul* din care redăm un mic fragment: „*De trei ori mi-a trecut de le o tâmplă la alta steaua rece, polară. Steaua cenușie murdară. Cea care-atârână la îngerii căzuți pe epoleți. Iată aceste trei icoane atârânănd la apus. Astăzi mi s-au împrăștiat creierii pe pereți. Așa pățesc cei cărora li se întâmplă s-ajungă poeți*”.

Printre multe cărări se vede greu drumul, impresie produsă de arborescența și amploarea divagațiilor cu iz academic întâlnite în carte, iar multitudinea trimiterilor, ca într-o lucrare de licență, îngreunează lectura. Cu toate acestea nu poate fi contestat meritul de a aduce în actualitate un reprezentat important al nouăzecismului, un poet de mare talent, reper în literatura română contemporană.

Volumul conține un poem tulburător, „popescu, o privire spre viitor...”, de Ioan Es. Pop, din care citez: „când vei fi nume de stradă, popescu,/ în pământul tău/ vor începe să-și îngroape proprii lor morți,/ cine se va gândi/ că scobesc în tine ca să-i facă loc celui plecat?”

Mircea M. Pop

Secvențe literare germane

Sub obsesia spaimei

Györga Dragomán s-a născut la Târgu-Mureș în anul 1973 și din 1988 trăiește în Ungaria. A studiat filologia la Universitatea din Budapesta și locuiește în Budaörs, în apropiere de Budapesta, împreună cu soția, poeta Anna T. Szabó, și cei doi copii ai lor.

A publicat până în prezent trei cărți, *Cartea nimicirii*, în 2002, *Regele alb*, în 2004 și în 2014 *Rugul**. De semnalat că romanul *Regele alb* a fost tradus în peste 30 de limbi și a apărut și în limba română la editura „Polirom”.

Autorul de față este și un bun traducător din engleză, el a tradus *Watt* de Samuel Beckett și *Trainspotting* de Irvine Welsh, precum și proză de James Joyce ori Ian McEwan.

Dacă în romanul *Regele alb* personajul principal era copilul Dzsátá de 11 ani și evenimentele relatate erau cele de dinainte de decembrie 1989, în actualul roman, mai amplu, *Rugul*, constând din 42 de capitole, naratoarea este Emma (numele i-l aflăm de-abia la pagina 340, când

Mircea M. Pop,
poet, traducător,
Heidelberg,
Germania

* György Dragomán, *Der Scheiterhaufen*. Roman. Aus dem Ungarischen von Lacy Kornitzer, Suhrkamp Verlag, Berlin, 2015, 495 p.

tatăl ei îl rostește de două ori), o fată de 13 ani, orfană, iar acțiunea propriu-zisă are loc la un an-doi după evenimentele din decembrie 1989, într-o perioadă încă destul de tulbură.

Rămasă fără părinți, fata se află de 152 de zile, adică aproape de cinci luni, într-un internat de unde o scoate bunica dinspre mamă, cu care nu se cunoscuse înainte și care timp de 17 ani nu a mai vorbit cu fiica ei.

Ajunsă în orașul bunicii, fata este de îndată confruntată la școală cu ostilitatea colegei ei de bancă Krisztina, care își pierduse sora geamănă în revoluție și care îl face pe bunicul Emmei „turnător ticălos”, care s-a sinucis de rușine, după revoluție.

Ajunsă acasă, bunica dezmințe aceste afirmații, spunându-i că bunicul a fost cinci ani în lagărul de reeducare la Canalul Dunării și că el nu s-a sinucis, ci a fost ucis, a fost atârnat de cureaua aparatului de fotografiat, la urmă, când totul s-a terminat. Siguranța statului l-a omorât. El a fost un erou, a fost și în război și a fost și prizonier.

La un moment dat apare și un erou, sportivul ratat Gyurka Diskus, care susține că nevinovații sunt în pământ, în timp ce criminalii își văd nepedeșiți de drum.

Krisztina, cu care mai târziu se împrietenește, îi povestește cum cei adunați cântau și că s-a tras, a murit împușcat un bătrân aflat chiar în fața ei și apoi Réka, sora ei geamănă. Se cânta:

„Minciuna e moartă, trăiască adevărul, răul e mort, trăiască fericirea, robia e moartă, trăiască libertatea” (p. 414).

Fostul șef al statului fusese „Tovarășul general” și portretul lui a fost ars de fetele din internat, pentru ca, tot în mod simbolic, mai târziu, bunica împreună cu Emma să adune și să ardă crengile de nuc.

Până la noile alegeri în oraș sunt metalurgiști, care patrulează, fiindcă și așa uzina metalurgică a fost închisă – aluzie la mineriadă?!

„...Cu cât mai mulți morți, cu atât mai adevărat adevărul” (p. 484) rezonază înțelept fata povestitoare. Sau „...și cine este de fapt cel care conduce temporar de aproape un an Frontul Salvării Naționale și orașul?” (p. 488) îl întreabă Emma pe Péter, prietenul ei.

Președintele Frontului era tatăl colegului ei Iván, care în timpul revoluției nu a făcut nimic, dar acum s-a îmbogățit, a cumpărat Fabrica de piele și hala de patinaj.

Părinții Emmei au murit într-un accident de mașină.

Bunica îi povestește că tatăl Emmei era evreu și noaptea lucra în Fabrica de îngurășămintă chimice. El organizează o expoziție ilegală în Fabrica de cărămidă cu tablouri pictate de el în lagărul de reeducare, pe care însă nimeni nu a avut curajul să o viziteze.

Apoi a încercat să facă a doua expoziție în pădure, la ruinele capelei, dar cineva l-a reclamat, a venit poliția (de fapt miliția – n.n.) și i-a confiscat tablourile, iar el a fost închis pentru doi ani. Mama ei era deja gravidă, așa că a renunțat la tot ce era aici și a mers în orașul în care era închisoarea, ca să fie mai aproape de el. Se vorbea că pe urmă ar fi plecat după eliberarea lui în Israel, dar se pare că nu a fost așa, fiindcă atunci ea nu ar mai fi aici...

Din prima zi bunica îi interzice categoric să intre în șopronul de lemne, iar mai târziu îi dezvăluie secretul. Prietena ei, evreica Bertuka, ca să nu fie dusă în lagăr, s-a ascuns acolo. Fratele Berukăi, Miklós, a fost prima dragoste a bunicii. Aruncat în apă de niște răuvoitori, deși nu știa să înoate, scapă până la urmă, dar își pierde mințile.

Beruka avea două bijuterii, o brățară și un colier, două șopârle încrustate cu pietre sclipitoare și vrea să meargă la inginerul-șef, pe care îl cunoștea bine și care era fratele șefului jandarmeriei, ca să-i dea o șopârlă și să-i scoată din ghetto pe ai ei, și reușește, stau toți ascunși în șopron fără știrea părinților bunicii. Bertuka vroia să aranjeze să emigreze cu ai ei, dar în ultima noapte înainte de plecare, vine „o persoană îmbrăcată în uniformă”, îi împușcă tatăl și mama, apoi ea îl duce la șopron, sperând că cei trei au plecat, dar ei mai erau acolo și sunt împușcați pe rând.

Dar chiar și moartea părinților Emmei este suspectă: au mers toți trei cu Trabantul unchiului Egon și ea își amintește că deodată le-a venit un camion în întâmpinare...

În hala de patinaj au ținut securității leșurile celor împușcați, înainte de a le ascunde altundeva.

„Domnul Pali” a găsit în valea de la Fabrica de cărămidă părăsită leșurile morților în saci de îngurășămintă chimice, în timp ce sicriile metalice de la înmormântare erau goale...

Relatările bunicii sunt făcute la persoana a doua și sunt scrise cur-siv.

Emma, precum tatăl ei, este talentată la desen, ca și bunicului, îi place geografia, este o bună alergătoare, are prima menstruație și se sperie, are un prieten mai mare, pe Péter, cel cu șoim și motocicletă.

O scenă romantică este aceea când, noaptea la ora 11, Péter o duce cu motocicleta pe un șantier, la etajul 16 al unui bloc în construcție, cu o frumoasă panoramă, unde beau vin spumos.

Bunica, care cândva fusese într-un spital de boli nervoase, o învață acum să facă ștrudel (pp.162-164), apoi ele fac împreună lichior de nucă și magiun, precum și curățenie pentru un bizar musafir.

Adesea realitatea și imaginația (bogată) a Emmei merg mână în mână.

Asistăm în carte la maturizarea ei precoce, obligată fiind de împrejurări.

Cartea s-a bucurat în Germania de o bună primire din partea criticii:

„*Rugul* este o măreață și tulburătoare panoramă a dragostei și a cruzimii. O carte a imaginilor, care ia sub privire hiperrealistă estul Europei și pe deasupra toate misterele copilăriei”.

„*Rugul* este un roman psihologic cu sfârșit deschis și fundament dublu, este în întregime în realitate și este magic”.

„Cartea lui György Dragomán este magie și aducere la realitate. Ambele concomitant”.

(Paul Jandl în „Die Welt” din 3 octombrie 2015)

„Totul este învăluit într-un voal lirico-elegiac, literele se transformă plastic în furnici. Dragomán are pregătită o lecție care, ani după proclamarea condiției postmodene, nu conține nimic nou, dar uimește prin configurația sa poetică: Nu există adevăr. Deci nici certitudine”.

(Tobias Schwartz în „tagesspiegel” din 5 octombrie 2015)

„Este o atmosferă de frică pe care Dragomán o evocă în mod desăvârșit”.

„Tânăra sa eroină apare ca o rudă întunecată a personajelor lui Mark Twain sau Wolfgang Herrendorf”.

(Wolfgang Schneider în „Frankfurter Allgemeine Zeitung” din 10 octombrie 2015)

„Nu există nici unul printre scriitorii tineri care să pună cu atâta consecvență copii ai spaimei în centrul operelor lor ca György Dragomán”.

(Lothar Müller în „Süddeutsche Zeitung,” din 13 octombrie 2015).

Acest roman merită de asemenea să fie tradus în limba română.

Constantin Dehelean

Iarăși despre libertate

TRECEREA DINTRE MILENII răstoarnă echilibrul dintre raționalitate și firul speculativ al filosofilor și moraliștilor vremii. Acest echilibru **poetic** (în sensul dat, odinioară, de Aristotel, ca etică a Sublimului, a aspirației spre Bine și Frumos) al lumii eleno-romane devenise o formulă care, paradoxal, se rupsese de realitate. De realitatea dramatică a societăților vremii. Toate reperele par să se prăbușească. Idealul și aspirația, doi vectori care, odată conștientizați, deveniseră marea amenințare a convențiilor și a dogmelor statului totalitar. Autoritatea extremă, dictatorială a Romei, inhibă dorința de libertate a individului și a societății. Cetățeanul nu mai există. Spectacolele cu public (acest public – nu demult cetățean – ajunge, de fapt, o turmă setoasă de sânge) regizate de Nero, sunt apogeul derutelor morale. Zeii și miturile se prăbușesc. La vârful societății romane asasinatele, intrigile, incestul sunt la ordinea zilei. O avalanșă plină de inerții, de experiențe imorale și amorale se desfășoară, ca un tăvălug, care, în prăbușirea lui amenințătoare, zdrobește totul în cale.

**Constantin
Dehelean,**
eseist, Arad

Însă, după acest tăvălug, o întreagă masă de magmă, amorfă deocamdată, dar fierbinte, ca a unui vulcan, vine dinspre Orient, dinspre Răsăritul viitorilor Magi Întepleți. Încep a se disloca, la început în surdină, apoi prăvălindu-se amenințător peste lumea romană, care plutește, cum am mai spus, într-o duhoare a căderii în ruină. Culturile popoarelor europene, care alcătuiau Imperiul, erau embrionare. Britannia, Iberia, Alpii, Carpații, Bazinul Dunărean, nu se focalizau civilizator. Lumea imperială, mercantilă, militarizată, dar prea întinsă și prea rarefiată, depindea în mod exclusiv de Roma. Orientul, Africa erau încă niște enigme. Asia Mică acumulasă, însă, mituri, magii, filozofii, care stăteau la pândă. Era o „pândă” firească, plină de seve care nu se putea „revărsa” încă peste putregaiul Romei. Nu încă, dar era la zidurile cetății! Imperiul se clătina, în pofida trâmbițelor triumfaliste. Spectacolul ieftin, dar viu colorat, nu mai era apreciat de populația împovărată de asupriri de tot felul.

Ierusalimul, un simbol, de fapt o lume „altfel”, stătea ca un vulcan. Compromisurile mai marilor autohtoni au grăbit „revolta”, de fapt „revoluția morală”, care era așteptată. Desele răzmerițe, desele erupții sociale, pe care Roma falimentară nu le putea controla, au coagulat „așteptarea mesianică”. Totul, pe fondul decăderii Imperiului, care își clădea ultimele resurse pe tot ce putea fi mai imoral: asasinate, conjurații, vânzarea și cumpărarea a tot și a toate. Triumfalismul imperial devenise o caricatură sinistă. Ierusalimul era, iată, o alternativă în așteptare. Așteptarea venea de la o lumină care abia se zărea. Israel era, el însuși, aplecat spre prăbușire. Societatea ebraică de la curțile Irozilor era, la fel de decăzută, ca și cea de la Roma (colaboraționismul regilor evrei cu administrația imperială a romanilor era mai mult decât vizibilă). În surdină, nevoia de libertate, începea să se contureze.

Era vizibil faptul că libertatea nu mai presupunea alegerea dintre bine și rău, ci alegerea exclusivă a binelui. Tot mai mult se simțea nevoia eliberării de orice ezitare în această privință. Peste mii de ani, importantul teolog rus Paul Evdokimov va spune că „Libertatea

este avântul absolut către Bine” (*Iubirea nebună a lui Dumnezeu*). O profundă cădere morală, până la căderea cea mai de jos, „cerea” ivirea unui Mesia izbăvitor, era o nevoie de înălțare neantică și care se contura amenințătoare, în sensul sublim, peste putrefacția imperială.

Lumea Orientului aducea, pe coordonatele Mediteranei purulente, aspirația spre Bine. „Civilitatea” romană, cum am mai spus, mercantilă și imorală, se va salva, în timp, prin infuzia de mesianism. Toată istoria pare a se opri. O alternativă, la început surprinzătoare, și aproape nebăgată în seamă, va „săpa” la fundamentele putrede ale Romei, generând aspirația spre Binele absolut. Acest *Bine absolut* nu putea fi generat decât prin existența unui Mesia.

Paradoxal, libertatea desăvârșită, binele absolut, aparținea Vechiului Legământ, adică a perioadei de dinainte de cădere. Acum era însă nevoie de depășirea sfâșierii dintre lupii de la capul haitei. Se căuta Calea, de fapt eterna cauzalitate a Lumii vechi. Era căutarea Căii Adevărului Vieții, în tumultul subteran pe care cei puternici (dar trecători) nu-l vedeau. Era noua/ vechea aspirație a Lumii. Orbirea ei strălucitoare era, de fapt, o căutare a Luminii nevăzute, era produsă, iată, de eterna necunoaștere a libertății, mai exact de necunoașterea libertății binelui. Poate nu era o necunoaștere (ca stare abisală a spiritului), cât, mai mult, o întoarcere către Începuturi, către Lumina interioară. Viitoarea teologie a Sfinților Părinți recunoștea că Binele „este nevoit” a fi reperul primordial și că vine, de fapt, din interior. Care interior? Cel desăvârșit! Iată Noul Adevăr! Iisus este, dintr-o dată, mai mult decât un „agent al libertății”. Existența lui devine însăși Libertatea, acea Lumină primordială, cosmică, transcendentă.

Romanitatea, în drumul ei spre prăpastie, era cel mai bun mediu pentru apariția din nou a Luminii. A luminii Binelui. Libertatea, aflată dincolo de orice alegere, era Calea cea desăvârșită, care urmează nemijlocit și spontan, Calea Binelui. În cea mai subtilă formă a ei, libertatea nu-și mai suporta propriile rațiuni, ci și le crea. Ea se va înălța acolo unde actele cele mai libere sunt singurele acte depline. Însuși Mântuitorul ne va avertiza, spunându-ne că „în lume necazuri

veți avea”, dar tot El a completat acest pasaj precizând: „îndrăzniți, Eu am biruit lumea”. Învățătura Apostolului Pavel confirmă ceea ce trăise înainte Epictet: chiar și un sclav are înlăuntrul său libertatea unui rege. O asemenea libertate se găsește în Dumnezeu, nu atât ca o limită – căci Cel Nelimitat nu se poate mărgini –, cât singurul izvor care să-i astâmpere setea aspirațiilor Omului, iată Noul Adam!, alimentându-i conținutul moral și etic dincolo de orice constrângere. Omul trebuie să se supună voinței lui Dumnezeu, dar nu pur și simplu. Dumnezeu dorește împlinirea voinței Sale, dar nu vede în om un sclav, ci un Fiu liber, un prieten al lui Hristos. **Domnul Întrupat, Iisus Hristos, nu o dată, subliniază acest lucru în cuvintele sale, adresate ucenicilor săi: „Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi.” (Ioan 8,32); „Deci, dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într-adevăr.” (Ioan 8,36); „Așadar, fiii sunt liberi.” (Matei 17, 26).** Apostolul Pavel, adresându-se primilor creștini, în Galateni scrie: **„Căci voi, fraților, ați fost chemați la libertate; numai să nu folosiți libertatea ca prilej de a sluji trupului, ci slujiți unul altuia prin iubire.” (Gal 5, 13).** Despre aceasta scrie și apostolul Petru în epistola sa sobornicească: **„Trăiți ca oamenii liberi, dar nu ca și cum ați avea libertatea drept acoperământ al răutății, ci ca robi ai lui Dumnezeu.” (1 Petru 2, 16).** Până la urmă, adevărata libertate este înrobirea transcendentă: „Luând parte la libertatea dumnezeiască, libertatea omenească capătă puterea de a face bine și în acest mod ea poate fi trăită ca o taină a libertății, care eliberează (descoperă) Binele naturii umane, și o ridică la înălțimile copilului lui Dumnezeu, doritor să trăiască în Domnul”, menționează Pavel Evdokimov (*O viziune morală asupra teologiei ortodoxe*).

În viața creștină de la începutul mileniului I, au fost perioade când creștinii erau prizonieri, când libertatea de trăire și mărturisire a credinței a fost îngrădită și chiar suprimată. Să amintim numai de primele trei veacuri de la începutul mileniului. Împăratul Constantin cel Mare, însă, a fost trecut în rândul sfinților și pentru faptul că a oprit, prin lege, persecuțiile și a dat libertatea creștinilor de a trăi și a-și mărturisi credința în public. Ca urmare a libertății date

creștinilor, s-a creat și s-a dezvoltat cultura creștină. Idealul libertății se spiritualizează treptat, devenind o dogmă. Dumnezeu a promis libertatea, cu condiția de a urma drumul hristic. Mântuitorul refuză să ofere pâinea materială și promite pâinea spirituală, adică Libertatea. „Mesajul hristic este de o nobilețe desăvârșită” (Gabriel Liiceanu).

Dar, odată cu scoaterea lui din catacombe, creștinismul instituționalizat se depărtează rapid de om. Ritualul ia treptat locul Dogmei, a Legii creștine. În plan social, ordinea problemelor libertății în Adevăr este ocolită. Personajul istoric Isus se reconstruiește. Biserica se divizează. Lecția iubirii aproapei și fiorul mistic al „Libertății”, este trădat de Biserica însăși. Aceasta devine închistată. Idealul dispare, Ritualul formalizează totul. Aspirația revoluționară este anihilată brusc.

Eterna aspirație către libertate devine, cu timpul, paradoxal, un concept cultural. Omul cultural definește libertatea ca pe un teritoriu al „originalității spiritului”, al curajului de a gândi altfel decât se gândeste la un moment dat. Nu mai este suficientă doar simpla citire *integrală* a Evangheliilor, pentru a descoperi la infinit eternul personaj a cărui radicalitate, conceptul se surclasează, prin forță morală și etică, ca un simbol despre Iubire, Dreptate și Adevăr. În plus, nu se mai deduce că Isus a venit printre noi doar pentru a ne oferi exclusiv „pâinea spirituală”, ci și pe cea materială. Se caută Realul, cu orice chip, și cu orice risc. „Cuvântul s-a făcut trup” sau, mai corect, „carne”. Epocile care urmează se circumscriu în sfera etică și morală a unei fundamentale demnități a materialității, dar cu o evidentă devenire din creștinism, și că el, creștinismul, oferă promisiunea restaurării întregii creații. Toate se subsumează însă unor speculații sterile.

Legea lui Dumnezeu care ar trebuit să fie fundamentală, fiindcă aceasta îi arăta omului nu de cine este liber, ci pentru cine, sau pentru ce este liber. Aceasta va da naștere dogmei. Textele sacre îi spun omului de la cine are această libertate și cum o poate păstra și extinde, dar mai ales care este adevăratul motiv al nevoii de libertate.

Creștinismul, prin cele mai profunde experiențe, trăiri, revelații, este cel care definește libertatea ca pe un dar sarcedotal. Totul cădea

în sarcina preotului, a sarcedotului. În iubire, și prin iubire, libertatea desăvârșește persoana umană. Și aceasta prin Hristosul fantastic: „În Hristos se deschide nesfârșitul dragostei și al libertății. Natura însăși depășește starea ei de natură supusă necesității; în om și în mod dep-lin în Hristos ea depășește repetiția, intrând în noutatea continuă a libertății în iubire.” (Dumitru Stăniloaie). Spiritualitatea creștină se înconjoară însă de formule abstracte, de clișee, care îndepărtează treptat creștinismul de idealul libertății.

*

În viitorul parcurs istoric al Europei, libertatea se va defini în fel și chip. Societățile, într-o construcție spiralat-evolutivă, depind de felul în care ele percep nevoia de libertate, sau libertatea în sine. Colectivitățile, ca încărcătură materială a societății, se raportează în permanență acestui deziderat. Teologi, filosofi, curente, reforme și antireforme, mai mult sau mai puțin religioase, mai mult sau mai puțin doctrinare, se raportează până la urmă aceluiași deziderat: nevoia de libertate. Un ideal măreț, împins de numeroșii „agenți” în fața maselor, libertatea devine un stindard care luminează și care este luminat din toate părțile. Idealul libertății se va laiciza treptat.

Schisme, reforme, contrareforme, cruciade, inchiziții, războaie, revolte se desfășoară în numele credinței; cuceriri, convertiri în masă, exterminări, au fost săvârșite în numele libertății. O libertate laicizată, etern prezentă nu numai ca stindard, ci și ca negare a unor stări de fapt, a înfierbântat lumea și mințile ei, mai mult sau mai puțin luminate. Instituții ale societății moderne, ale statului, se construiesc în numele ei. Numeroase societăți, entități de tot felul apar și dispar în numele ei.

*

Libertatea va deveni un concept birocratizat. Instituții pacifiste sau belicoase folosesc, sau se folosesc – toate! – de acest nobil deziderat.

Oare ce se va întâmpla cu ea? Oare ea există cu adevărat? Mirajul ei, uneori imponderabil, alteori greu ca plumbul, va fi eterna enigmă. O întrebare care, deseori, va deveni retorică, și, care, deseori va fi copleșitor învăluitoare, va învălui lumea: „*Qui prodest?*”

Marco Lucchesi

1.
Noapte este rece
iar stelele strălucesc în depărtare
Și trebuie să sufăr
nemărginirea
întocmai precum cel ce se oferă
sacrificiului unui zeu.
Am înlocuit întunericul insomniei
cu candoarea
Căii Lactee.

Sunt atât de multe și de felurite
formele
de a explora frumosul
Căinele Mare
și Steaua Sirius
cea mai strălucitoare de pe toată
bolta
Antares
rivalul
lui Marte cu o altă paletă
de roșu, aproape
la fel de aprinsă și vie
Săgetătorul
cu arcul său

Marco Lucchesi (Rio de Janeiro, 9 decembrie 1963) este un poet, romancier, eseist și traducător brazilian, membru al Academiei Braziliene de Litere. A absolvit Facultatea de Istorie la Universitatea Federală Fluminense (UFF), și-a susținut masteratul și doctoratul în Literatură la UFRJ și a efectuat cercetări postdoctorale în Filosofia Renașterii la Universitatea din Köln, Germania. A fost profesor invitat al mai multor universități din Europa, Asia și America latină. Susține o rubrică permanentă

în ziarul O Globo și
este colaborator al
mai multor publicații
din Brazilia și din
străinătate. Activează
și ca traducător,
datorită vastei lui
cunoașteri a peste 20
de limbi, occidentale
și extra-occidentale.

Printre traducer-
ile sale, cele mai
importante sînt din
operele lui Rumi,
Hlebnikov, Rilke,
Trakl, Vico, Foscolo,
Primo Levi, Umberto
Eco. Este profesor de
literatură comparată
la UFRJ și la Fiocruz.

La 3 martie 2011, a
fost ales membru al
Academiei Braziliene
de Litere, ocupînd
fotoliul numărul 15,
fondat de Olavo Bilac
și patronat de Gon-
çalves Dias. Dintre
volumele sale, amin-
tim: Teatro alquímico
[Teatru alchimic]
(Premiul Eduardo
Frieiro), A memória
de Ulisses [Memoria
lui Ulise] (Premiul
João Fagundes de
Meneses), Meridiano
celeste & bestiário
[Meridianul ceresc și
bestiariul] (Pre-
miul Alphonsus de
Guimaraens), Ficções
de um gabinete oci-
dental [Ficțiunile unui
cabinet occidental]
(Premiul Ars Latina
pentru eseuri și Pre-
miul Origenes Lessa),

fantastic și cu necuprinsele-i încețoșări
ce se conturează de la coada Scorpionului
și până la
brațele arcașului.

Păcla Lagunei
Nebuloasa Trifidă și Potcoavă
și multe altele
precum M55
somnul meu molecular
se pierde în surzimea
în care se propagă cea mai intensă pace
și vine
înainte ca Lucifer să se ițească
străpungând întunericimea
cu puterea razelor sale
și înainte ca Lia
să reînceapă a hăitui
cu ale sale-i vaiete lătrate
mă voi întoarce cu seninătate
în brațele dimineții
pentru a vîna forme ale
frumuseții
celeii mai pătrunzătoare și mai aprige

2.
Cum să rostim Villaça
fricile
care ți-au năpăstuit inima?

Mănăstirea pribeagă
căreia îi erai parte
și la care nu știai a te întoarce
Călugăr fără parohie
bufon al unui mistic circ

Dăinuitorul abandon
al Divinului
și al pământenilor
sub care
umbră neliniștii
te împresura

Acest amurg de amoruri
neconsumate
și amfibia din tine
se supune orânduirii Cerului
să te pleci păcatului
spre mântuire

Această impenitentă readucere aminte
fost'a al tău strălucitor labirint
Lumina
din care s-au ivit
cei morți
care-și servesc cafelele
în toate după-amiezile
pe plaja Flamengo

A ta inimă

O dom do Crime
[Darul crimei] (finalist
al premiului São Paulo
și premiul „Machado de
Assis”), Poemas à Noite
[Poeme către Noapte]
(Premiul „Paulo
Rona”), Saudades do
Paraíso, O sorriso do
caos, Faces da Utopia,
A paixão do infinito,
Bizâncio [Dor din Para-
dis, Zîmbetul haosului,
Fațetele Utopiei, Pasiu-
nea infinitului, Bizanț]
(finalist al premiului
Jabuti), O bibliotecário
do imperador [Bibliote-
carul împăratului].

feroce
și blajină
și morții pustiți
înviați de divinitatea cea crâncenă
și singuratică a memoriei

De la sentințele
lui Abelard pînă la
cărțile lui Gilberto Amado
de la scrisorile lui Alceu
la poeziile lui Drummond

Un Demiurg ce habar n-are
nici măcar de al său eu
ferecat între muchiile ursite ale uitării

Acea tiranie sacră
ce-ți poruncește a-ți ascunde
trăsăturile firave ale chipului tău

Cuvintele tale năzuiesc
la liniștea metamorfozei
deja de mult înfăptuite în chip de stele
și un înger ar trebui
să-ți smulgă ochii
înainte ca ei să se dizolve
în lumina
faptelor profunde dobândite

Dar el nu a venit
măcar a te izbăvi
de ororile universale

Nici din abisul
nemargintei tale
firave inocențe muritoare

3.
O tărâm
vast
care te nimicești
și te compactezi
din vis
în vis

Marco Lucchesi
este numele
unui nor
crâncen pluriform
și de nepătruns
care se topește
în conturul
în care se scoate la iveală

Atât de docil
precum un serafim,
atât de
trufaș
precum un pachiderm
Un izvor
neobișnuit
mut
și linear

Frică
pe dinafară și strigat
lăuntric:
marco luchessi
nor

pachiderm
rănește străfundul
fără de sfârșit
Înger al pământurilor
monstru al nevăzutului
și cabalul contradicției.

4.

Spitalul Santa Cruz

I

Uniformitatea a fost în cer ca să mă viziteze

veșmântul ei era verde

asemenea pietrelor

din Itacoatiara

Purta în ochi

un canar

un buchet de flori

și sâni mamei mele

suflarăm în plămânii-mi

întocmai cum salvezi

un om care se îneacă

pe tărâmurile de nepătruns ale inimii

inundate

de lamentație și bolboroseli

A întins acolo toate florile

ca și cum era Raiul

într-un cer teribil

de albastru

(trebuie ca noi toți să ne învigorăm

Într-o zi sub acest același cer

albastru)

Vântul plămânilor mei

cântă și tace

revenind și avansând

Nu-mi tăinuiesc lacrimile.

Iisus a plâns deasemenea

În Grădina Getsimani

Viață este un arhipelag
Al dragostei turbate
o Romă
ce se conturează în deliruri
în timpul așteptării
sosirii barbarilor
sau a venirii
fulgerătoare a lui Mesia

II
Vestigiile mării
În ceața spitalului
văd țărmurile Beninului
și Mozambicului

Sunt o corabie
prăduită
ferecată în chingi și corzi
Arborează
Dinspre beregata-mi
ancora
pe care au coborât-o zorii
Vocea
medicului
în depărtare
*Știi unde
te afli?*
Sigur că da
sunt pe Marea portugheză
iar Patriarhia Lisabonei
trimite complimente
Maharajahului Calcuttei

5.
Cred în foamea-mi
în revendicările tuturor
tipurilor de foame
în atributele acestora
de înmărmurire și de sminteală
Cred în infinitul
substanței
și în posibilele-i sale
tipare transparente
și efemere

Cred în corpul feminin
și în formele goliciunii trupești
care mă salvează
din tăcere
Cred în păsările
care zboară
tulburate dinspre apus
Cred în pietrele
care-mi îngroapă
evazivă-mi priveliște
Cred în orizonturile
nimicului
în care Dumnezeu a ferecat
cea mai sordidă luptă
pierdută etern
Cred în Universul
blagoslovit
cu pasiune și cu delir

Traducere din limba portugheză braziliană de
Șerban Ciovana-Falcao

Robert Frost
(1874-1963)

Octombrie

O, dimineată cu zâmbetul blând,
E frunza ta gata să cadă;
Măine, de suflă mai tare un vânt,
O spulberă toată.
Corbii deasupra pădurii dau roată,
Cu strigăt, și poate că mâine-or pleca.
O, dimineată cu zâmbetul blând,
Amână-ți, amână tu trecerea ta,
Ca ziua să pară mai lungă.
Inima noastră se lasă oricând
Ușor înșelată – înșeal-o cumva.
În zori doar o frunză din pom o desparte;
Pe alta de-abia pe la prânz ne-o alungă;
Una de-aicea, cealaltă departe.
Învăluie soarele-n pâclă subțire,
Pogoar-ametiste pe lume, pe fire.
Încet, așa, așa!
Măcar pentru vița de vie bogată,
Cu frunze și struguri ce-acuma
Îi arde cu frigul ei bruma –
Măcar pentru vița pe zid cățărată.

Hermann Kloss
(1880-1948)

Toamnă calmă (Stiller Herbst)

Limpezi și plăcute zile,
De rodire și aur pline,
Se înșiră-n toamna calmă
Ca mari perle cristaline.

Eu, în timp ce poame pică
Și cad stele în tăcere,
Îți aud departe-n șesuri
Cel din urmă pas cum piere.

În românește de
Simion Dănilă

Eugen Bunaru, *Cuprins sau Un fel de imperiu*, Antologie de poezie a Cenaclului „Pavel Dan”, Editura „Brumar”, 2014

Antologia concepută de poetul Eugen Bunaru, cu ocazia împlinirii a 55 de ani de la înființarea cenaclului „Pavel Dan” este o monumentală „istorie în versuri” a cenaclului, structurată pe criteriul cronologic și axiologic. Ea începe cu poetul Traian Dorgoșan, născut în 1935 și debutat în 1972 cu volumul *Cellalt geamăn* și se termină cu Mariana Gunță, o tânără speranță, născut în 1994, studentă nedebutată în volum. Un interval de peste o jumătate de secol de poezie la Timișoara, într-un mediu stimulat și productiv în care literele timișorene, filologia, dar mai ales experiența poetică și boema au jucat un rol esențial. Ca și reperatele clasice, dispăruții, subterana literară, fronda, atmosfera, întâlnirile memorabile. 75 de poeți! Un *Cuprins* greu de organizat care surprinde cristalizarea literaturii din Zonă, dar și, cum zice Cornel Ungureanu, „o carte de referință pentru înțelegerea literaturii române din partea de vest a țării”.

(****)

Adrian Dinu Rachieru, *Cercul doclinian*, Editura „Marineasa”, 2015

Invitat dintr-un sat al Banatului de munte, care i-a dat un nume, Octavian Doclin e un poet de marcă al Banatului, debutat sub auspicii șaptezeciste (volumul *Neliniștea purpuri* apare în 1979), dar care a aderat prin lirica sa prolifică și destul de viguroasă la estetica optzeciștilor fără frontiere. Trăind și scriind o vreme în umbra lui Petre Stoica, Doclin și-a elaborat, ca și acesta, un proiect, „Reflex” (revista și colocviile) care rezistă în timp. Nucleul romantic al începuturilor lirice ale po-

etului „curat și nebiruit” dând târcoale Muntelui și Iluziei, s-a disipat în timp, după experiența morții clinice care i-au deschis orizontul mitologiei creștine, prin volumul *Esau*, 1997 și a deschis tema asumării trecerii și a morții (*Poeme despre viață, dragoste și moarte* (1998) și volumul *Între pereți de plută sau Moartea după Doclin* (1999).

Motivul cercului doclinian a fost luat de criticul Adrian Dinu Rachieru, drept emblemă a poeziei sale, în monografia pe care i-o dedică, *Cercul doclinian* și care dezvăluie în cele șase capitole („Anii de ucenicie” (amintiri mitologice); În „Orașul cu poeți”; „Minciuna” docliniană: de la poemul scurt la „poemul tăcerii”; „Pacientul lui Dumnezeu” și „viața în poem”; Octavian Doclin și proiectul „Reflex” și Cercul doclinian) odiseea unui spirit nelineștit, îndrăgostit de metaforă. E o monografie onestă care dezvăluie, prin bogata bibliografie consultată, nu doar „un poet din Banat”, ci pe robul și sacerdotul poeziei, în ipostazele sale: Poetul, Scribul, Martorul.

(****)

Dorin Murariu, *Pora, Eseu monografic*, Editura „Eurostampa”, 2013

Eseul monografic al lui Dorin Murariu are, dincolo de simpatia și solidaritatea de breaslă, o notă de obiectivitate și inedit care îl onorează pe autor și îl salvează pe prozatorul timișorean, ajuns septuagenar, de confuzii. Debutat abia la 49 de ani, cu volumul *Indiile galante* (după debutul colectiv din 1995), Mircea Pora a devenit cunoscut prin proza sa modernă, cu personaje pitorești, retro și cârcotașe. Dorin Murariu e inspirat și concis și practică o eseistică argumentativă, bazată pe o sumedenie de citate din critică, dar și din dosarele CNSAS ale prozatorului. Aflăm că „tov. profesor” Pora, fost coleg de școală cu Vasile Popovici și cu Daniel Vighi era liber la gură și avea „manifestări dușmănoase” la adresa regimului ceaușist. Toată critica e de acord cu calitățile scrisului lui Pora (parodia, sarcasmul, ironia, dar și duioșia, umanitatea, lirismul și bucuria comunicării), un scriitor dedicat și mereu surprinzător și viu, unul care sfida tezele ideologice și rinoceri-

zarea spiritului colectiv: „Parodia, zeflemeaua, umorul, deconstrucția practicate când tovarășul și suita cereau operelor literare să reflecte marile cueri revoluționare, fericirea omului nou, constructor conștient al celei mai înaintate societăți, pentru care patriotismul era valoarea supremă. Acestor înalte deziderate, profesorul de istorie convertit în prozator le dădea cu tifla, lovind în toate aberațiile propagandistice. Ei bine, de ce securitatea nu ar reacționa, lovind și ea?” (p. 31-32)

Criticul reușește să deceleze în fragmentarismul derutant al prozatorului, în glisarea aparent frivolă a trăncănelii bănățene, câteva perspective interesante și profunde ale scriiturii. Un eseu suplu, stilat și concis ce face deliciul unei lecturi detașate și constructive.

(****)

**Nicolae Leahu, *Alungarea muzelor din cetate*, poeme,
Editura „Cartier”, f.a.**

Baladescă, parodică, ludică, livrescă, derutantă și barocă, poezia lui Nicolae Leahu iese din lira unui cărturar încercat, a unui eseist redutabil. Predilecția mai veche și mai nouă de a pune în scenă chipuri și istorii și de a resuscita într-o limbă vivantă orizonturi moarte se manifestă acum în trei poeme eroicomiche: *Alungarea muzelor din cetate*, *Epistola sextină*, cu note și bibliografie și *Irelevantul*. Ultimele două sunt susținute nu doar de suport teoretic, ci mai ales de o bibliografie serioasă cu note, conexiuni, comentarii și explicații care de care mai pitorești și mai pidosnice. Ele fac povestea poveștii și îl atrag pe cititor în cursa metaliteraturii (cum numai vărul său de peste Prut, regretatul Luca Pițu le mai combina în texticolele sale auctoriale). Vom cita pe Leahu dintr-o parodică viziune care îl definește perfect, spre a vedea cât de minunate și coincidentale sunt căile inspirației când ești conectat la Marea Jucăreauă a Litera(-)Turii :

„Parcă văd cosmonautul cum de luni privește-n jos,
unde mîndrul Catilina se-ntreține cu-n jegos,
planuri mii, urzind gîndite, cu iaurt, pe hipodrom,
să-l momească și să-l piarză. *De la plug la cosmodrom*,

deci, muierea așa este, lasă-te de lamentații
 și citește înainte: „Doamna Bovary”, „Pirații”,
 misticii și optzeciștii, pe Balzac, pe Iosif Brodski
 și învață și distinge pe Satan de Scaraoschi.”

(****)

**Luminița Dascălu, *ținutul fratelui mai mare*,
 Editura Charmides, 2013**

Cu toate că are multe trimiteri la modele și maeștri, la autori preferați și personaje de refrință, poezia Luminiței Dascălu nu lasă impresia de cosmopolit, ea asimilează în pasta lirică toate energiile lumii înconjurătoare. Fantezia productivă o ajută să proiecteze în ținutul fratelui mai mare, inclusiv un subiect de roman, ca să nu mai vorbim de alte subiecte exotice, anunțate prin titluri care de care mai fanteziste. E o poezie evazionistă care are nevoie de mult spațiu și verbigeratie pentru a pune în lucrare complexele și jocurile complicate de-a șoarecele metafizic și pisica lirică. Cele mai multe poeme reușesc să se impregneze de acea frumusețe trecătoare, iar unele au un efect devastator:

„sunt un fruct invizibil
 nu mi se văd semințele, miezul nici măcar coaja
 mici etichete multicolore îmi păstrează conturul
 fiindcă le-a lipit cineva pe mine
 dacă te uiți atent printre ele
 vezi viermele gol ce umblă prin mine”

(****)

**Ioan Barb, *Meditând închis în ochiul ciclopului*,
 Editura „Brumar”, MMXIII**

Ținând pasul cu poezia congenerilor dar și cu propria experiență poetică, Ioan Barb continuă să scrie o poezie a crizei, pe muchie de cuțit, cu imagini și combinații de un expresionism rece. Meditațiile sale de factură modernă, închise „în ochiul ciclopului” abordează

existența, nostalgia și moartea dintr-un unghi închis, viu, îndrăzneț. Reculegerea, candoarea, cinismul subțire îl îndepărtează de lume și de legăturile cu aceasta (prin câteva „personaje”) apropiindu-l până la miopie de o divinitate familiară. Conștiința nenorocită a unui Cain, odată asumată, rămâne răscumpărarea pe drumul Damascului, cărarea Golgotei, orbirea, experiența mistică, metanoia:

„se apropie ziua/ când timpul se va scutura de povara mea/ așa cum se eliberează un cal/ de îmblânzitorul său bătrân/ îl aruncă în țărână iar pulberea/ își umezește buzele în sânge/ însemnând locul de unde a fost luat//voi auzi cum îmi încolțesc/ semințele în oase/ glasul Tău/ coagulând viața mă va întreba/ unde este fratele tău Abel” (*voi străluci în ochii fratelui meu Abel*)

(****)

N.R. Notarea s-a făcut de la (*) la (****) în funcție de aprecierea valorică.